

TAMPEREEN YLIOPISTO
Johtamistieteiden laitos

VALINTAVÄYLÄN JA OPISKELUMENESTYKSEN YHTEYDET TAMPEREEN
YLIOPISTOSSA HALLINTOTIETEEN OPPIAINEESSA

Hallintotiede
Pro gradu –tutkielma
Syyskuu 2007
Ohjaaja: Juha Vartola

Pia Paulamäki

TIIVISTELMÄ

Tampereen yliopisto	Johtamistieteiden laitos, hallintotiede
Tekijä:	PAULAMÄKI, PIA
Tutkielman nimi:	Valintaväylän ja opiskelumenestyksen yhteydet Tampereen yliopistossa hallintotieteen oppiaineessa
Pro gradu –tutkielma:	83 sivua, 5 liitesivua
Aika:	Syyskuu 2007
Avainsanat:	hallintotiede, opiskelijavalinta, valintaväylä, opiskelumenestys

Tutkielmani tarkastelee valintaväylän ja opiskelumenestyksen välisiä yhteyksiä Tampereen yliopistossa hallintotieteen oppiaineessa. Lisäksi tutkimuksessa selvitetään hallintotieteen oppiaineessa vuonna 2002 käyttöön otetun aineistokokeen vaikutusta hakijoiden ja opiskelijaksi hyväksytyjen ikä- ja sukupuolijakaumaan. Tutkimusongelmana on erityisesti se, ennustaako valintatapa myöhempää opiskelumenestystä. Tutkimuksessa opiskelijavalinnalla viitataan uusien perustutkinto-opiskelijoiden valintaan. Valintaväylät, joiden suhteen opiskelumenestystä tutkitaan, ovat: 1) valintakoe, 2) ylioppilastutkintotodistus ja valintakoe ja 3) erillisvalinta.

Opiskelijavalinnan ja opiskelumenestyksen mittareina on käytetty sekä määrällistä että laadullista opiskelumenestystä kuvaavia muuttujia. Opiskelumenestystä ennustavina tekijöinä käsitellään tässä työssä aiempaa koulumenestystä ja valintakoemenestystä. Aiempi koulumenestys painottuu ylioppilastutkintotodistuksen ja valintakokeen perusteella valittujen kiintiössä, sekä myös erillisvalinnassa valittujen kiintiössä aiemmin suoritettujen yliopistollisten opintojen kautta.

Tutkimus on toteutettu kvantitatiivisena analyysinä. Tutkimusaineisto on koottu Tampereen yliopiston opiskelija- ja opiskelijavalintatietojärjestelmästä. Mukana aineistossa ovat vuosina 1999–2004 hallintotieteen pääaineessa aloittaneet opiskelijat (n=154). Analyysimenetelminä tutkimuksessa on käytetty Studentin t-testiä, yksisuuntaista varianssianalyysiä (ANOVA), ristiintaulukointia, khiin neliö –testiä ja Kruskal-Wallis testiä.

Aineistokokeen käyttöönotto hallintotieteen oppiaineessa on tasoittanut sukupuolten välisiä eroja. Miesten osuus sekä hakijoiden että opiskelupaikan vastaanottaneiden osalta on kasvanut tarkasteltavalla ajanjaksolla. Opiskelijaksi hyväksytyjen ikään aineistokokeella ei ole ollut vaikutusta.

Valintaväylä tämän tutkimuksen perusteella ennustaa hallintotieteen oppiaineessa ennemminkin määrällistä, kuin laadullista opiskelumenestystä. Erillisvalinnassa valitut opiskelijat suorittavat tutkinnon loppuun varmasti ja suhteellisen nopeasti, ja keskeyttävät vain hyvin harvoin opintonsa. Todistuksen ja valintakokeen perusteella valitut menestyvät myös opinnoissaan keskimäärin paremmin kuin pelkän valintakokeen perusteella valitut. Mitä pitempi ja monitahoisempi valintaprosessi on, sitä korkeampi ennustearvo sillä näyttäisi myös olevan.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
1.1 AIHEEN TAUSTAA.....	5
1.2 YLIOPISTOKOULUTUKSEN YHTEISKUNNALLINEN ROOLI	7
1.3 YLIOPISTOJEN OPISKELIJAVALINTOJEN TAVOITTEET	10
2 YHTEISKUNTATIETEELLINEN KOULUTUSALA JA HALLINTOTIETEEN OPPIAINE	13
2.1 YHTEISKUNTATIETEELLINEN KOULUTUSALA	13
2.2 HALLINTOTIETEEN OPPIAINE	14
3 TUTKIMUKSEN VIITEKEHYS.....	18
3.1 OPISKELIJAKSI VALIKOITUMINEN JA SIIHEN VAIKUTTAVAT TEKIJÄT	18
3.1.1 Opiskelijaksi valikoituminen.....	18
3.1.2 Sosiaaliset tekijät.....	19
3.1.3 Ammatinvalinta	20
3.2 OPISKELIJAVALINTAMENETTELYT	21
3.2.1 Valintamenettelyt Suomessa.....	21
3.2.2 Muualla Euroopassa käytettyjä valintamenettelyitä.....	24
3.2.3 Opiskelijavalinnan luotettavuus.....	25
3.2.4 Hallintotieteen valintamenettelyt Suomessa vuonna 2006	27
3.3 OPISKELUMENESTYS	32
3.3.1 Opiskelumenestyksen määrittelytapoja.....	32
3.3.2 Opiskelumenestyksen ennustettavuus.....	35
3.3.3 Motivaatio.....	37
3.4 LÄHESTYMISTAVAN VALINTA	39
4 TUTKIMUSASETELMA.....	44
4.1 TUTKIMUSONGELMA JA TUTKIMUKSEN ETENEMINEN	44
4.1.1 Tutkimusongelma	44
4.1.2 Tutkimuksen toteuttaminen.....	45
4.2 AINEISTO	46
4.2.1 Aineiston hankinta.....	46
4.2.2 Aineiston kuvaus	47
4.3 TUTKIMUSMENETELMÄT	49
4.3.1 Ristiintaulukointi	49
4.3.2 Varianssianalyysi ja Studentin t-testi.....	49
4.3.3 Aineiston analysointi	51
5 TUTKIMUSTULOKSET	53
5.1 VALINTAKOETYYPIN VAIKUTUS HAKIJA- JA OPISKELIJAJOUKKOON.....	53
5.1.1 Aineistokokeella tasa-arvoa opiskelijavalintaan?	53
5.1.2 Hakijoiden sukupuolijakauma	54
5.1.3 Hakijoiden ikäjakauma.....	56
5.2 OPINTOJEN ETENEMINEN	58
5.2.1 Valmistuneet, jatkavat ja keskeyttäneet	58
5.2.2 Tutkinnon suorittamiseen kulunut aika	62
5.2.3 Opintojen laajuus–kaksi ensimmäistä opintovuotta	64
5.3 OPINTOSUORITUSTEN LAATU	67
5.3.1 Pääaineen opintosuoritusten arvosanat.....	67
5.3.2 Kandidaatintutkielman arvosanat.....	71
5.3.3 Pro gradu –tutkielman arvosanat	73
6 YHTEENVETO	76
LÄHTEET	80
LIITTEET	84

TAULUKOT

TAULUKKO 1. Yhteenvetoa hallintotieteen opiskelijavalintamenettelyistä Suomen yliopistoissa	31
TAULUKKO 2. Hallintotieteeseen päävalinnassa hakeneet ja hyväksytyt 1999–2004.....	55
TAULUKKO 3. Hallintotieteen päävalinnassa hyväksytyjen uusien opiskelijoiden ikä vuosina 1999–2004, kirjakoe vs. aineistokoe	57
TAULUKKO 4. 1999–2004 aloittaneiden opiskelutilanne 15.7.2006 valintaryhmittäin.....	61
TAULUKKO 5. Tutkinnon suorittamiseen kulunut aika lukukausina.....	62
TAULUKKO 6. Tutkinnon suorittamiseen kulunut aika (lukukausina) valintaryhmittäin	63
TAULUKKO 7. Valmistumisaika lukukausina valintaryhmittäin, varianssianalyysi.....	64
TAULUKKO 8. Opintoviikot (kaksi ensimmäistä opiskeluvuotta) valintaryhmittäin.....	65
TAULUKKO 9. Ensimmäisenä opiskeluvuotena suoritettut opintoviikot, varianssianalyysi	66
TAULUKKO 10. Toisena opiskeluvuotena suoritettut opintoviikot, varianssianalyysi	67
TAULUKKO 11. Opintosuoritusten arvosanat opintotyypeittäin	68
TAULUKKO 12. Opintosuoritusten arvosanat opintotyypeittäin ja valintaryhmittäin.....	69
TAULUKKO 13. Perusopintojen arvosanat, varianssianalyysi.....	69
TAULUKKO 14. Aineopintojen arvosanat, varianssianalyysi.....	70
TAULUKKO 15. Syventävien opintojen arvosanat, varianssianalyysi	70
TAULUKKO 16. Kandidaatintutkielman arvosanat valintaryhmittäin	72
TAULUKKO 17. Kandidaatintutkielman arvosanat, Kruskal-Wallis testi	73
TAULUKKO 18. Pro gradu –tutkielman arvosanat valintaryhmittäin	74
TAULUKKO 19. Pro gradu –tutkielman arvosanat, varianssianalyysi	75

KUVIOT

KUVIO 1. Hallintotieteen päävalinnassa hyväksytyjen uusien opiskelijoiden ikäjakauma vuosina 1999–2004, kirjakoe vs. aineistokoe	57
KUVIO 2. 1999–2004 aloittaneiden opiskelutilanne 15.7.2006.....	59
KUVIO 3. Kandidaatintutkielman arvosanat (n=68).....	71
KUVIO 4. Pro gradu –tutkielman arvosanat (n=46).....	74

1 JOHDANTO

1.1 Aiheen taustaa

Korkeakoulujen opiskelijavalinnat ovat olleet kasvavan kiinnostuksen kohteena viime vuosien aikana. Pitkät valmistumisajat ja opintonsa keskeyttävien suuri määrä ovat kuitenkin olleet korkeakoulupolitiikassa eräänlainen kesto-ongelma jo 1960-luvulta lähtien (Pajala & Lempinen 2001, 7). Suurten hakijamäärien sekä suhteellisen hitaan korkeakouluopintoihin sijoittumisen vuoksi opiskelijavalinnat ovat kohdanneet suuria muutoshaasteita. Sekä koulutus- että työllisyyspolitiikassa on painotettu opiskeluaikojen lyhentämistä ja nopeampaa siirtymistä työelämään. Opiskelijavalintoja tulisi kehittää jatkuvasti tehokkaammiksi ja tarkoituksenmukaisemmiksi, jotta uusien opiskelijoiden keskimääräinen opintojen aloittamisikä laskisi, ja hakijat sijoittuisivat korkeakouluopintoihin mahdollisimman pian ylioppilastutkinnon suorittamisen jälkeen. Tarkoituksena olisi, että myös korkeakoulututkinnon suorittamisikä – joka Suomessa tällä hetkellä on Euroopan korkeimpia – saataisiin laskemaan ja työelämään siirryttäisiin nykyistä varhaisemmassa iässä, jolloin yksilön työura pitenisi.

Myös opintojen keskeyttäminen ja alan vaihtaminen voidaan nähdä suomalaisen korkeakoulutuksen ongelmaksi, joten tiedotuksessa ja ohjauksessa tulisi kiinnittää huomiota siihen, että yliopisto-opiskelijaksi hakeva saa tulevista opinnoista realistista tietoa, jonka perusteella hän voi tehdä ratkaisunsa. Yliopistojen opiskelijavalintojen tulee olla sellaiset, että ne mittavat alalle soveltuvuutta ja kehitymisvalmiutta niin, että opiskelijaksi hyväksytyt menestyvät hyvin opinnoissaan ja valmistuvat tavoiteajassa.

Opiskelijaksi hakeutumista on tutkittu motivaation, sosiaalisten tekijöiden ja ammatinvalinnan viitekehyksessä. Yliopistokoulutus toimii työelämän valikoinnin välineenä, joten jo uusia opiskelijoita valittaessa koulutukseen tulee ottaa huomioon myös ne edellytykset, joita työelämässä menestymiseen vaaditaan. Nämä edellytykset vaihtelevat suuresti aloittain, joten mitään yleispäteviä ja yhtenäisiä linjauksia ei ole määriteltävissä.

sä. Opiskelijavalinnoilla halutaan saada tietynlaisia, kyseessä olevalle alalle parhaiten soveltuvia ja kehityskykyisimpiä opiskelijoita. Tällöin jo opiskelijavalintojen tavoitteiden asettelussa tulee ottaa huomioon useita eri toimijoita, joilla on intressejä suhteessa uusien opiskelijoiden koulutukseen ja tutkinnon suorittamiseen.

Tämän pro gradu –tutkielman tavoitteena on selvittää, onko opiskelijavalinnalla yhteyttä opiskelijan myöhempään opiskelumenukseen. Tutkimus kohdistuu Tampereen yliopiston hallintotieteen pääaineopiskelijoihin. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää sitä, ennustaako valintaväylä, jonka kautta opiskelija valitaan tutkintoa suorittamaan, opiskelijan opiskelumenukseen, tai ennustaako jokin valintaväylä sitä muita paremmin.

Työssäni esittelen aluksi yliopistolaitoksen yhteiskunnallista roolia ja koulutuksen suhdetta työelämään. Näihin liittyen selvitän yleisesti yliopistojen opiskelijavalintojen tavoitteita, niiden määräytymistä sekä tahoja, joiden intresseihin valintaperusteiden muo-
toilussa kiinnitetään huomiota. Lähemmin käsittelen työssäni yhteiskuntatieteellistä koulutusala, ja sen sisällä erityisesti hallintotiedettä. Hallintotiedettä Suomessa voi opiskella pääaineena Lapin, Tampereen ja Vaasan yliopistoissa. Esittelen myös ne menettelyt, joilla uudet opiskelijat valitaan vuoden 2006 valinnoissa edellä mainittuihin yliopistoihin hallintotieteen pääaineeseen. Koulutukseen hakeville valintaoppaat ovat keskeinen informaation lähde, joka auttaa muodostamaan mielikuvaa haettavasta alasta. Tästä syystä esittelen lyhyesti sitä informaatiota, jota koulutukseen pyrkivät saavat hallintotieteen oppiaineesta sekä opiskelun tuottamasta työelämäpätevydestä ja työelämään sijoittumisesta näiden yliopistojen valintaoppaista.

Yliopistojen opiskelijavalinnat käsitteenä kattavat kaikkien uusien yliopisto-opiskelijoiden valintoihin liittyvät prosessit. Tässä tutkimuksessa viitataan opiskelijavalinnalla vain yliopistojen pää- ja erillisvalintoihin, joissa valitaan uudet opiskelijat suorittamaan perustutkintoa, eli alempaa ja/tai ylempää korkeakoulututkintoa. Päävalinnassa uudet opiskelijat valitaan joko valintakokeen, ylioppilastutkintotodistuksen tai näiden yhdistelmän perusteella. Erillisvalinnoissa valinta tehdään edellä mainittujen päävalintojen ulkopuolella, yleensä esimerkiksi aiempien yliopistollisten opintojen perusteella.

Opiskelijavalinnan ja opiskelumenestyksen välisten yhteyksien selvittämiseen taustaa luovat opiskelijaksi valikoituminen ja siihen liittyvät tekijät, jotka vaikuttavat siihen, millä edellytyksillä opiskelijaksi hakeudutaan. Opiskelijaksi valikoitumista sekä opiskelijavalintojen ja opiskelumenestyksen välisiä yhteyksiä voidaan lähestyä yksilön eli hakijan tai opiskelijan näkökulmasta motivaation, sosiaalisten tekijöiden ja ammatinvalinnan kautta, ja laajemmassa kontekstissa yliopistojen yhteiskunnallisen valikoivan roolin kautta. Lähtökohtaisesti jatko-opiskelupaikkaa tavoitteleva yksilö tekee valintoja tulevaisuudestaan; mihin ammattiin hän pyrkii ja minkälaisen koulutuksen kautta tavoitteen on mahdollista päästä.

Tämän jälkeen tarkastelen lähemmin opiskelijavalintamenettelyitä sekä Suomessa että myös muualla Euroopassa. Näiden lisäksi käsittelen opiskelijavalinnalle asetettuja vaatimuksia, sekä opiskelijavalinnan validiteettiin ja reliabiliteettiin vaikuttavia tekijöitä. Työssäni tarkastelen myös erilaisia tapoja, joilla opiskelumenestystä voidaan määritellä ja mitata.

Valintakoetta pidetään tärkeänä motivaation mittarina. Motivaatio sekä opiskeluun että myös työtulevaisuuteen ovat myös tekijöitä, jotka vaikuttavat opintomenestykseen. Tästä syystä tarkastelen motivaatiota erityisesti suhteessa opiskeluun. Lisäksi tarkastelen aiempien tutkimusten valossa sitä, miten opiskelumenestystä voidaan määritellä ja miten sitä voidaan mitata. Opiskelumenestystä ennakoivana tekijänä on pidetty nuorten kotitaustaa ja vanhempien koulutustasoa. Lisäksi aiemman koulumenestyksen ja valintakokeessa menestymisen on todettu ennustavan myöhempää opiskelumenestystä.

1.2 Yliopistokoulutuksen yhteiskunnallinen rooli

Yliopistolaissa (645/1997) yliopistojen tehtävistä todetaan seuraavaa: ”Yliopistojen tehtävänä on edistää vapaata tutkimusta sekä tieteellistä ja taiteellista sivistystä, antaa tutkimukseen perustuvaa ylintä opetusta sekä kasvattaa opiskelijoita palvelemaan isänmaata ja ihmiskuntaa.” Käytännössä yliopistolaitoksen ja –koulutuksen yhteiskunnalliseksi rooliksi voidaan nähdä eräänlaisena yhteiskunnallisena valikoinnin välineenä toi-

miminen. Yliopistokoulutusta voidaan siten jossain määrin pitää sosiaalisen nousun välineenä. Joihinkin ammatteihin yliopistokoulutus on ainoa mahdollinen pätevyden tuottaja, ja muutoinkin ylempi korkeakoulututkinto on usein kelpoisuusvaatimuksena korkeamman tulotason työpaikkoihin. Sosiaalisen nousun välineenä yliopistokoulutusta voidaan siis pitää siinä mielessä, että yliopistossa suoritettu tutkinto laajentaa mahdollisuuksia sijoittua työelämän kentälle, avaa ovet paremmin palkattuihin työtehtäviin ja siten antaa paremmat mahdollisuudet työuralla etenemiseen.

Yliopistoissa valikointia tapahtuu kahdessa vaiheessa. Ensimmäinen valikointi tapahtuu jaossa niihin, jotka hakeutuvat ja hyväksytään yliopistokoulutukseen, ja niihin jotka eivät saa opiskelupaikkaa tai muusta syystä eivät valitse tätä koulutusreittiä. Toinen jako tapahtuu opintojen edetessä, jolloin valikoituvat vielä edelleen ne, jotka koulutuksen läpäistyään saavat alan töihin tarvittavat kvalifikaatiot. (Parjanen 1979, 6, 23.) Yliopistotutkinnon suoritettuaan opiskelija on läpäissyt ”suodattimen”. Kaikki opiskelijoiksi hyväksytyt eivät kuitenkaan suorita tutkintoa, vaan opinnot syystä tai toisesta keskeytyvät.

Yliopiston rooli yhteiskunnallisena valikoinnin välineenä on kuitenkin jonkin verran muuttunut niin sanotun eliittiyliopiston ajoista, jolloin kaikki ylioppilastutkinnon suorittaneet pääsivät yliopistoon. Tällöin myös ylioppilastutkinnon status oli huomattavasti korkeampi kuin nykyisin. Eliittiyliopiston määrittely täyttyy silloin, kun sisäänotto on alle 15 prosenttia ikäluokasta. Eliittiyliopiston tehtävä on voimakkaasti valikoiva ja sen tarkoituksena on kouluttaa työntekijöitä yhteiskunnan johtaviin asemiin. Korkeakoulukelpoisten hakijoiden määrän kasvaessa 1900-luvun alkupuolelta lähtien erilaisia opiskelijoiden valintamenettelyitä otettiin vähitellen käyttöön, ja viimein 1960-luvulla valintamenettelyitä sovellettiin kaikilla koulutusaloilla. Varsinaisen eliittiyliopiston kauden voidaan Suomessa katsoa kestäneen 1970-luvulle saakka. (Ahola 1995; 35, 77–78.)

Nykyisin ylioppilastutkinnon suorittaneiden suuren määrän vuoksi puhutaankin hakijasumasta, koska koulutuksen kysyntä ja tarjonta eivät määrällisesti kohtaa. Sajavaaran, Hakkaraisen, Henttosen, Niinistön, Pakkasen, Piilososen ja Moituksen (2002, 20–21) yliopistojen opiskelijavalintojen arviointiraportin mukaan vuonna 2001 yhtä korkeakoulupaikkaa kohden oli jätetty noin seitsemän hakemusta. Hakuvuonna ylioppilastutkinnon

suorittaneista yliopisto-opintoihin haki 48 %, ja 19 % sai opiskelupaikan. Ylioppilastutkinnon samana vuonna suorittaneiden lisäksi korkeakoulupaikkaa tavoittelee siis myös edellisten vuosien ikäluokista aiemmin valitsematta jääneitä tai koulutusalaan vaihtavia, joten tällöin ongelma siirtyy jatkuvasti eteenpäin ja muodostuu hakijasuma. Aholan (1995) mukaan korkeakoulutus on kehittynyt eliittiyliopistosta massakorkeakouluksi, jolloin opiskelusta on tullut oikeus, ja joskus jopa velvollisuus sen sijaan että aiemmin se oli pienen ryhmän etuoikeus. Massoituminen on luonut tasa-arvoa koulutukseen pääsyn suhteen, mutta ongelmaksi uhkaa muodostua ylikoulutuksen vaara, eli kaikille yliopistotutkinnon suorittaneille ei löydy koulutustaan vastaavaa työtä. (Ahola 1995, 59–60.)

Koulutus Suomessa toimii tulevaa työvoimaa kvalifioivana järjestelmänä, eli työmarkkinoiden karsinnan ja valikoinnin välineenä. Koulutusjärjestelmä tuottaa nuorille niitä kvalifikaatioita ja valmiuksia, joita he tarvitsevat tulevaisuudessa suoriutuakseen työelämässä paremmin. (Ahola & Nurmi 1998, 130–131.) Tuottaakseen mahdollisimman pätevää työvoimaa yliopistojen tulisi pystyä valitsemaan sellaisia opiskelijoita, jotka tulevaisuudessa kykenevät kyseisellä alalla parhaiten menestymään. Tällainen ennakointi on vaikeaa, mutta opiskelijavalintojen tavoitteiden asettelun kautta valintaperusteet tulisi pyrkiä tekemään sellaisiksi, että ne vastaisivat mahdollisimman hyvin tarkoitustaan.

Korkeakoulujen aloituspaikkamäärien rajaaminen on tarkoituksenmukaista, koska muutoin yliopistot tuottaisivat tarpeettoman paljon korkeasti koulutettua työvoimaa, jolle ei ole tarjolla koulutustaan vastaavaa työtä. Tällöin koulutuksen kautta saatua pääomaa jäisi hyödyntämättä ja yliopistokoulutuksen arvostus kokisi inflaation. Yliopistojen resurssit eivät myöskään riitä suurten massojen kouluttamiseen. Mustajoen (2002, 269–270) mukaan noin 15–25 %:lla väestöstä on edellytykset opiskella yliopistossa. Mikäli tarkoituksena on, että 60–65 % ikäluokasta suorittaa korkeakoulututkinnon, muuttuu koulutus hänen mukaansa korkeakoulussa annettavaksi keskiasteen koulutukseksi. Tämä ainoastaan lisää sekä yhteiskunnallisia että yliopistosta valmistuvien opiskelijoiden keskinäisiä tasoeroja, sen sijaan että se tasoittaisi niitä. Koulutuksen laatu ja yksilöllisyys kärsii, kun samoilla resursseilla pyritään hoitamaan yhä suurempien ryhmien koulutus. Hyvät opiskeluedellytykset omaavat opiskelijat pärjäävät yhä hyvin, mutta ne

jotka tarvitsisivat enemmän ohjausta ja tukea jäävät altavastajiksi ja pärjäävät entistä huonommin.

1.3 Yliopistojen opiskelijavalintojen tavoitteet

Yliopistojen opiskelijavalintojen tavoitteet ohjaavat sitä, minkälaisilla perusteilla uudet opiskelijat valitaan. Valintaperusteet taas vaikuttavat siihen, minkälaisilla tiedoilla ja taidoilla varustetut hakijat tulevat hyväksytyiksi. Valintaperusteiden määrittelyn kautta asetetaan ne vaatimukset jotka uusien opiskelijoiden tulee täyttää pärjätäkseen jatkossa yliopisto-opinnoissaan. Valintojen tavoitteet siis määrittävät sitä, minkälaisia uusia opiskelijoita valitaan, ja ketkä voivat tulla hyväksytyiksi. Valintaoppaissa annettu informaatio, valintaperusteet ja valintakoe luovat hakijalle mielikuvaa tai muokkaavat jo olemassa olevaa mielikuvaa koulutuksesta ja sen tuottamista työelämävalmiuksista, joten ne vaikuttavat hakijoiden halukkuuteen hakeutua tiettyyn koulutukseen.

Yliopistojen opiskelijavalintoja ja niiden toimivuutta on tutkittu vuonna 2002 suorite- tussa valtakunnallisessa päävalintojen, eli pääsääntöisesti keväisin ja kesäisin valintako- keiden ja todistuspisteiden tai näiden molempien perusteella suoritettujen valintojen arvioinnissa. Arviointiin osallistui 14 yliopistosta yhteensä 46 valintayksikköä, joita voivat olla esimerkiksi tiedekunta, tutkinto, koulutusohjelma tai pää- tai oppiaine, johon kyseisessä yliopistossa haetaan opiskelemaan. (Mielityinen & Moitus 2002, 17; Saja- vaara ym. 2002.) Yleisinä yliopistojen opiskelijavalintojen tavoitteina korkeakoulujen näkökulmasta voidaan pitää motivoituneiden ja alalle soveltuvien opiskelijoiden valin- taa suorittamaan kandidaatin tai maisterin tutkintoa.

Valtakunnallisessa yliopistojen opiskelijavalintojen arvioinnissa valintayksiköt ilmaisi- vat onnistuneiden opiskelijavalintojen osatavoitteiksi neljä toivottavaa uuden opiskeli- jan ominaisuutta:

- 1) Motivoituneisuus opiskeluun.
- 2) Koulutettavuus, eli tarvittavat akateemiset valmiudet yliopisto-opiskeluun.

- 3) Soveltuvuus alalle.
- 4) Motivoituneisuus ammattiin.

Opiskelijavalintojen tulisi ihannetilanteessa mitata näitä asioita luotettavasti. Tämä edellyttää sitä, että opiskelijavalintojen valintaperusteet tulee johtaa valinnalle asetetuista tavoitteista, mikä kuitenkin arvioinnissa saadun tiedon mukaisesti on melko harvinaista. Osa valintayksiköistä viittaa opiskelijavalinnan tavoitteeksi saada sellaisia opiskelijoita, jotka suoriutuvat opinnoistaan tavoiteajassa jolloin yksikölle asetettu määrällinen tutkintotavoite täytyisi. (Sajavaara ym. 2002, 105–106.) Myös Tampereen yliopiston opiskelijavalintojen kehittämisstrategiassa todetaan yliopiston näkökulmasta olevan tärkeintä saada valikoitua alalle soveltuvimmat ja motivoituneimmat opiskelijat, jotka menestyvät opinnoissaan ja valmistuvat kohtuullisessa ajassa. Lisäksi olennaista strategian mukaan on, että opiskelijavalintamenettelyllä saataisiin valittua ne opiskelijat, jotka mahdollisimman suuressa määrin suorittaisivat opintonsa loppuun saakka (Tampereen yliopiston opiskelijavalintojen kehittämisstrategia; 1, 5).

Kyky valmistua tavoiteajassa on yksi halutuista yliopisto-opiskelijoiden ominaisuuksista, mutta opiskelijavalintoja suunniteltaessa tulisi ottaa huomioon myös opiskelua ja valmistumista seuraava työelämään siirtyminen ja valmiudet siellä menestymiseen. Nopea valmistuminen sinänsä ei saa kuitenkaan olla mikään itseisarvo, mikäli opintojen laatu kärsii sen kustannuksella.

Koulutusjärjestelmän ja yhteiskunnan näkökulmasta opiskelijavalintojen tavoitteina pidetään nuorten ikäluokkien nopeaa sijoittumista opintoihin, opiskelupaikkojen tehokasta täyttämistä sekä yhdenmukaisten koulutusmahdollisuuksien tarjoamista kaikille halukkaille (Mielityinen & Moitus 2002, 63–64). Kaikille korkeakoulupaikkaa hakeville kuitenkin ei opiskelupaikkaa voida tarjota hakijoiden suuresta määrästä ja rajoitetuista aloituspaikkamäärästä johtuen. Hakija joutuu usein pitämään ylioppilastutkinnon suorittamisen jälkeen väli vuoden tai –vuosia ennen yliopisto-opintoihin sijoittumista. Hakuvaiheessa hakijat usein pyrkivät ensisijaisen koulutuspaikkatoiveensa lisäksi myös varavaihtoehtoihin, joilla pyritään maksimoimaan opiskelemaan pääsyn mahdollisuus. Tämä saattaa usein johtaa koulutusalan vaihtoon siinä vaiheessa, kuin mieluisampi opiskelupaikka viimein avautuu. Nevgin (1998) mukaan opiskelumotivaatio toissijai-

seen opiskelupaikkaan saattaa kasvaa opintojen edetessä, mikäli opetus koetaan työelämän kannalta hyödylliseksi ja työllisyysnäkymät ovat mielekkäät. Samoin ensisijaiseen opiskelupaikkaan pääseminen ei välttämättä johda tutkinnon suorittamiseen, jos opiskelu ei vastaa odotuksia. Huolellisenkin harkinnan ohella opiskelupaikan ja –alan valinnassa vaikuttaa hallittavien tekijöiden lisäksi myös sattuma. (Nevgi 1998, 5.)

Opiskelijavalinnan tavoitteiden asettelussa tulee ottaa huomioon myös työelämänäkökulma, eli minkälaisiin ammatillisiin ja asiantuntijatehtäviin koulutus valmistaa ja minkälaisia ominaisuuksia työelämässä menestyminen edellyttää. Opiskelijavalinta on osa yksilön alati jatkuvaa koulutusprosessia, joka jatkuu vielä työelämässäkin. Opiskelijavalinnat ja niihin liittyvä tiedottaminen on osa sitä aineistoa, jonka perusteella hakija muodostaa käsitystä sekä koulutuksesta että eri vaihtoehtoista joihin koulutuksen kautta työelämässä voi päätyä.

Työelämässä tarvittavia tietoja ja valmiuksia on kuitenkin hankala artikuloida valintaperusteiden ja oppiainesisältöjen muotoon, koska tarpeet vaihtelevat tehtävistä riippuen, ja merkittävä osansa työelämässä menestymiseen on myös ns. ”hiljaisella tiedolla”. Siten yliopistollinen koulutus useimmiten antaa pätevyyden vain työelämään, mutta ei suoraan varsinaisiin työtehtäviin. (Ahola & Nurmi 1998, 38.) Alalle soveltuvuutta on myös Kososen (2002, 11) mukaan yliopistokoulutuksessa vaikeaa määritellä, sillä tutkinnot koostuvat eri sisällöistä opiskelijan mielenkiinnon kohteista riippuen, ja siten tutkintoja voidaan hyödyntää työelämässä monenlaisissa, vaatimuksiltaan erilaisissa tehtävissä.

2 YHTEISKUNTATIEETEELLINEN KOULUTUSALA JA HALLINTOTIETEEN OPPIAINE

2.1 Yhteiskuntatieteellinen koulutusala

Korkeakoulujen pääaineista yhteiskuntatieteelliseen koulutusalaan kuuluvat sosiologia, sosiaalipsykologia, valtio-oppi, kansainvälinen politiikka, julkisoikeus, hallintotiede, kunnallisala, finanssihallinto ja julkisyhteisöjen laskentatoimi, filosofia, tilastotiede, sosiaalipolitiikka, yhteiskuntapolitiikka, sosiaalityö, sosiaali- ja kulttuuriantropologia, sosiaali- ja terveystieteet, yhteiskuntamaantiede, matkailututkimus, informaatiotutkimus, aluetiede, ympäristöpolitiikka, (kansan)taloustiede ja yrittäjäyys. (Mielityinen & Moitus 2002, 60.)

Yhteiskuntatieteellisen koulutusalan yhdeksi ongelmaksi opiskelijavalintojen kannalta voidaan mieltää se, ettei alaan kuuluvia oppiaineita sellaisenaan opeteta lukioissa, eikä siksi tuoreiden ylioppilaiden tietämys alasta ole ennalta kovin hyvä. Oppiaineet eivät tästä syystä välttämättä houkuttele uusia ylioppilaita, vaan alalle hakeudutaan vasta myöhemmällä iällä. Kunelius, Similä ja Hartman (2007, 13) ovatkin todenneet, että yhteiskuntatieteiden monimuotoisuuden vuoksi mahdollisimman laajan yleissivistyksen hankkiminen on toivottavaa ennen opiskelijaksi hakeutumista. Valintamenettelyissä ei myöskään voida suoraan soveltaa lukion oppimäärää ja ylioppilaskokeita, vaan valinnat tapahtuvat pääasiassa valintakoe kirjoihin perustuvien kokeiden ja ylioppilastutkintotodistuksesta annettavien pistemäärien perusteella.

Yhteiskuntatieteellisen koulutusalan oppiaineet eivät yleensä tuota suoranaista ammatti-pätevyyttä toimia jossakin tietyssä ammatissa, vaan opiskelu luo yleisiä työelämävalmiuksia. Työelämän kentälle sijoitetaan hyvinkin erilaisiin tehtäviin, jolloin opiskelupaikkaa haettaessa ja valittaessa kiinnostus kohdistuu enemmän itse oppiaineeseen kuin ammattiin, jonka opiskelun kautta saa hankittua. Myös hallintotieteessä asian voisi en-

nemminkin nähdä niin, että työelämässä hankittu kokemus herättää kiinnostuksen hallintotieteen opiskelua kohtaan todennäköisemmin kuin päinvastoin.

2.2 Hallintotieteen oppiaine

Hallintotieteet kuuluvat yhteiskuntatieteelliseen koulutusalaan, mutta niillä on kuitenkin omat, erilliset tutkintonimikkeensä. Perustutkintoina hallintotieteessä suoritetaan hallintotieteiden kandidaatin (alempi) ja hallintotieteiden maisterin (ylempi) tutkinnot. Ensimmäisenä Pohjoismaissa hallintotieteen oppituoli perustettiin vuonna 1965 Tampereen yliopistoon.

Yliopistokoulutukseen pyrkiville yliopistojen valintaoppaat toimivat useimmiten ensisijaisena informaation lähteenä haettavasta opintoalasta. Valintaoppaissa annettu kuva oppiaineesta ja opiskelun tuottamista työelämämahdollisuuksista vaikuttavat sekä hakijan mielikuvaan haettavasta alasta, että saattavat myös ratkaista sen, minne loppujen lopuksi pyritään opiskelemaan. Tämän vuoksi onkin mielenkiintoista tarkastella sitä, minkälaisen tiedon valossa hakijat päätöksensä tekevät. Seuraavassa esitellyt kuvaukset ovat peräisin vuoden 2006 valintaoppaista.

Suomessa hallintotiedettä voi pääaineena opiskella Lapin, Tampereen ja Vaasan yliopistoissa. Hallintotieteen oppiainetta opettavien yliopistojen valintaoppaissa yksityiskohdaisimmin ja monipuolisimmin oppiaineen luonnetta ja koulutusta on kuvattu Tampereen yliopiston valintaoppaassa, ja suppeimmin samoja asioita on esitelty Vaasan yliopiston valintaoppaassa.

Lapin ja Tampereen yliopistojen valintaoppaissa oppiainetta kuvataan melko yhtenäisesti, tosin Tampereen yliopiston oppaassa informaatiota on annettu monipuolisemmin ja laajemmin kuin Lapin yliopiston oppaassa. Molempien oppaiden mukaan hallintotieteen kiinnostuksen kohteita ovat mm. Suomen ja EU:n hallinto, julkisen hallinnon ja organisaatioiden arviointi ja kehittäminen, henkilöstövoimavarojen johtaminen ja organisaatioiden toiminta ja johtaminen. (Lapin yliopisto, Valintaopas 2006, 84; Tampereen

yliopisto, Valintaopas 2006, 75.) Ainoastaan Tampereen yliopiston valintaopas korostaa opiskelun tieteellisyyttä ja tutkimusta, muissa valintaoppaissa ei tätä ole mainittu lainkaan, vaikka juuri välineiden antaminen tieteelliseen tutkimukseen on yliopistokoulutuksessa hyvin keskeistä. Kummankin yliopiston oppaassa kuvataan koulutuksen sisältöä, ja niitä asioita, joita opiskelija opintojensa aikana tulee omaksumaan.

Vaasan yliopiston valintaoppaassa (2006, 20) hallintotiedettä oppiaineena kuvataan hyvin lyhyesti: ”keskeiset osaamisalueet ovat johtamisen, organisaatioiden, päätöksenteon ja palveluiden ja talouden kysymyksissä”. Tämä ei sinänsä kerro hakijalle kovinkaan paljoa oppiaineen luonteesta.

Hallintotieteen opiskelu ei johda suoraan johonkin tiettyyn ammattiin. Esimerkiksi Lapin yliopiston valintaoppaassa (2006, 84) kuvataan hallintotieteen tuottamia työelämävalmiuksia seuraavasti:

”Hallintotieteessä annetaan valmiuksia ja tietoja, jotka soveltuvat sekä julkisen sektorin että esimerkiksi järjestöjen hallinnollisissa tehtävissä toimiville. Ammatillisina valmiuksina korostuvat nimenomaan suunnittelu, päätöksenteko, johtaminen, arviointi, työyhteisön kehittäminen, henkilöstö- ja taloushallinto.”

Tampereen yliopiston valintaoppaassa (2006, 73) hallintotieteiden maisterin tutkinnon suorittavien työelämään sijoittumisesta annetaan tietoa seuraavasti:

”Hallintotieteiden koulutusosalta saa hyvät valmiudet monenlaisiin asiantuntijatehtäviin. Valmistuneet ovat sijoittuneet suhteellisen hyvin koulutustaan vastaaviin tehtäviin valtion ja kuntien organisaatioihin, yksityisiin yrityksiin sekä kansallisiin ja kansainvälisiin järjestöihin.”

Hallintotieteen pääaineen kohdalla oppaassa (2006, 75) kerrotaan valmistuneiden työmahdollisuuksista näin:

”Tieteenala pyrkii kouluttamaan organisaatioille päteviä arvioijia, kehittäjiä ja johtajia. ... Hallintotiede pääaineena valmistuneista maistereista on julkiselle sektorille sijoittunut n. 70 %. Työelämään sijoittumiseen vaikuttavat olennaisesti myös opiskelijan valitsemat sivuaineet. ... Sijoittuminen

työelämään on ollut hyvää lamavuosinakin. Myös tulevaisuudessa työelämään sijoittumismahdollisuuksia pidetään hyvinä.”

Vaasan yliopiston valintaoppaassa (2006, 17) kuvataan yleisesti hallintotieteiden maisterin tutkinnosta valmistuvien työmarkkinoita seuraavasti:

”Hallintotieteiden maisterin tutkinto antaa valmiudet yleisjohtollisiin ja hallinnon kehittämis- ja asiantuntijatehtäviin julkisella ja yksityisellä sektorilla. Koulutuksessa annetaan myös hyvä kansainvälisen hallinnon tuntemus. ... Valmistuneet hallintotieteiden maisterit ovat sijoittuneet monipuolisesti julkisen sektorin asiantuntijatehtäviin. Suurin osa sijoittuu valtionhallintoon, kuntiin, ns. puolijulkiselle sektorille, järjestöihin ja kansainvälisiin tehtäviin. Valmistuneita rekrytoituu myös yksityisen sektorin palvelualoille ja vastaaville.”

Hallintotieteen oppiaineen kohdalla hallintotieteen ohjelmia suorittaneiden työelämään sijoittumisesta todetaan:

”Ohjelmat antavat valmiudet sijoittua hallinnon vaativiin asiantuntija-, kehittämis- ja esimiestehtäviin kotimaisissa (valtio, kunnat) ja kansainvälisissä organisaatioissa (esimerkiksi EU). Julkisten organisaatioiden ohella ohjelmat antavat valmiuden menestyä järjestöjen ja yritysten vastaavissa tehtävissä. ... Pääosa valmistuneista sijoittuu valtion ja kuntien asiantuntijoiksi ja esimiehiksi. Kansainväliset organisaatiot sekä järjestösektori ja yritykset ovat lisänneet osuuttaan työnantajina. Kasvava osuus valmistuneista jatkaa opintojaan laitoksen tarjoamissa tohtoriohjelmissä.” (Vaasan yliopisto, Hakuopas / Ansökningsguide 2006, 20).

Hallintotieteen opiskelun tuottamat työmarkkinanäkymät ovat siis hyvin laajat ja yleisluontoiset, joten koulutus tuottaa monipuolisen kelpoisuuden monelle eri työelämän sektorille. Oppiaine ei kuitenkaan välttämättä kiinnosta uusia ylioppilaita, koska ainetta ei opeteta lukiossa eikä se ole siinä mielessä ”suhdanneherkkä” että se itsessään nousisi esille esimerkiksi ajankohtaisten yhteiskunnallisten ilmiöiden yhteydessä kuten vaikkapa kansainvälinen politiikka. Valintaoppaassa kuitenkin annetaan työelämään sijoittumisesta ja työtehtävistä melko positiivinen kuva, joten se saattaa osaltaan innostaa hakemaan koulutukseen.

Vuonna 2005 Tampereen yliopistoon hallintotieteeseen päävalinnassa hyväksytyistä uusista opiskelijoista 20 % on ollut valintahetkellä alle 21-vuotiaita, 30 % 21–25-vuotiaita, ja 50 % yli 25-vuotiaita. (Tampereen yliopiston tilastoja). Yliopisto-opintojen keskimääräinen aloitusikä Suomessa vuonna 2001 on ollut 20,5 vuotta, joka merkitsee kahta välivuotta ennen opintoihin sijoittumista (Sajavaara ym. 2002, 21). Hallintotieteen opiskelijat aloittavat tähän verrattuna opintonsa keskimääräistä myöhemmässä iässä. Osasyynä tähän voidaan pitää myös sitä, että työelämässä hankittu kokemus herättää kiinnostuksen hallintotieteen kaltaiseen oppiaineeseen opiskeluun. Tämäkin saattaa siis vaikuttaa koulutukseen hakeutuvien ikärakenteeseen.

3 TUTKIMUKSEN VIITEKEHYS

3.1 Opiskelijaksi valikoituminen ja siihen vaikuttavat tekijät

3.1.1 Opiskelijaksi valikoituminen

Valikoitumisella Aholan (1995) mukaan tarkoitetaan sitä prosessia, jossa yksilöt ohjautuvat koulutuksen kautta työmarkkinoille eri asemiin, ja sitä kautta myös erilaisiin yhteiskunnallisiin asemiin. Koulutus nivoutuu yhteen kodin, koulun ja työelämän kanssa muodostaen yhteiskunnan koulutusjärjestelmän kokonaisuuden (Ahola 1995, 17.) Tässä viitekehyksessä erilaiset taustatekijät vaikuttavat jatkokoulutuspaikkaa valitsevan nuoren koulutusvalintoihin ja preferensseihin. Korkeakoulutukseen hakeutuvat ovat jo aiempien koulutusvalintojensa kautta valikoituneita.

Valikoituminen voi tapahtua erilaisten koulutusreittien kautta. Osa hakeutuu suoraan lukiosta yliopistokoulutukseen, kun taas toisten koulutusreitit ovat pitempiä ja monimutkaisempia. Ahola ja Nurmi (1998, 75–76) käyttävät termejä *sulkeminen* (exclusion) ja *koulutukseen paluu* (re-entry) kuvaamaan niitä eri vaiheita, joiden kautta koulutusreitit kulkevat. Sulkemisella viitataan niihin koulutusvalintoihin, jotka poissulkevat mahdollisuuden hakeutua yliopistoihin, koulutukseen paluu puolestaan tarkoittaa korkeakoulukelpoisuuden hankkimista esimerkiksi ammatillisessa koulutuksessa perinteisen lukion sijaan, jolloin mahdollisuus yliopistokoulutukseen jälleen avautuu.

Opiskelijaksi kuitenkin voidaan hyväksyä myös henkilö, jolla yliopisto toteaa muutoin olevan opintoja varten riittävät tiedot ja valmiudet, vaikka pohjakoulutusedellytykset eivät täytyisikään (Yliopistolaki 645/1997). Aiemmat koulutusvalinnat eivät siten automaattisesti tarkoita poissulkemista jatkokoulutusmahdollisuuksista. Ahola ja Nurmi (1995, 62) painottavat, että koulutukseen hakeutumisen syyt ja selitykset riippuvat en-

nen kaikkea haettavasta koulutusalaista. Koulutusvalintoihin vaikuttavat erilaiset sosiaaliset ja ammatinvalinnalliset tekijät, joita käsittelem seuraavissa luvuissa.

3.1.2 Sosiaaliset tekijät

Tutkimusten mukaan nuorten koulutukseen hakeutumiseen vaikuttavat erilaiset taloudelliset, sosiaaliset sekä kulttuuriset tekijät. Sosiaalisista tekijöistä kotitausta, ja etenkin vanhempien koulutustausta vaikuttavat opiskelupaikan valintaan. Mitä korkeammin koulutettuja vanhemmat ovat, sitä korkeammalle todennäköisesti lapsetkin kouluttautuvat. (Jussila 1996, 2.) Vuoden 2002 kesän opiskelijavalintojen yhteydessä suoritettiin kysely yliopistojen opiskelijavalintojen arviointiin osallistuneiden valintayksiköiden hakijoille. Kyselyyn vastanneista noin 30 % ilmoitti, että heidän vanhemmistaan joko isä tai äiti oli suorittanut korkeakoulututkinnon (Sajavaara ym. 2002, 91). Kyselyn vastausprosentti oli kuitenkin vain noin 57 %, eikä esimerkiksi sellaisilta suurilta koulutusaloilta kuten yhteiskuntatieteellinen tai kauppatieteellinen ala ollut edustusta lainkaan, koska näiden alojen valintayksiköt eivät osallistuneet arviointiin.

Bourdieu ja Passeronin (1977) mukaan yksilön sosiaalinen luokka vaikuttaa vahvasti hänen mahdollisuuksiinsa hankkia koulutusta ja menestyä opinnoissaan. Todennäköisyys jatkaa opintojaan tai suorittaa ne menestyksekkäästi loppuun on heidän mukaansa riippuvainen yksilön luokkataustasta. Bourdieu ja Passeron käyttävät termiä itsen eliminointi (self-elimination) kuvaamaan sitä prosessia, jossa yksilö poistuu koulutusjärjestelmästä sen eri vaiheissa. (Bourdieu & Passeron 1977, 154–156.) Yksilön taustan voidaan näin ollen nähdä vaikuttavan sekä koulutukseen hakeutumiseen että myös siihen miten pitkälle kouluttaudutaan – tai toisaalta, miten aikaisessa vaiheessa jättäytyään koulutusjärjestelmän ulkopuolelle.

Kotoa saatu esimerkki vaikuttaa koulutusvalintoihin, mutta tämän lisäksi monet muut sosiaaliset tekijät ohjaavat opiskelupaikan valinnassa. Opiskelu ja sen mukanaan tuoma mahdollinen sosiaalinen nousu motivoivat opiskelemaan pitempään jotta myöhemmin olisi mahdollista saavuttaa turvattu toimeentulo ja työpaikka. Korkeasti koulutettujen

työelämämahdollisuudet ja -valmiudet ovat laajemmat, koska koulutus on laaja-alaista, eikä ainoastaan yksittäisiin ammattitehtäviin valmistavaa. Opiskelu kuuluu myös olennaisena osana tiettyyn elämänvaiheeseen. Vaikka tulevaisuuden ala ei välttämättä olisi-kaan vielä varmistunut, lähdetään kuitenkin opiskelemaan, koska niin kuuluu tehdä.

3.1.3 Ammatinvalinta

Opiskelu on väylä ammattiin ja työelämään. Useisiin työpaikkoihin ja toimiin vaaditaan tietynlainen muodollinen pätevyys, joka on mahdollista saavuttaa vain opiskelemalla tarvittavan pitkälle tai suorittamalla määritelty tutkinto. Koulutuksen taso vaikuttaa työelämässä sijoittumisen mahdollisuuksiin. Ammatillinen koulutus antaa valmiudet tietyn ammattitehtävän menestyksekkääseen hoitamiseen, kun taas akateeminen koulutus antaa enemminkin valmiudet ja korkean yleissivistyksen toimia työelämän kentällä. Yliopistokoulutuksen mukanaan tuoma pätevyys on pääsääntöisesti tyypiltään sovellettavaa, ei suoranaisesti sellaisenaan hyödynnettävää.

Korkeakouluissa annetaan myös sellaista koulutusta, joka tuottaa ammattipätevyyden. Tällaisia ovat esimerkiksi lääketiede, oikeustiede tai opettajankoulutus. Tällöin opiskelijaksi hakeutuminen usein liittyy ammattipätevyyden saavuttamiseen ja haluun toimia kyseisessä ammatissa tulevaisuudessa. Suuri osa yliopistokoulutuksesta ei kuitenkaan valmista opiskelijoita suoraan tiettyyn ammattiin, vaan on luonteeltaan enemminkin korkeasti yleissivistävää. (Ahola & Nurmi 1995, 70.) Lääkäriin, juristiin tai ekonomin ammattiin – ja jo itse koulutuksen – status on korkea, ja luo mielikuvaa menestyjästä. Lääketieteelliseen, oikeustieteelliseen tai kauppatieteisiin pyritään siis osaksi siksi, että koulutusta arvostetaan laajalti, ja se tuottaa hyvin suurella todennäköisyydellä hyvän mahdollisuuden luoda menestyksestä työuraa. Yhteiskuntatieteissä koulutuksen status ei ole yhtä korkea, jolloin koulutukseen hakeutumiseen vaikuttaa ensisijaisesti kiinnostus haettavaa alaa kohtaan.

Työelämässä menestyäkseen opiskelijan on saatava koulutuksen kautta riittävät valmiudet ja pätevyyden, jotta hän kykenee toimimaan ja kehittymään työssään. Vuonna 2002

yliopistojen opiskelijavalintojen arvioinnin yhteydessä suoritetussa hakijakyselyssä 30,3 % kyselyyn vastanneista ilmoitti hankkineensa aiemmin hakemansa alan työkokemusta ja haettavaan alaan liittyvään harrastustoimintaan oli osallistunut 39 % vastaajista. Eri koulutusaloittain tässäkin suhteessa vaihtelu oli suurta, eniten työkokemusta oli kasvatustieteellisen alan hakijoilla, ja vähiten oikeustieteellisen ja psykologian alan hakijoilla. (Sajavaara ym. 2002, 95.) Opiskelualan valintaan siten vaikuttaa tietyillä aloilla aiemmin hankittu työkokemus, jonka perusteella halutaan saada lisäkoulutusta ja ammattipätevyys. Kaikilla aloilla ei luonnollisestikaan ole mahdollista hankkia aiempaa työkokemusta ennen opiskeluiden aloittamista, ja esimerkiksi yhteiskuntatieteiden kannalta on vaikeaa sanoa mitä voitaisiin pitää alaan liittyvänä työkokemuksena.

3.2 Opiskelijavalintamenettelyt

3.2.1 Valintamenettelyt Suomessa

Yliopistot voivat verrattain itsenäisesti päättää valintaperusteistaan ja -kriteereistään. Tästä johtuen opiskelijavalintamenettelyt ovat hyvin kirjavia, ja hajanaisuutta valintatavoissa löytyy koulutusalojen ja yliopistojenkin sisällä. Yliopistot lain mukaan ottavat opiskelijat, ja voivat tarvittaessa rajoittaa hyväksyttävien opiskelijoiden määrää, mutta tällöin kaikkia hakijoita on kohdeltava tasavertaisesti ja heihin on sovellettava yhdenmukaisia valintaperusteita (Yliopistolaki 645/1997).

Opiskelijavalintamenettelyt jaetaan ensisijaisesti kahteen ryhmään: pää- ja erillisvalintoihin. Päävalinnat viittaavat ylioppilastutkintotodistus- yms. lähtöpisteiden tai valintakokeen tai näiden molempien yhdistelmän perusteella tapahtuvaan valintaan, jossa opiskelijat valitaan suorittamaan perustutkintoa, eli alemmaa ja/tai ylempää korkeakoulututkintoa. Erillisvalinta käsitteenä viittaa edellä mainittujen ulkopuolella tapahtuvaan valintamenettelyyn, johon sisältyvät maisteriohjelmat, siirto-opiskelijoiden valinnat, avoimen yliopiston opintojen perusteella tehtävä valinta, ulkomaalaisvalinta, SAT-testiin perustuva valinta tai muuntokoulutusohjelmien valinnat. Erillisvalinnaksi laske-

taan myös todistuksiin (esim. ylioppilastutkintotodistus tai lukion päättötodistus) perustuva valinta, mutta tätä valintatyyppiä on luontevaa käsitellä päävalintojen yhteydessä, koska se ei kuitenkaan edellytä aiempia yliopistollisia opintoja, kuten pääsääntöisesti muut erillisvalintatyytit edellyttävät. (Mielityinen & Moitus 2002, 70–71.)

Suomalaisissa korkeakouluissa sovellettavat päävalintojen valintatavat voidaan jakaa kolmeen pääkategoriaan:

- 1) valinta todistuspisteiden ja valintakokeen perusteella
- 2) valinta valintakokeen perusteella
- 3) valinta todistuspisteiden perusteella.

Vuonna 2001 suoritettu yliopistojen opiskelijavalintajärjestelmien kartoitus osoitti, että 84 % hakukohteista valitsi opiskelijansa todistus- ja valintakoepisteiden yhdistelmällä, 68 % suoritti valinnan valintakoepisteiden perusteella, ja 21 % hakukohteista valitsi opiskelijansa pelkkien todistuspisteiden perusteella (Mielityinen & Moitus 2002, 76–77). Samaan hakukohteeseen sovelletaan usein myös useampaa kuin vain yhtä näistä edellä mainituista valintatavoista. Todistus- ja valintakoepisteiden laskennassa ei kuitenkaan ole mitään yhtenäistä kaavaa, vaan eri yliopistoihin ja eri oppiaineisiin voi saada samoilla ylioppilasarvosanoilla hyvinkin erilaisia pistemääriä.

Yhteiskuntatieteellisellä koulutusalailla yleisin valintamenettely vuonna 2001 oli joko valinta ylioppilastutkintotodistuksen ja valintakokeen yhteispisteiden perusteella tai pelkän valintakokeen pistemäärän perusteella. Valinta pelkkien todistuspisteiden perusteella oli erittäin harvinaista, pääsääntöisesti sitä sovellettiin yhteiskuntatieteistä vain tilastotieteessä. Yhteiskuntatieteellisen koulutusalan valintakokeet perustuivat lähinnä valintakoekirjallisuuteen eivätkä lukion oppimäärään. Valintakokeen tyyppinä soveltuvuuskoetta ei alalla käytetty ja aineistokokeetkin olivat harvinaisia. (Mielityinen & Moitus 2002, 61–62.)

Yhteiskuntatieteellisellä alalla onkin hankala perustaa valintaa lukion oppimäärään esimerkiksi hallintotieteen tai sosiologian tyyppisissä aineissa, joita ei lukioissa sellaisenaan opeteta. Kunelius ym. (2007) lisäksi painottavat valintakokeen merkitystä juuri

yhteiskuntatieteissä. Yhteiskuntatieteellisen alan oppiaineet eivät ole ennestään lukio-opinnoista tuttuja, joten valintakoekirjan perusteella hakija saa käsityksen siitä, minkälaiseen oppiaineeseen on hakemassa ja kiinnostaako ala todella. He pitävät valintakoetta myös motivaation mittarina juuri kyseistä alaa kohtaan. Mikäli koekirjana yleensä käytetty jokin alan suomenkielinen perusteos tuntuu hakijasta ylivoimaiselta, ei mielenkiinto luultavasti myöskään riitä kokonaisen tutkinnon suorittamiseen. (Kunelius ym. 2007, 13–14.)

Valintakokeen asema yliopistojen opiskelijavalinnoissa Suomessa on vahva. Valintakokeiden käyttöä on puolustettu sillä, että kokeen kautta voidaan antaa mahdollisuus myös lukio-opinnoissaan huonommin menestyneille tai kokonaan lukiota suorittamattomille hakijoille. Valintakokeen katsotaan mittaavan paremmin hakijoiden motivaatiota kuin ylioppilastodistuksen arvosanojen. Kokeen kautta hakijat voivat myös saada paremman kuvan haettavasta opintoalasta. Valintamenettelynä valintakokeeseen joko täysin tai ainakin osittain perustuvaa valintaa voidaan säädellä ja valintoja voidaan kehittää tarpeen mukaan. (Jussila 1996, 39–41.)

Uusien opiskelijoiden valintaan soveltuvan, oikeita asioita mittaavan valintakokeen laatiminen on haastavaa. Mikkosen (1993) mukaan valintakokeen tulisi olla riittävän vaativa, jotta sen avulla saataisiin tietoa hakijan kyvystä tiedon omaksumiseen ja soveltamiseen. Koe ei saa kuitenkaan olla liian vaativa tai erityistaitoja vaativa, koska kokeen tekijät ovat vasta hakeutumassa opiskelemaan kyseessä olevaa alaa. Valintakoetehtävien tulee olla yksiselitteisiä ja niiden tarkistamisen oikeudenmukaista, jotta kaikille hakijoille voitaisiin taata yhtäläiset mahdollisuudet tulla hyväksytyksi. Koetta laadittaessa huomioon on otettava se, minkälaisen kuvan valintakoe antaa hakijoille oppiaineesta ja minkälaisia asioita kokeella halutaan mitata. (Mikkonen 1993, 16–17.)

Valintamenettely ei myöskään saa suosia jotain tiettyä hakijaryhmää muiden kustannuksella. Opiskelemaan hyväksytyjen joukossa pitäisi siten esimerkiksi olla samassa suhteessa miehiä ja naisia kuin hakeneissakin. Kokeen tulisi olla luonteeltaan sellainen, että se antaa kaikille hakijoille iästä, sukupuolesta yms. ominaisuuksista riippumatta yhtäläiset mahdollisuudet menestyä valinnassa. (Salo & Sajama 1992, 4.)

3.2.2 Muualla Euroopassa käytettyjä valintamenettelyitä

Koulutusväylät ja opiskelijavalintamenettelyt vaihtelevat suuresti niinkin maantieteellisesti suppealla alueella kuin Eurooppa. Sajavaara ym. (2002, 26) huomauttavat, että opiskelijavalintojen tavat heijastelevat kyseessä olevan maan korkeakoulupolitiikassa keskeisinä pidettyjä arvoja sekä liittyvät olennaisesti myös koulutusjärjestelmään ja sen rahoitukseen kohdemaassa. Tästä syystä erilaisia valintamenettelyitä ei voida sellaiseenaan siirtää johonkin toiseen maahan.

Euroopan maissa käytetyt eri valintamallit voidaan Sajavaaran ym. (2002, 26–29) mukaan jakaa viiteen päätyyppiin:

- 1) valinta todistusten perusteella
- 2) usean valintaryhmän malli
- 3) vapaa sisäänpääsy, karsinta myöhemmin
- 4) standardoitu testi tai kansallinen valintakoe
- 5) arvonta.

Todistusten perusteella tapahtuva valinta on yleinen esimerkiksi Englannissa. Yliopistojen opiskelijavalinnoissa hyödynnetään erilaisia korkeakoulukelpoisuuden tuottavia todistuksia.

Usean valintaryhmän mallia sovelletaan esimerkiksi Ruotsissa, jossa hakijat jaotellaan viiteen valintaryhmään aiempien todistustensa, suorittamiensa opintojen, valintakokeen ja mahdollisen työkokemuksen perusteella. Ruotsissa valintakoe mittaa yleisiä korkeakouluopintovalmiuksia eikä ole oppiainekohtainen kuten Suomessa.

Vapaan sisäänpääsyn ja myöhemmän karsinnan malli on käytössä esimerkiksi Ranskassa. Korkeakoulukelpoisuuden tuottaa ylioppilastutkintoa vastaava Baccalaurèat-tutkinto. Karsinta tapahtuu vuoden tai kahden opintojen jälkeen valintakokeilla.

Standardoitu testi tai kansallinen valintakoe on Euroopan maista ainoana käytössä Kreikassa, jossa valinnan ratkaisee kansallinen koe ja aiempi opintomenestys lukiossa.

Opiskelijavalintatapana Alankomaissa on käytössä *arvonta*. Korkeakoulukelpoisuuden saavuttaa suorittamalla 8+6 –vuotisen pohjakoulutuksen. Arvonta on painotettu siten, että mitä parempi todistus toisen asteen koulutuksessa on hankittu, sitä paremmat mahdollisuudet on saada opiskelupaikka. Kuitenkin lukuvuodesta 1999–2000 lähtien vähintään keskiarvolla 8 on saanut varmasti opiskelupaikan. (Sajavaara ym. 2002, 26–29.)

3.2.3 Opiskelijavalinnan luotettavuus

Opiskelijavalinnassa tehtävät päätökset perustuvat useimmiten yksivaiheiseen testaukseen (single-stage testing), eli valintapäätös tehdään siten, että kaikkiin hakijoihin kohdistetaan sama testipatteri. Yksivaiheinen valinta edustaa perinteistä testiteoriaa. Toinen mahdollinen valintatapa on vaiheittainen testaus (sequential testing), jossa hakijasta kerätään tietoa useammassa eri vaiheessa. Jokaisen testausvaiheen jälkeen osa hakijoista karsiutuu pois. Testin validiteetti kohoaa testiä pidennettäessä. Testaukseen käytettävissä oleva aika on kuitenkin usein rajallinen, eivätkä testauksen kustannukset saa nousta liian korkeiksi, joten nämä rajoitukset vaikuttavat testausstrategian valinnassa. (Cronbach & Gleser 1965; 14, 69–70, 86.)

Opiskelijavalinnalla on suuri painoarvo suhteessa siihen, minkälaiset hakijat läpäisevät karsinnan, ja pääsevät opiskelemaan aloituspaikkamäärien ollessa rajattuja. On siis tärkeää, että valinnassa sovellettavat kriteerit toimivat, eivätkä mittaa päällekkäin tarpeettomasti samoja asioita. Tällä viitataan valintakokeen kriteerivaliditeettiin. Valinnan onnistumiselle asetettuja kriteereitä voivat olla myöhemmässä opiskelussa mm. opintosuoritusten laatu ja opiskelun etenemisnopeus. Arviointi ei kuitenkaan ole ongelmattonta, koska opiskelijoilla on erilaisia opiskelutyyplejä. Ei voida yksiselitteisesti sanoa, onko tärkeämpää, että opiskelija valmistuu nopeasti opintosuoritusten laadun tällöin kärsiessä, vai onko hitaampi valmistuminen hyvillä arvosanoilla toivottavampaa. (Hypén 1994, 11–12.)

Valinnan validiteetin arvioinnissa tulee myös ottaa huomioon se, että valintamenettely ei sellaisenaan ole siirrettävissä. Esimerkiksi yhdessä yliopistossa toimivaksi todettu valintamenettely ei toisaalla edes samassa pääaineessa välttämättä pädekään. Opetuksen sisältö, arviointiperusteet ja erityisesti valinnalle asetetut kriteerit vaikuttavat olennaisesti siihen, minkälainen valintaprosessi missäkin kontekstissa toimii. Mikäli jokin valinnalle asetetuista kriteereistä muuttuu, ei valintamenettely enää välttämättä mittaa oikeita asioita. Valinnasta saatu seurantatieto kärjistetysti kertoo vain tutkimushetken tilanteen, eivätkä tulokset suoranaisesti ole yleistettävissä. (Cronbach 1984, 127.)

Valintamenettelyn reliabiliteetti viittaa puolestaan siihen, miten luotettavaa tietoa hakijasta suhteessa tuleviin opintoihin valintamenettelyn kautta saadaan. Hypén (1994, 12) toteaa, että pidentämällä ja monipuolistamalla valintaprosessia paranee myös valinnan reliabiliteetti. Huomioimalla valinnassa useamman osa-alueen yhdistelmiä (esimerkiksi todistus- ja valintakoepisteiden yhdistelmä), saadaan luotettavampaa ja monipuolisempaa tietoa hakijan kyvykkyydestä. Salo & Sajama (1992) esittelevät raportissaan Joensuun yliopiston yhteiskuntapolitiikan oppiaineen valintamenettelyyn vuonna 1992 mukaan otetun aineistokokeen vaikutusta opiskelijaksi valittujen joukkoon. Valintamenettely koostui ylioppilastutkintotodistuspisteistä, valintakoekirjaan perustuvista tehtävistä sekä aineisto-osuudesta. Saatujen kokemusten perusteella tällainen yhdistelmä todettiin monipuoliseksi ja toimivaksi. Ylioppilastutkinnosta saadut pisteet kertoivat aiemmasta koulumenestyksestä, valintakoekirjasta tehdyissä tehtävissä menestyminen hakijan motivaatiosta ja aineisto-osuudessa menestyminen tekstinymmärtämis- ja päättelykyvystä. (Salo & Sajama 1992; 3–4, 19–20.)

Hypén (1994) jaottelee opiskelijavalinnassa tehtävät mahdolliset virheet kahteen tyyppiin. Valinnassa voidaan hylätä sellainen hakija, joka pystyisi suoriutumaan opinnoista toivotulla tavalla (hylkäämisvirhe). Toisaalta opiskelijaksi voidaan myös valita opiskelija, joka ei pysty tutkintoa suorittamaan tai joka keskeyttää opinnot (hyväksymisvirhe). Hyväksymisvirheen määriä voidaan vähentää tiukentamalla valinnalle asetettuja kriteereitä ja pienentämällä sisäänottokiintiötä. Tällöin kuitenkin hylkäämisvirheiden määrä kasvaa. Hylkäämisvirheiden määrää puolestaan voidaan vähentää valitsemalla useampia hakijoita koulutukseen väljemmillä valintakriteereillä, mutta tällöin taas hyväksymisvirheiden määrä kasvaa. (Hypén 1994, 11.) Hyväksymisvirheiden osalta opiskelijava-

linnan toimivuutta on mahdollista tarkastella, mutta hyväksymättä jääneiden mahdollisesta menestymisestä opinnoissa ei ole mahdollista saada tietoa.

Cronbachin (1984) mukaan valintasuhde on keskeinen tekijä, joka vaikuttaa valintamenettelyn onnistuneeseen lopputulokseen. Valintasuhdeella tarkoitetaan hyväksytyjen suhteellista osuutta kokonaishakijamäärään nähden. Mitä suuremmasta hakijajoukosta valinta voidaan tehdä, sitä todennäköisempää on, että valituksi tulevat kyvykkäät hakijat. Hyvälläkään valintamenettelyllä ei ole ennustearvoa silloin, jos kaikki hakijat tulevat hyväksytyiksi. (Cronbach 1984, 381.)

3.2.4 Hallintotieteen valintamenettelyt Suomessa vuonna 2006

Hallintotiedettä voi Suomessa opiskella pääaineena Lapin, Tampereen ja Vaasan yliopistoissa. Opiskelijat valitaan kaikissa hallintotieteen pääainetta opettavien yliopistojen päävalinnoissa suoraan sekä kandidaatin että maisterin tutkintoihin. Hallintotieteessä ei ainakaan vuoden 2006 opiskelijavalintoihin mennessä ole toteutettu minkäänlaista valintayhteistyötä eri valintayksiköiden välillä.

Lapin yliopistossa (LaY) hallintotiede kuuluu yhteiskuntatieteiden tiedekuntaan. Vuonna 2006 Lapin yliopiston hallintotieteen pääaineeseen otetaan päävalinnassa 20 uutta opiskelijaa. Lisäksi erillisvalinnoissa voidaan ottaa opiskelijoita, jotka ovat suorittaneet yliopistotutkinnon, opintoja avoimessa yliopistossa tai jotka hakevat siirtoa muista yliopistoista tai yliopiston sisältä. Erillisvalinnoissa hyväksyttävien aloituspaikkamäärää ei ole valintaoppaassa erikseen määritelty. Päävalinnassa 10 opiskelijaa hyväksytään ylioppilastutkintotodistuksen ja valintakokeen yhteispistemäärän perusteella, ja 10 pelkän valintakokeen pistemäärän perusteella. Valintakokeeseen ei ole annettu etukäteen luettavaksi erillisiä valintakoe kirjoja, vaan koe järjestetään aineistokokeena, joka ei edellytä valmistautumista etukäteen. Tehtävät perustuvat valintakokeessa jaettavaan tekstimateriaaliin, jota käytetään apuvälineenä kysymyksiin vastaamisessa. Valintakokeen maksimipistemäärä on 40 pistettä, ja ylioppilastutkintotodistuksesta saatavan pistemäärän

maksimi on 40 pistettä. Yhteensä ylioppilastutkintotodistuksesta ja valintakokeesta voi siten saada enintään 80 pistettä.

Ylioppilastutkintotodistuksesta saa pisteitä neljän parhaan aineen arvosanoista seuraavasti:

approbatur	2 pistettä
lubenter approbatur	4 pistettä
cum laude approbatur	6 pistettä
magna cum laude approbatur	8 pistettä
eximia cum laude approbatur	9 pistettä
laudatur	10 pistettä

Laudatur-arvosana pisteitetään suoritusvuodesta riippumatta samanarvoisena.

(Lapin yliopisto, Valintaopas 2006, 81, 84.)

Tampereen yliopistossa (TaY) hallintotieteen oppiaine kuuluu kauppa- ja hallintotieteiden tiedekuntaan. Uusia opiskelijoita valitaan vuoden 2006 päävalinnassa yhteensä 20. Lisäksi erillisvalinnoissa voidaan valita kotimaassa tai ulkomailla vastaavan koulutusalun alemman korkeakoulututkinnon suorittaneita sekä vastaavalla alalla ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneita, Tampereen yliopistossa tutkintoa vaihtavia tai erillisiä yliopisto-opintoja esimerkiksi avoimessa yliopistossa suorittaneita. Vuonna 2006 erillisvalinnan kiintiö hallintotieteessä on enintään 43, mutta tästä luvusta 38 sisältyy oppiaineen erillisiin maisteriohjelmiin, eli korkeintaan viisi hakijaa voidaan hyväksyä hallintotieteen oppiaineeseen suorittamaan hallintotieteiden kandidaatin tai maisterin tutkintoa. Päävalinnoissa valittavista 20 opiskelijasta 10 valitaan ylioppilastutkintotodistuksen ja valintakokeen tuottaman yhteispistemäärän perusteella, ja 10 pelkän valintakoepistemäärän perusteella. Ylioppilastutkintotodistuksesta annetaan pisteitä, mikäli tutkinto on suoritettu vuonna 1997 tai sen jälkeen. Valintakokeeseen luetaan kirja:

Vartola, Juha: *Näkökulmia byrokraatiaan*. Tampereen yliopisto, 2004 tai uudempi.

Valintakoe koostuu valintakoekirjasta laadituista tehtävistä joiden osuus valintakokeen pisteityksestä on 30 pistettä, sekä aineistokokeesta, jonka osuus on 20 pistettä. Aineistokokeen materiaali jaetaan hakijoille valintakoetilaisuudessa, ja siihen perustuvien tehtävien tarkoituksena on mitata hakijan kykyä analysoida kirjallista materiaalia. Valintakokeen maksimipistemäärä on näin ollen 50 pistettä, ja ylioppilastutkintotodistuksesta

saatavan pistemäärän maksimi on 52,5 pistettä. Yhteensä ylioppilastutkintotodistuksesta ja valintakokeesta voi siten saada enintään 102,5 pistettä.

Ylioppilastutkintotodistuksesta otetaan huomioon enintään viisi ainetta seuraavasti:

- 1) äidinkieli (pakollinen)
- 2) reaalikoe tai reaaliaineen koe
- 3) toinen kotimainen kieli tai vieras kieli
- 4 – 5) kaksi vapaavalintaista koetta, joista toinen voi myös olla reaaliaineen koe

Arvosanoista annetaan pisteitä seuraavasti:

approbatur	2 pistettä
lubenter approbatur	3 pistettä
cum laude approbatur	4 pistettä
magna cum laude approbatur	5 pistettä
eximia cum laude approbatur	6 pistettä
laudatur	7 pistettä

Äidinkielen koe, reaalikoe, reaaliaineiden kokeet sekä laajan tai pitkän oppimäärän mukaiset kokeet tuottavat 1,5-kertaisen pistemäärän. Lisäksi uusille ylioppilaille, eli hakuvouden keväällä tai sitä edeltävänä syksynä ylioppilastutkinnon suorittaneille annetaan valinnassa yksi lisäpiste. (Tampereen yliopisto, Valintaopas 2006, 78–80.)

Vaasan yliopistossa (VY) hallintotiede kuuluu hallintotieteiden tiedekuntaan. Vuonna 2006 uusia opiskelijoita otetaan päävalinnassa 25. Erillisvalinnassa voidaan valita avoimen yliopiston opintoja suorittaneita, Suomessa tai ulkomailla vastaavan alan alemman korkeakoulututkinnon suorittaneita, Vaasan yliopistossa tutkintoa vaihtavia, ulkomaisia hakijoita tai Viksu-tiedekilpailussa menestyneitä hakijoita. Erillisvalinnan aloituspaikkamääriä ei ole valintaoppaassa erikseen määritelty. Päävalinnassa ylioppilastutkintotodistuksen ja valintakokeen yhteispistemäärän perusteella valitaan 13, ja valintakokeen perusteella 12 uutta opiskelijaa. Valintakoe perustuu kirjaan:

*Salminen, Ari: *Julkisen toiminnan johtaminen. Hallintotieteen perusteet*. Edita 2004. Valintakoe muodostuu essee- ja monivalintakysymyksistä. Valintakokeen maksimipistemäärä on 30 pistettä, ja ylioppilastutkintotodistuksesta saatavan pistemäärän maksimi on 30 pistettä. Yhteensä ylioppilastutkintotodistuksesta ja valintakokeesta voi siten saada enintään 60 pistettä. Valintakokeen perusteella hyväksytyksi tuleminen edellyttää, että hakija saavuttaa kokeessa vähintään puolet kokeen maksimipistemäärästä.*

Ylioppilastutkintotodistuksesta huomioidaan kolme ainetta:

- 1) äidinkieli
- 2) muu kieli
- 3) reaalikoe tai ainereaali tai matematiikka (paras otetaan huomioon)

Arvosanoista annetaan pisteitä seuraavasti:

	pitkä oppimäärä / muu oppimäärä	
lubenter approbatur	2 pistettä	1 piste
cum laude approbatur	4 pistettä	2 pistettä
magna cum laude approbatur	7 pistettä	4 pistettä
eximia cum laude approbatur/ vanha laudatur	9 pistettä	6 pistettä
uusi laudatur	10 pistettä	7 pistettä

Äidinkieli ja reaalikoe tai ainereaali pisteitään pitkän oppimäärän mukaisina kokeina. Uudella laudatur-arvosanalla tarkoitetaan vuonna 1996 tai myöhemmin suoritettua arvosanaa, ja vanhalla 1995 tai aiemmin suoritettua arvosanaa. (Vaasan yliopisto, Hakuopas / Ansökningsguide 2006, 18–21; Vaasan yliopisto, Erillisvalinnan hakuopas 2006, 7–8.)

Taulukossa 1 on esitetty yhteenveto hallintotieteen opiskelijavalinnoissa sovellettavista valintamenettelyistä kolmessa suomalaisessa yliopistossa. Opiskelijoita valitaan jokaisessa yksikössä sekä pelkän valintakokeen, että valintakokeen ja ylioppilastutkintotodistuksen pistemäärien perusteella. Kaikissa kolmessa yliopistossa noin puolet uusista opiskelijoista valitaan pelkän valintakokeen perusteella, ja puolet ylioppilastutkintotodistuksen ja valintakokeen muodostaman yhteispistemäärän perusteella.

Pisteityksissä on eroja maksimipistemäärien vaihdellessa valintakokeen osalta 30 pisteestä 50 pisteeseen ja ylioppilastutkintotodistuksen osalta 30 pisteestä 52,5 pisteeseen. Pääsääntöisesti kokonaispistemäärä muodostuu noin puoleksi ylioppilastodistuksen pisteistä ja puoleksi valintakokeen pisteistä. Tampereen ja Vaasan yliopistoissa valintakokeeseen on annettu etukäteen luettavaksi valintakoekirja, mutta kummankin yliopiston valintakokeeseen luetaan eri kirja. Lapin yliopistossa valintakoe on toteutettu kokonaisuudessaan aineistokokeena, Tampereen yliopistossa valintakokeen yksi osa muodostuu aineistokokeesta. Yhteistä kaikille yksiköille on valintakokeen käyttö valintamenettelyinä, pelkkää todistusvalintaa ei käytetä missään näistä yksiköistä.

Kaikki yliopistot antavat valinnassa pisteitä ylioppilastutkintotodistuksesta. Ainoastaan Tampereen yliopisto antaa valinnassa uusille ylioppilaille lisäpisteitä. Lapin ja Vaasan yliopistoissa huomioidaan kaikki ylioppilastutkinnot, Tampereen yliopistossa vain edellisen kymmenen vuoden aikana suoritettut, eli 2006 vuoden valintaperusteissa vuonna 1997 tai sen jälkeen suoritettut tutkinnot. Jokaisessa yliopistossa huomioidaan eri määrä ylioppilastutkinnon aineita pisteityksessä: Vaasan yliopistossa kolme, Lapin yliopistossa neljä ja Tampereella viisi.

TAULUKKO 1. Yhteenvetoa hallintotieteen opiskelijavalintamenettelyistä Suomen yliopistoissa

Hallintotieteen opiskelijavalinnat Suomen yliopistoissa			
yliopisto	kiintiöt/valintaryhmä	valintatapa	pisteitykset (max)
LaY	10	valintakoe	40
	10	yo-todistus + valintakoe	80
TaY	10	valintakoe	50
	10	yo-todistus + valintakoe	102,5
VY	12	valintakoe	30
	13	yo-todistus + valintakoe	60

Tampereella ja Vaasassa pitkän oppimäärän mukaan suoritettusta ylioppilaskokeesta annetaan enemmän pisteitä kuin lyhyen oppimäärän mukaisesta kokeesta, Lapin yliopistossa pitkän ja lyhyen oppimäärän mukaiset kokeet pisteitetään samanarvoisina. Tampereen ja Vaasan yliopistoissa äidinkielen koe sekä reaalikoe ja reaaliaineiden kokeet pisteitään kuten pitkän oppimäärän mukaiset kokeet, kun taas Lapin yliopisto ei tässäkö kohden ota kantaa ylioppilaskokeiden laajuuksiin.

Hakijan kannalta olisi selkeämpää, että samaan koulutukseen voisi hakeutua useampaan yliopistoon yhdellä valintakokeella tai muulla vastaavalla valintamenettelyllä. Tietystä oppiaineesta kiinnostuneet hakijat voisivat silloin maksimoida mahdollisuutensa tulla hyväksytyksi haluamaansa koulutukseen, mutta heidän ei tarvitsisi valmistautua useaan eri valintakokeeseen jotka pidetään eri puolilla maata. Kuneliuksen ym. (2007) mukaan hallintotieteen oppiaineessa ei päällekkäistä hakua kovinkaan paljoa ole esiintynyt, koska jokainen kolmesta yliopistosta on käyttänyt eri valintakoe kirjaa tai -materiaalia.

Vuosina 2005 ja 2006 päällekkäisten hakijoiden määrä hallintotieteen oppiaineessa eri yliopistoissa on vaihdellut seitsemästä yhteentoista, ja valintakokeeseen on useammassa kuin yhdessä yliopistossa osallistunut kolmesta kymmeneen hakijaa. (Kunelius ym. 2007; 16, 61.)

3.3 Opiskelumenestys

3.3.1 Opiskelumenestyksen määrittelytapoja

Opiskelijan opiskelumenestystä voidaan mitata ja määritellä useasta näkökulmasta. Usein käytettyjä opiskelumenestyksen kriteereitä ovat opiskelun etenemisnopeus, opiskelun laajuus, ja opintosuoritusten laatu. Myös opintojen keskeyttämistä pidetään yhtenä opiskelumenestyksen mittarina selvitetessä miten opiskelijavalinta indikoi myöhempiä opiskelumenestystä. (esim. Hypén 1994; Lotti 1996; Ahvenainen, Vehkakoski & Meriläinen 2000.)

Opiskelun etenemisnopeus merkitsee käytännössä tutkinnon suorittamisajan pituutta, eli aikaa, joka kuluu opiskelijaksi kirjoittautumisesta pro gradu –tutkielman valmistumiseen tai tutkinnon suorittamiseen saakka. Tutkinnon suorittamiseen kuluva aika mitataan lukukausissa, valmistumislukukausi mukaan lukien. Tutkintoa suorittamattomien opiskelijoiden kohdalla opintojen etenemisnopeutta voidaan tarkastella suhteessa lukuvuosittain suoritettujen opintoviikkojen määriin. (Hypén 1994, 27; Lotti 1996, 14.) Pro gradu –tutkielma on tosin useimmilla opiskelijoilla viimeinen tutkintoon kuuluva suoritus, mutta on kuitenkin mahdollista, että tutkinto ei ole vielä valmis, vaikka tutkielma onkin tehty. Tässä mielessä on varmempaa mitata tutkinnon suorittamiseen kulunutta aikaa kirjoittautumisesta tutkinnon valmistumispäivään, eli tutkintotodistuksen myöntöpäivään saakka.

Opiskelun laajuutta voidaan tarkastella suoritettujen opintoviikkojen suhteessa opiskeluun käytettyyn aikaan. Opintoviikko laajuuden mittarinakaan ei kuitenkaan aina kerro

koko totuutta sen suorittamiseen käytetystä työmäärästä, vaan oppiaineittain tässä voi olla merkittäviäkin eroja. Opintosuoritusrekisteristä saadaan myös vain hyväksytysti suoritettujen kurssien tiedot. Kurssit ja tentit, joiden suorittamista on yritetty niitä läpäisemättä, eivät näy missään, vaikka näidenkin eteen opiskelija on tehnyt töitä. Lisäksi vapaasti valittavat sivuaineopinnot etenevät opiskelijoilla eri tavalla; joku tekee vain perusopintoja useammasta aineesta, kun taas joku keskittyy yhden aineen pidemmälle meneviin suorituksiin. Mitä pidemmälle opinnoissa mennään, sitä vaativamman tasoisiksi ja siten myös aikaa vaativimmiksi suoritukset muuttuvat. (Hypén 1994, 29; Ahvenainen ym. 2000, 16–17.)

Opiskelun laadun arvioinnissa tarkastellaan opiskelijoiden suorittamia opintosuorituksia niiden arvostelun kannalta. Opintosuoritusten laatua voidaan tarkastella sellaisten suoritusten osalta, jotka on arvioitu numeerisesti (asteikolla 1–5). Asteikolla hyväksyty–hylätty arvostellut suoritukset eivät sinänsä kerro suoritusten laadusta muuta kuin sen, että kurssin suorittamiselle asetetut vähimmäisvaatimukset ainakin täyttyvät. Tarkasteltavien opintojen tulee olla myös kaikille opiskelijoille yhteisiä, jolloin arviointiasteikko on vertailukelpoinen opiskelijoiden välillä. (Hypén 1994, 29; Lotti 1996, 15–16; Ahvenainen ym. 2000, 17–18.)

Ongelmaksi suomalaisessa korkeakoulujärjestelmässä on koettu suuri opintonsa keskeyttäneiden ja opiskelualaa vaihtaneiden määrä. Yliopisto-opiskelua tästä näkökulmasta ei voida pitää menestyksekkäänä, mikäli se ei lopulta johda tutkinnon suorittamiseen, vaan opinnot jäävät kesken. Opintojen keskeyttämisen jo niiden alkuvaiheessa voidaan nähdä olevan liitoksissa opiskelijavalintoihin siinä mielessä, että tällöin usein opiskelija ei ole hakeutunut oikealle alalle tai alasta muodostunut mielikuva on osoittautunut vääräksi opintojen alkaessa (Sajavaara ym. 2002, 118–119). Pitkät valmistumisajat ja opintojen keskeyttäminen ovat olleet ongelmana suomalaisessa korkeakoulupolitiikassa jo 1960-luvulta lähtien (Pajala & Lempinen 2001, 7). Tästä syystä opiskelumenestyksen keskeisinä kriteereinä on syytä tarkastella tutkinnon suorittamista, siihen kuluvaa aikaa, ja opintonsa keskeyttäneiden määrää.

Opintojen keskeyttämistä on jokseenkin ongelmallista määritellä, sillä vain niissä tapauksissa, kun opiskelija luopuu opinto-oikeudestaan, tiedetään varmuudella, ettei hän

enää voi jatkaa opintojaan. Vuosia ilmoittautumatta jättänyt ja siten poissa yliopiston kirjoilta ollut opiskelija voi palata jossain vaiheessa saattamaan opintonsa päätökseen. Vastaavasti vuodesta toiseen läsnäolevaksi ilmoittautunut opiskelija ei välttämättä koskaan valmistu.

Opiskelumenestystä voidaan edellä mainittujen objektiivisten määrittelytapojen lisäksi tarkastella myös subjektiivisesti, opiskelijan itsensä kokemana. Subjektiivista opiskelumenestystä on tutkittu esimerkiksi Helsingin kauppakorkeakoulun opiskelijoiden keskuudessa (Nevgi & Komulainen, 1993). Tutkimuksessa selvitettiin mm. opiskelijaminäkuvan, ammattimielikuvien, motivaation ja opiskelijavalinnan yhteyttä opiskelumenestykseen. Opiskelumenestystä tutkimuksessa mitattiin sekä objektiivisesti että subjektiivisesti. Subjektiivista opiskelumenestystä mitattiin opiskelijan omalla arviolla siitä, miten opinnot ovat edenneet, ja miten opiskelija on suoriutunut opinnoissaan. Subjektiivista opiskelumenestystä selittivät erityisesti minäkuvatekijöistä opiskelijan energisyys ja varmuus alan valinnasta. Hyvä aiempi koulumenestys ja hyvät ylioppilastutkinnon arvosanat selittivät sekä objektiivista että subjektiivista opiskelumenestystä paremmin kuin valintakoemenestys. (Nevgi & Komulainen 1993, 83–86.)

Hakijoiden ja opiskelemaan hyväksytyjen yksilölliset ominaisuudet ja elämäntilanteet ovat tekijöitä, jotka vaikuttavat opiskeluun, mutta joita ei pystytä ennakoimaan valintojen suunnittelussa. Vaikka opintojen alkuvaiheessa opiskelijan aiempi mielikuva vastaisi todellisuutta, saattavat hänen suunnitelmansa tai kiinnostuksen kohteensa myöhemmin muuttua. Subjektiivista opiskelumenestystä vahvistaa varmuus siitä, että on oikealla alalla. Myös aiempi hyvä koulumenestys vahvistaa opiskelijan tunnetta omasta hyvästä opiskelumenestyksestä varmasti jo siitäkin syystä, että aiemmin saadut positiiviset kokemukset koulusta lisäävät opiskelumotivaatiota. Opiskelu voi olla opiskelijalle subjektiivisesti menestyksestä silloinkin, kun se ei sitä yliopiston näkökulmasta ole. Tässä tutkimuksessa painopiste kuitenkin keskittyy opiskelumenestyksen määrittelemiseen vain objektiivisesta näkökulmasta. Kuten Matti Jussila (2007, 4) on todennut Tampereen yliopiston opiskelijavalintaseminaarissa alustuksessaan aiheesta *Miten opiskelijavalintojen onnistumista voidaan arvioida?: ”tutkintotavoitteinen opiskelu ja sen sujuminen toivotulla tavalla lienee opiskelijavalintojen onnistumisen keskeinen arviointiperuste niin opiskelijoiden, koulutusyksiköiden kuin yhteiskunnankin kannalta”*.

3.3.2 Opiskelumenestyksen ennustettavuus

Opiskelumenestystä ennustavia tekijöitä on Hypénin (1994, 6–7) mukaan aiempien tutkimusten perusteella voitu jaotella karkeasti kolmeen pääryhmään. Ensimmäisen ryhmän mukaan hakijoiden kotitausta ja perheen kulttuuriympäristö ennustavat hyvin myöhempää opintomenestystä. Toisen ryhmän mukaan aikaisempi koulumenestys puolestaan ennustaa menestystä yliopisto-opinnoissa. Kolmas ryhmä taas pitää myöhempää opiskelumenestystä ennustavana tekijänä menestymistä valintakokeessa tai muussa vastaavassa testissä. Tässä tutkimuksessa painopiste keskittyy näistä kahteen jälkimmäiseen ryhmään.

Opiskelijavalintojen ja opiskelumenestyksen välisiä yhteyksiä on pyritty selvittämään, jotta valintoja voitaisiin kehittää paremmin opinnoissaan menestyviä hakijoita valikoiviksi. Yhdeksi onnistuneen opiskelijavalinnan kriteeriksi voidaan määrittää se, miten hyvin opiskelijavalinnoissa menestyminen ennustaa opiskelijan myöhempää opiskelumenestystä. Hakovirran (1995) Turun yliopiston historian laitoksella suorittamassa tutkimuksessa selvitettiin pohjapisteiden, eli lukion päättötodistuksen ja ylioppilastutkintotodistuksen pisteiden, sekä valintakoepisteiden yhteyttä opiskelumenestykseen. Hakovirran mukaan valintakokeessa parhaiten menestyneet opiskelijat menestyivät myös opinnoissaan keskivertoa paremmin. Samoin myös parhaat pohjapisteet saaneet menestyivät opinnoissaan paremmin kuin alhaisemmat pisteet saaneet. Sekä valintakoemenestys että aiempi koulumenestys näyttäisivät indikoivan hyvin myöhempää opiskelumenestystä. (Hakovirta 1995, 12–13.) Samansuuntaisia tuloksia on saatu myös Jyväskylän yliopistossa erityispedagogiikan laitoksella suoritetussa tutkimuksessa, jossa aiempi koulumenestys ja menestyminen valintakokeessa ennustivat samalla tavoin mitattua opiskelumenestystä (Ahvenainen ym. 2000, 75).

Opiskelijavalinnan merkitys opiskelumenestyksen selittäjänä näyttäisi kuitenkin myös vaihtelevan aloittain, esimerkiksi kauppatieteiden opiskelijoiden opiskelumenestystä tutkittaessa aiempi koulumenestys selitti opiskelumenestystä, kun taas valintakokeen selitysaste oli alhaisempi (Nevgi & Komulainen 1993, 83–86). Jokaisen valintamenettelyn arvo opiskelumenestyksen ennustajana on erilainen, riippuen valinnan toimivuudelle asetetuista kriteereistä ja mittareista, jolla onnistumista arvioidaan, sekä luonnollisesti

itse valintaprosessista. Valintamenettelyn onnistumista voidaan tarkastella vain siinä kontekstissa, jossa sitä on käytetty ja jossa sitä on arvioitu. Sellaisenaan tuloksia ei voida yleistää koskemaan esimerkiksi koko tieteenalaa, tai edes saman oppiaineen valintoja muissa yliopistossa.

Ahvenaisen ym. (2000) mukaan opiskelijavalinnan ja opiskelumenestyksen välisen yhteyden tutkimista vaikeuttavat muut opiskelumenestykseen vaikuttavat tekijät, kuten esimerkiksi opetuksen laatu tai työmahdollisuudet. He alleviivaavat, että tästä syystä ”opiskelumenestyksen ennustaminen hakijoiden pohjapisteiden ja valintakokeen perusteella on yksilöittäin pelkkää arvaamista”. Opiskelumenestyksen pitkän aikavälin seurannalla voidaan selvittää myös jo valmistuneiden ja työelämään siirtyneiden opiskelija työelämässä menestymisen välisiä yhteyksiä. Menestyminen opinnoissa ja menestyminen työelämässä tosin Ahvenaisen ym. mukaan saattavat usein olla kaukana toisistaan. (Ahvenainen ym. 2000, 14.)

Opiskelijavalintojen ja opiskelumenestyksen yhteyksiä selvitetessä Aholan (2004) mukaan ongelmaksi muodostuu myös se, että pääsääntöisesti voidaan tutkia vain opiskelemaan hyväksytyjen opiskelumenestystä, mutta valitsematta jääneistä ei tällaista tietoa saada. Toisena ongelmana on se, mitä opiskelijavalintojen tulisi ennustaa myöhemmästä opintomenestyksestä; halutaanko mitata soveltuvuutta ammattiin, soveltuvuutta tiettyyn koulutukseen vai yleistä koulutettavuutta. Lukuisat odottamattomat tekijät vaikuttavat opiskelumenestykseen, jolloin aiempi koulumenestys tai valintakoemenestys saattaa myös nopeasti menettää merkityksensä. (Ahola 2004, 39.)

Hallintotieteen opiskelu ei sinänsä edellytä tiettyjen lukio-oppiaineiden – kuten esimerkiksi matematiikan tai kielten – hallitsemista, vaan valintamenettelyllä pyritään ensisijaisesti kartoittamaan hakijan opiskelupotentiaalia sekä kiinnostusta alaa kohtaan. Valinnassa annettavat pisteet muodostuvat määrätyistä ylioppilastutkintotodistuksen arvosanoista sekä valintakokeessa saavutetusta pistemäärästä, eli aiemman koulumenestyksen ja valintakoemenestyksen yhdistelmästä. Pelkän valintakokeessa saavutetun pistemäärän perusteella on myös mahdollista tulla hyväksytyksi, jolloin tällä tavalla on mahdollista kompensoida ylioppilastodistuksen puuttumista tai heikompia ylioppilasarvosanoja hyvällä valintakoemenestyksellä.

Valintaperusteiden toimivuutta voidaan tarkastella selvittämällä vaikuttaako valintaväylä, jonka kautta opiskelija on valittu siihen kuinka hän myöhemmin menestyy opinnoissaan. Samalla voidaan selvittää onko eri valintaväylien kautta valittujen opiskelumenestyksessä olennaisia eroavaisuuksia. Tampereen yliopiston hallintotieteen oppiaineen valintakoetta on kehitetty perinteisestä kirjakokeesta soveltavampaan aineistokoe-malliin, joka on otettu vanhanmallisen kirjakokeen rinnalle käyttöön vuonna 2002. Näin olleen tutkimuksen kautta saadaan tarkasteltua myös sitä, onko aineistokokeella mahdollisesti ollut vaikutusta opiskelijaksi hakeutuvaan ja valikoituvaan ainekseen.

3.3.3 Motivaatio

Yliopistojen opiskelijavalintojen tavoitteiden asettelussa opiskelijaksi valittavan motivoituneisuus sekä suhteessa opiskeluun että myös koulutuksen kautta saavutettavaan ammattiin nähtiin tärkeänä ja haluttuna ominaisuutena. Yksilön motivaatio vaikuttaa siihen, kuinka aktiivisesti ja menestyksekkäästi hän pyrkii tekemään tiettyjä asioita. Jatko-opiskelupaikan valitsemisessa motivaatiolla on suuri merkitys; mikäli hakija ei tule hyväksytyksi siihen opiskelupaikkaan, johon on ensisijaisesti halunnut, saattaa motivaation löytäminen tuottaa vaikeuksia vähemmän kiinnostavan alan opiskeluun (Ahola & Nurmi 1998, 48). Tällöin myös opiskelumenestys saattaa olla heikompa kuin motivoituneella opiskelijalla, mikäli kiinnostus alaan ei ole aitoa. Motivoituneisuus yksin ei kuitenkaan riitä selittämään opiskelumenestystä, sillä vaikka opiskelija olisi kuinka motivoitunut tahansa, tarvitaan myös lisäksi soveltuvuutta ja riittäviä valmiuksia kyseiselle alalle.

Motivaatio on motiivien, eli erilaisten tarpeiden, halujen, palkkioiden tai rangaistusten aikaansaama tila, joka määrittää millä aktiivisuudella ihminen toimii, ja mihin päämäärään hänen käyttäytymisensä ja mielenkiintonsa suuntautuvat (Peltonen & Ruohotie 1992, 16–17). Opiskelijaksi hakeutuvalla voi olla hyvinkin erilaisia motiiveja opiskelupaikkansa valintaan: ammattipätevyyden hankkiminen, paremman sosiaalisen statuksen saavuttaminen, tai puhdas oppimisen ja tutkimisen into. Peltonen ja Ruohotie (1992)

erottelevat toisistaan ulkoisen ja sisäisen motivaation käsitteet. Sisäinen motivaatio palauttaa yksilöä sisäisesti, eli esimerkiksi opiskelun kyseessä ollessa sisäistä motivaatiota tuottaa oppimisen ilo. Ulkoinen motivaatio puolestaan on peräisin jostain yksilön ulkopuolisesta lähteestä, esimerkiksi opiskelija opiskelee tavoitteenaan tutkinnon suorittaminen. Sisäinen motivaatio on pitkäaikainen ja mahdollisesti pysyvän motivaation tuottaja. (Peltonen & Ruohotie 1992, 18–20.)

Motivaation muodostumiseen vaikuttaa myös se, miten mielekkäänä suoritettavaa tehtävää pidetään. Ruohotien (1996, 94) mielekkyys koostuu kolmesta osatekijästä: saavutusarvosta, mielenkiintoarvosta ja hyötyarvosta. Saavutusarvo viittaa tehtävän koettuun vaatavuustasoon, ja mitä vaativammassa tehtävässä menestytään hyvin, sen korkeampi arvo on. Mielenkiintoarvo kuvastaa henkilön sisäistä kiinnostusta ja aitoa mielenkiintoa suoritettavaa tehtävää kohtaan. Hyötyarvo viittaa suoritettavan tehtävän päämääriin tai sen välineelliseen luonteeseen. (Ruohotie 1996, 94.)

Näillä perusteilla opiskelija todennäköisesti menestyy opinnoissaan ja myöhemmin työelämässä paremmin, kun hän on sisäisesti motivoitunut, kokee olevansa oikealla alalla ja on aidosti kiinnostunut opiskelusta ja opintojen sisällöstä, kuin jos motiivina olisi jokin ulkoinen tekijä, kuten vanhempien tai ystävien toiveet tai välineellinen tutkinnon suorittaminen. Opiskelun vaatavuus, oma mielenkiinto opiskelua kohtaan, sekä sen kautta saavutettu päämäärä eli mahdollisuus sijoittua työelämässä hyvin työtehtäviin kaikki vaikuttavat opiskelumotivaatioon.

Lukion jälkeiseen elämänvaiheeseen kuuluu useimmilla nuorilla jatkokoulutuspaikan hakeminen, vaikka tulevaisuuden tavoitteet eivät vielä olisikaan selvillä. Hakukohteiden valinta voi tällöin perustua esimerkiksi siihen, että haetaan samoihin koulutuspaikkoihin kuin ystävätkin hakevat tai mihin vanhemmat kehottavat hakemaan. Tällöin motivaatio on ulkoinen, eikä opiskelupaikan valinta vielä välttämättä perustu hakijan omiin tulevaisuuden tavoitteisiin. Opiskelupaikan ja tulevan uran valinnassa ovatkin yksilölliset erot suuria; toiset tietävät hyvinkin varhain mitä tulevaisuudeltaan tahtovat, toisilla taas vaihtoehtoja on paljon ja intressit vaihtuvat niin usein, että lopullista päätöstä on vaikea tehdä lukion päättymiseen mennessä (Jussila 1996, 2–3). Tällöin koulutukseen hakeutuminen saattaa olla enemmän tai vähemmän sattumanvaraista. Opiskelulla on kuitenkin

myös selvästi välineellinen arvo opiskelijalle, jolloin motivaatio opiskella vähemmänkin kiinnostavaa alaa voi silti olla korkea.

Opiskelu on tiettyyn päämäärään tähtäävää, ajallisesti pitkäkestoista käyttäytymistä, jossa tavoitteena on saavuttaa tietyt tiedot tai taidot. Nevgi (1998) määrittelee opiskelumotivaation tätä käyttäytymistä aktivoivaksi, suuntaavaksi, ohjaavaksi ja ylläpitäväksi tekijäksi, joka pitää sisällään sekä opiskelua vahvistavia että sitä estäviä tekijöitä. Opiskelumotivaatiossa motiivi kohdistuu opiskelusuoritukseen, ei niinkään opintojen sisältöön, ja se saattaa myös sisältää ammatilliseen kiinnostukseen liittyviä motiiveja, koska opiskelu on usein keino saavuttaa tietyt ammatilliset tai työelämälliset valmiudet. Opiskelumotivaatio liittyy opiskelijan elämäntilanteeseen ja opiskelun kontekstiin. (Nevgi 1998, 4–5, 32–33.)

3.4 Lähestymistavan valinta

Opiskelijavalinnan tulos on useimmiten enemmän tai vähemmän sattumanvarainen kaikesta huolellisestakin suunnittelusta huolimatta. Aiempi koulumenestys ei välttämättä takaa menestystä yliopisto-opinnoissa, jossa opiskelun vapaus ja oman vastuun lisääntyminen opintojen suunnittelusta voi aiheuttaa ongelmia. Valintakokeen tulos on aina hakijan yksittäisen päivän suoritus, joka joskus saattaa poiketa paljonkin hakijan todellisesta tieto- ja taitotasosta.

Yliopistokoulutuksen yhtenä tärkeänä funktiona on toimia työelämän ja yhteiskunnallisen valikoinnin välineenä tuottamalla korkeasti koulutettua työvoimaa työmarkkinoille. Tämä valikointi alkaa jo siinä vaiheessa kun tehdään valintoja jatkokoulutuspaikan hakemisesta. Rajattujen aloituspaikkamäärien vuoksi vain pieni osa hakijoista voidaan hyväksyä koulutukseen. Tämä onkin tarkoituksenmukaista siinä mielessä, että työelämän rakenteen vuoksi liian suuri korkeasti koulutettujen määrä johtaa tilanteeseen, jossa korkeakoulututkinnon suorittaneet ajautuvat koulutustaan vastaamattomaan työhön liiallisen pätevän työvoiman tarjonnan vuoksi. Koska yliopistojen aloituspaikkamäärät ovat

rajallisia, onkin tärkeää kiinnittää huomiota niihin kriteereihin, joilla nämä opiskelupaikat täytetään.

Valikointi jatkuu vielä koulutuksen edetessäkin, sillä kaikki opiskelemaan hyväksytyt eivät suorita tutkintoaan loppuun, vaan opinnot keskeytyvät syystä tai toisesta, tai opiskelupaikkaa vaihdetaan opintojen edetessä. Yliopistojen opiskelijavalintojen tavoitteissa uusien opiskelijoiden toivottaviksi ominaisuuksiksi mainitaan motivaatio sekä opiskeluun että ammattiin, hakijan potentiaalinen koulutettavuus, eli valmiudet suoriutua akateemisesta opiskelusta sekä alalle soveltuvuus. Tällaiset ominaisuudet omaavien opiskelijoiden valikointi valintakokeiden perusteella on kuitenkin vaikeaa. Motivaatiota ja sen muodostumista on syytä tarkastella, jotta saataisiin tietoa mikä hakijoita opiskeluun motivoi, ja miten tätä motivaatiota voitaisiin valintakokeissa mitata muutenkin kuin testaamalla sitä, kenellä riittää eniten pitkäjänteisyyttä valintakoe kirjojen ulkoa opetteluun.

Yksilön kannalta opiskelijaksi hakeutumiseen vaikuttavat useat eri tekijät. Merkittävimpinä näistä voidaan pitää motivaatiota, ammatinvalinnallisia tekijöitä, sekä sosiaalisia taustatekijöitä. Tässäkin yhteydessä voidaan puhua valikoitumisesta suhteessa niihin, jotka tavoittelevat korkeakoulupaikkaa sekä niihin, jotka hakeutuvat ammatilliseen koulutukseen. Sosiaalisten taustatekijöiden merkittävyys on ollut suurempi aiemman, nykyistä valikoivamman yliopiston, eli eliittiyliopiston aikana, jolloin yliopistossa koulutetut ovat olleet etuoikeutettuja, ja lukumääräisesti kyse on ollut nykyistä massojen korkeakoulun opiskelijamäärää huomattavasti pienemmistä määristä. Opiskelijaksi hakeutuminen ei välttämättä ole suunnitelmallista ja harkittua toimintaa, vaan koulutukseen voidaan myös ”ajautua” mikäli tulevaisuuden suunnitelmat eivät ole vielä selvillä. Näin voi käydä myös silloin, jos ovet mieluisimpaan opiskelupaikkaan eivät avaudukaan; varavaihtoehdosta voi tulla pysyvä ja lopullinen opiskelupaikka, vaikka alkuperäiset suunnitelmat olisivatkin olleet muunlaiset.

Opiskelijavalintojen ja opiskelumenestyksen yhteyksiä voidaan tarkastella erilaisten mittareiden kautta. Opiskelun etenemisnopeutta, opiskelun laajuutta sekä opiskelun laatua tutkimalla voidaan selvittää onko valintaväylällä merkitystä myöhempään opiskelumenestykseen. Yhtenä ongelmana voidaan tämänlaisessa tarkastelussa pitää sitä, raja-

taanko opiskelumenestyksen tarkastelu vain pääaineen opintoihin vai otetaanko mukaan myös menestys sivuaineissa ja muissa pakollisissa opinnoissa, joihin valintakoe ei kuitenkaan sinällään mittaa valmiuksia. Opintojen etenemisnopeutta ja laajuutta tutkittaessa tässä työssä muutkin kuin pääaineen opinnot otetaan huomioon, koska nämä opinnot kuuluvat kuitenkin opiskelijoiden tutkintovaatimukseen. Opintojen laatua tarkastellaan vain pääaineen opintojen osalta, koska ne ovat kaikilla aineistoon kuuluvilla opiskelijoilla vertailukelpoisia. Vapaasta sivuaineoikeudesta johtuen sivuainevalinnat ovat yksilöllisiä, eikä niiden laatua siksi voida tarkastella tasavertaisesti.

Tarkasteltaessa koulutukseen hyväksytyjen opiskelumenestystä ja sitä ennustavia tekijöitä ei kuitenkaan ole mahdollista saada tietoa niiden koulutukseen hakeneiden opiskelumenestyksestä, joita ei ole koulutukseen hyväksytty. Näin ollen ei saada tietoa siitä, millaisia ominaisuuksia omaavia hakijoita jää valitsematta, ja miten he mahdollisesti suoriutuisivat opinnoistaan. Opiskelijavalinnassa mahdollisesti tehtäviä hylkäysvirheitä ei siis pystytä tutkimaan.

Suomalaisessa koulutusjärjestelmässä painotetaan opintonsa keskeyttävien määrän vähentämistä, valmistumisaikojen nopeuttamista sekä opintojen nopeampaa etenemistä. Tästä näkökulmasta opiskelumenestyksen mittariksi luontevasti voidaan valita ensinnäkin opiskelun etenemisnopeus, eli aika, joka tutkinnon suorittamiseen kuluu. Tutkinnon valmistumisen voidaan katsoa olevan sekä opiskelijalle itselleen että myös yliopistolle menestyksekkään opiskelun tulos. Näin ollen myös opintonsa keskeyttäneiden määrää on syytä tarkastella. Sekä valmistuneiden että keskeyttäneiden tilannetta tarkastellaan opintojen vaiheella (valmistuneet, keskeyttäneet ja jatkavat) mitattuna. Opintojen laajuutta käytetään opiskelumenestyksen mittarina tarkasteltaessa kahtena ensimmäisenä opiskeluvuotena tehtyjen opintosuoritusten määrää suoritettuina opintoviikkoina lukuvootta kohden.

Pelkkä opintojen nopea eteneminen ei sinänsä ole mikään itseisarvo, vaan myös opintosuoritusten laatua on tarkoituksenmukaista tarkastella. Eri vuosina annetun opetuksen laadussa saattaa olla eroja, jolloin eri aikoina suoritettujen yksittäisten arvosanojen vertailukelpoisuus voi olla kyseenalaista. Pääaineessa suoritettujen opintojen kokonaisarvosanojen voidaan katsoa kuvaavan melko hyvin yleistä opiskelumenestystä, koska

yleisesti ottaen opiskelijat suorittavat suunnilleen samat kurssit. Tässä työssä pääaineen opintojen laatua arvioidaan opintoviikkomäärällä painotetulla arvosanojen keskiarvolla opintotyypeittäin (perus-, aine- ja syventävät opinnot). Lisäksi annetusta opetuksesta riippumatta opinnäytetöiden eli kandidaatintutkielman ja pro gradu -tutkielman arvostamat ovat suhteellisen vertailukelpoisia. Tampereen yliopistossa on vapaa sivuaineoikeus, joten opiskelijat suorittavat eri laajuisia tutkintoja eri aineyhdistelmillä, jolloin menestyminen sivuaineopinnoissa ei ole suoraan vertailukelpoista. Siksi on tarkoituksenmukaista tutkia opintojen laatua vain pääaineessa, hallintotieteessä, jossa kaikki pääaineopiskelijat suorittavat ainakin lähestulkoon samat opinnot, valinnaisuutta opetussuunnitelmassa ei ole (ks. liite 1).

Hallintotieteen opiskelijavalintojen ja opiskelumenestyksen yhteyksiä on perusteltua tarkastella opiskelijavalinnan valintaväylän kautta. Ylioppilastutkintotodistuksen ja valintakokeen perusteella valittavien kohdalla yhdistyy aiempi koulumenestys ja menestyminen valintakokeessa, joita molempia pidetään opiskelumenestystä ennustavina tekijöinä. Pelkän valintakokeen perusteella valittavien osalta nähdään, onko valintakoemenestyksellä suurempi painoarvo myöhempään opiskelumenestykseen nähden. Tässä työssä keskeiseksi tutkimuskysymykseksi näiden lisäksi muodostuu vuonna 2002 Tampereen yliopiston hallintotieteen opiskelijavalinnassa käyttöön otetun aineistokokeen vaikutus opiskelumenestykseen ja hallintotieteen opiskelija-ainekseen.

Päävalintojen ohella erillisvalinnan kautta valittavien opiskelumenestystä on mielekästä tutkia tässä yhteydessä, koska erillisvalinnan kautta valittavilla tulee olla jo ennestään melko paljon yliopistollisia opintoja suoritettuna voidakseen edes tulla valituiksi. Näin ollen heidän pitäisi pystyä valmistumaan suhteellisen nopeasti. Aiemmin jo suoritettujen yliopistollisten opintojen kautta heillä pitäisi myös olla hyvät valmiudet suoriutua opinnoistaan menestyksekkäästi. Valintaväylän kautta opiskelumenestystä tutkittaessa saadaan seurantatietoa opiskelijavalinnan vaikuttavuudesta.

Opiskelijavalinta yksinään ei kuitenkaan selitä myöhempää menestymistä opinnoissa, vaan opintojen etenemiseen vaikuttavat seikat, jotka liittyvät opiskelijan yksityiselämään. Opiskelumenestykseen vaikuttavat lukuisat tekijät, kuten esimerkiksi elämäntilanteiden muuttuminen, työssäkäynti tai perheen perustaminen, jotka kaikki ovat osa

opiskelijoiden arkea. Opiskelijavalintojen suhteen hakijan kotitaustan ja opiskelumenestyksen välisiä yhteyksiä ei ole mielekästä tässä yhteydessä selvittää, koska hakijan tausta ei sinänsä liity opiskelijavalintamenettelyyn millään tavalla. Hakijan kotitausta saattaa vaikuttaa todennäköisyyteen hakeutua koulutukseen, mutta tähän ei valintaperusteita muokkaamalla voida vaikuttaa. Myöskään opiskelijan elämäntilannetta ei tässä työssä opiskelumenestyksen selittäjänä käytetä, koska se on ennemminkin opintojen ohjauksellinen kysymys, eikä sitä ole siksi opiskelijavalintojen yhteydessä mielekästä tarkastella.

4 TUTKIMUSASETELMA

4.1 Tutkimusongelma ja tutkimuksen eteneminen

4.1.1 Tutkimusongelma

Tampereen yliopistossa hallintotieteen oppiaineen kesän 2002 opiskelijavalinnassa otettiin käyttöön uudentyyppinen valintakoe. Aiemmin valintakoe oli tyypillinen kirjakoe, eli kokeeseen luettiin etukäteen yksi kirja, josta valintakoeekysymykset oli laadittu. Vuonna 2002 otettiin tämän rinnalle käyttöön aineistokoe, jonka tarkoituksena on pystyä paremmin mittaamaan hakijoiden kykyä soveltaa oppimaansa tietoa. Valintamenetelyn tulee olla sellainen, että se kohtelee kaikkia hakijoita tasavertaisesti. Näin esimerkiksi hyväksytyjen joukossa pitäisi olla kummankin sukupuolen edustajia samassa suhteessa, kuin heitä on hakijoinakin (Salo & Sajama 1992, 4). Tämän tutkimuksen toisena tavoitteena on selvittää, onko aineistokokeen käyttöönotto vaikuttanut hallintotieteen opiskelijaksi hakeutuvaan ja valittavaan joukkoon Tampereen yliopistossa.

Yliopistokoulutuksen aloituspaikkamäärät ovat rajattuja, ja siksi onkin tärkeää kiinnittää huomiota niihin kriteereihin, joilla nämä opiskelupaikat täytetään. Opiskelijavalinnan ja opiskelumestyksen välisten yhteyksien tutkiminen on tarkoituksenmukaista, jotta voidaan saada tietoa siitä, kuinka hyvin sovellettavat valintaperusteet toimivat. Opiskelijavalintoja ja niiden vaikuttavuutta on tarpeen tutkia, koska näin valintojen onnistumisesta saatavan tutkimustiedon perusteella voidaan arvioida valintojen mahdollisia kehittämistarpeita. Tarkasteltaessa yhden oppiaineen opiskelijavalintoja päästään asiassa syvemmälle, ja voidaan keskittyä nimenomaisen oppiaineen erityispiirteisiin ja opinnoissa menestymisen edellytyksiin. Tämän tutkimuksen päätavoitteena on selvittää onko valintaväylällä merkitystä opiskelijan myöhemmälle opintomenestykselle. Tutkimus kohdistuu Tampereen yliopiston hallintotieteen pääaineopiskelijoihin. Turvallisuushallinnon linjalle valittuja opiskelijoita ei ole sisällytetty tähän tutkimukseen, koska ohjel-

maan on sisäänotto ainoastaan erillisvalinnan kautta, ja lisäksi ohjelman sisältö eroaa hallintotieteen perusopetuksesta.

Tutkimus jakautuu siis kahteen pääkysymykseen:

- 1) Onko aineistokokeen käyttöönotto vaikuttanut opiskelijoiden sukupuoli- ja ikärakenteeseen?
- 2) Onko valintaväylällä yhteyttä opiskelijaksi valittujen myöhempään opiskelumenestykseen, eli menestyvätkö jonkin tietyn valintaväylän kautta valitut opiskelijat opinnoissaan toisia paremmin?

Opiskelijat on jaettu kolmeen ryhmään valintaväylänsä perusteella. Valintaväyliä, joiden välisiä eroja opiskelumenestyksessä tutkitaan, ovat valinta valintakokeen perusteella, valinta ylioppilastutkintotodistuksen ja valintakokeen perusteella sekä erillisvalinta.

4.1.2 Tutkimuksen toteuttaminen

Tutkimus toteutetaan kokonaisuudessaan kvantitatiivisena analyysinä. Aineiston tiedot käsitellään SPSS-tilasto-ohjelmalla. Ensiksi tarkastelen aineistokokeen käyttöönoton vaikutusta opiskelijaksi hakeviin ja valittuihin. Tätä selvitän tutkimalla ensinnäkin hakijoiden ja opiskelemaan hyväksytyjen sukupuolijakaumaa erikseen kirjakokeen ja aineistokokeen ollessa käytössä valintamenettelyinä. Tässä kohden kaikki hakijat, myös siis ne, jotka eivät ole saaneet opiskelupaikkaa, on otettu mukaan tarkasteluun, jotta nähtäisiin, vaikuttaako aineistokoe opiskelijaksi hakeutumiseen miehillä eri tavalla kuin naisilla. Aineistokokeen vaikutusta ikäjakaumaan tarkastelen vain opiskelemaan hyväksytyjen osalta, jotta saadaan selville vaikuttaako aineistokokeen käyttö opiskelijavalinnassa opiskelijoiksi hyväksyttävien ikärakenteeseen.

Toiseksi tarkastelen tutkimuksen pääkysymykseen vastatakseni valintaväylän ja opiskelumenestyksen mahdollisia yhteyksiä. Opiskelumenestystä tässä työssä mitataan sekä määrällisesti että laadullisesti. Määrällistä opiskelumenestystä mitataan opintojen ete-

nemistä kuvaavien mittareiden perusteella. Näitä ovat ensinnäkin opintojen vaihetta kuvaavat tiedot, joiden perusteella selvitätän kuinka suuri osa kunkin väylän kautta valituista opiskelijoista on valmistunut, moniko jatkaa vielä opintojaan, ja kuinka moni valituista on keskeyttänyt opintonsa. Opintojen etenemistä lisäksi tutkitaan valmistuneiden osalta ylemmän korkeakoulututkinnon suorittamiseen kuluneella ajalla. Kolmantena määrällisen opiskelumenestyksen mittarina on opintojen laajuus, eli opiskelijan suorittamien opintoviikkojen määrä. Huomioon otetaan kaikki kahtena ensimmäisenä opiskeluvuotena suoritettut opintoviikot.

Laadullista opiskelumenestystä puolestaan tarkastelen opintosuoritusten ja opinnäytetöiden arvosanoilla mitattuna. Opintosuoritusten osalta opiskelijoille lasketaan opintotyyteittäin opintoviikkomäärällä painotettu keskiarvo, jota käytetään opintomenestyksen mittarina. Opinnäytetöiden osalta tarkastelu keskittyy sekä kandidaatintutkielman että pro gradu –tutkielman arvosanojen vertailuun niiden opiskelijoiden osalta, jotka ovat jo tutkielmansa tehneet.

4.2 Aineisto

4.2.1 Aineiston hankinta

Tutkimuksessa käytetty aineisto on poimittu Tampereen yliopiston opiskelija- ja opiskelijavalintatietojärjestelmistä. Aineistoon sisältyvät vuosina 1999–2004 hallintotieteen pääaineessa aloittaneet opiskelijat. Vuonna 2005 tuli voimaan tutkinonuudistus, jonka johdosta opintojen mitoitus muuttui. Vuonna 2005 ja sen jälkeen opintonsa aloittaneiden opiskelijoiden opinnot on mitoitettu vain opintopisteinä. Suoritettujen opintojen määrän vertailtavuuden kannalta onkin siksi perusteltua, että viimeinen huomioon otettava aloitusvuosi on 2004. Aloitusvuodet on valittu siten, että aineistokokeen (vuosi 2002 ja sen jälkeen) perusteella valittuja opiskelijoita ja ennen tätä vanhamuotoisen kirjakokeen perusteella valittuja opiskelijoita on saman verran. Tästä syystä ensimmäiseksi tarkasteluun mukaan otettavaksi aloitusvuodeksi on valittu 1999. Aineiston tiedot

on poimittu opiskelija- ja opiskelijavalintatietojärjestelmistä 15.7.2006, joten mukana ovat tiedot tähän ajankohtaan mennessä suoritetuista opinnoista ja tutkinnoista. Opintosuoritusten arvostelua kuvaava aineisto, eli opintoviikkomäärillä painotetut keskiarvot opintotyypeittäin, on kuitenkin 15.7.2006 saadussa aineistossa olleen poimintavirheen vuoksi poimittu opiskelijatietojärjestelmästä uudelleen 16.4.2007, ja arvosanat kuvaavat tuon hetken tilannetta.

Pyyntö tietojen luovuttamisesta tehtiin Tampereen yliopiston Hallintokeskukselle tammiukuussa 2005. Hallintokeskus myönsi luvan tietojen saamiseen pro gradu –tutkielman tekoa varten 24.1.2005 (liite 2). Alkuperäisen tutkimussuunnitelman mukaisesti lupaa haettiin myös nimi- ja osoitetietojen saamiseen mahdollisen postikyselyn lähettämistä varten, mutta tutkimussuunnitelman muotouduttua uudelleen kyselyn lähettamisestä luovuttiin, eikä nimi- ja osoitetietoja ollut tarpeen saada tutkimuskäyttöön. Aiempien päätösten nojalla aineiston jäljempänä kuvatut tiedot luovutettiin tutkimuksen tekijälle 16.7.2006.

4.2.2 Aineiston kuvaus

Aineistoon on poimittu Tampereen yliopiston opiskelijatietojärjestelmästä vuosina 1999–2004 hallintotieteen pääaineessa aloittaneista opiskelijoista (n=154) seuraavat tiedot:

- sukupuoli
- syntymävuosi
- opintojen aloitusvuosi
- onko opiskelija valittu pää- vai erillisvalinnassa
- Tampereen yliopistossa suoritettut tutkinnot (hallintotieteessä/muissa pääaineissa) ja niiden suoritusajankohta
- muut tutkinto-oikeudet Tampereen yliopistossa, ja niiden aloitusvuodet
- hallintotieteiden maisterin tutkinnon suorittamiseen kulunut aika lukukausina

- opintosuoritusten arvostelu (opintojaksojen opintoviikkomäärillä painotettu keskiarvo opintotyypeittäin – perus-, aine- ja syventävät opinnot eriteltyinä)
- tutkielmien arvosanat (kandidaatintutkielma ja pro gradu -tutkielma)
- kaikkien suoritettujen opintoviikkojen määrä/lukuvuosi (2 ensimmäistä opiskeluvuotta)
- opintojen vaihe (valmistunut, edellisestä opintosuorituksesta aikaa alle kaksi vuotta, edellisestä opintosuorituksesta aikaa yli kaksi vuotta, luopunut opinto-oikeudesta, ei kirjoilla opinto-oikeudessa tarkasteluhetkellä)

Opiskelijavalintajärjestelmästä on samoista henkilöistä saatu tieto valintaväylästä, eli siitä, onko opiskelija tullut valituksi valintakokeen perusteella, ylioppilastutkintotodistuksen ja valintakokeen perusteella vai erillisvalinnassa.

Vuosina 1999–2004 aloittaneista hallintotieteen pääaineopiskelijoista päävalinnassa valittuja on 122 ja erillisvalinnassa valittuja 32. Heistä naisia on n. 70 % (n=108), ja miehiä n. 30 % (n=46). Päävalinnassa valituista valintakokeen perusteella valittuja on 65, ja ylioppilastutkintotodistuksen ja valintakokeen yhteispistemäärän perusteella valittuja on 57. Tarkat tiedot aineiston rakenteesta löytyvät liitteestä 3.

Tarkasteluhetkellä aineistoon kuuluvista 154 opiskelijasta 24:llä oli jokin muu perustutkintoon johtava opinto-oikeus Tampereen yliopistossa. Yhdeksän opiskelijaa oli suorittanut Tampereen yliopistossa jo jonkin muun ylemmän korkeakoulututkinnon. Kaikki hallintotieteen pääaineessa aloittaneet opiskelijat kuitenkin otetaan huomioon tarkasteluissa, vaikka kyseessä ei olisikaan heidän ensimmäinen opinto-oikeutensa Tampereen yliopistossa. Koska opinto-oikeutta voivat käytännössä hakea sekä pää- että erillisvalinnassa myös jo Tampereen yliopistossa opiskelevat, käyttävät he myös osan uusien opiskelijoiden kiintiöistä tullessaan valituiksi. Tästä syystä myös heidät pidetään mukana kaikissa analyyseissa.

4.3 Tutkimusmenetelmät

4.3.1 Ristiintaulukointi

Kahden luokitellun muuttujan välistä yhteyttä voidaan selvittää ristiintaulukoimalla. Ristiintaulukoinnissa yleensä selittävä muuttuja valitaan sarakemuuttujaksi, ja rivimuuttujaksi puolestaan valitaan selitettävä eli riippuva muuttuja. Kahden muuttujan välistä riippuvuutta ristiintaulukoinnin yhteydessä voidaan testata χ^2 -riippumattomuustestillä, eli khiin neliö –testillä. Nollahypoteesina khiin neliö –testissä on, ettei muuttujien välillä ole riippuvuutta. Khiin neliö –testin käytön edellytyksenä on, että korkeintaan 20 % odotetuista frekvensseistä saa olla pienempiä kuin 5. Lisäksi jokaisen odotetun frekvenssin on oltava suurempi kuin 1. (Heikkilä 2001, 210–213.)

Khiin neliö –testin lisäksi muuttujien välisen yhteyden voimakkuutta voidaan tutkia kontingenssikertoimen avulla. Khiin neliö –testin antama pieni p-arvo ei sinänsä vielä takaa, että ryhmien välillä on riippuvuutta, vaikka se luonnollisesti onkin edellytys riippuvuuden toteamiselle. Tämän vuoksi riippuvuuden voimakkuutta on tarpeen vielä erikseen mitata esimerkiksi kontingenssikertoimen avulla. Kontingenssikerroin voi saada arvoja välillä 0–1. Alle 0,3:n jäävät kertoimet ilmaisevat vain vähäistä riippuvuutta, kun taas yli 0,6:n kertoimet viittaavat voimakkaaseen riippuvuuteen. (Heikkilä 2001, 221.)

4.3.2 Varianssianalyysi ja Studentin t-testi

Ryhmien keskiarvoja toisiinsa verrattaessa menetelmänä voidaan käyttää varianssianalyysia tai Studentin t-testiä riippuen siitä, kuinka monen ryhmän välillä vertailua tehdään. Mikäli vertailu tapahtuu kahden ryhmän välillä, voidaan menetelmänä käyttää Studentin t-testiä, ja jos taas ryhmiä on useampia, tällöin keskiarvojen välisiä eroja tutkitaan varianssianalyysillä (Heikkilä 2001, 224).

Varianssianalyysillä testataan vertailtavien ryhmien välistä sekä ryhmien sisäistä vaihtelua mitattavan muuttujan suhteen. Varianssianalyysin avulla voidaan testata ovatko ryhmien väliset erot tilastollisesti merkitseviä, vai johtuvatko erot vain sattumasta. Kun aineisto jaetaan ryhmiin yhden muuttujan perusteella, käytetään yksisuuntaista varianssianalyysiä (ANOVA). Edellytyksenä varianssianalyysin käytölle on, että muuttujan arvot ovat normaalisti jakautuneita ja että muuttujan varianssit eri ryhmissä ovat yhtä suuret tai ainakin lähellä toisiaan. Normaalijakautuneisuus on harvoin täydellisesti voimassa, mutta riittävän suurilla otoksilla (ryhmäkoko yli 30) voidaan normaalijakautuneisuuden vaatimuksen olettaa täyttyvän. Normaalijakautuneisuus voidaan varmistaa myös Kolmogorov-Smirnovin testin avulla. Varianssien homogeenisuutta puolestaan voidaan testata Levenen testin avulla. Nollahypoteesina varianssianalyysissä on, ettei eri ryhmien keskiarvojen välillä ole eroa. Varianssianalyysi kertoo useamman kuin kahden ryhmän ollessa kyseessä vain sen, että ryhmien välillä on eroa, mutta ei sitä, minkä ryhmien välillä eroavaisuuksia on. Tämän selvittämiseksi voidaan ryhmien välillä tehdä parivertailut esimerkiksi Tukeyn testin avulla. (Heikkilä 2001, 224–228.)

Studentin t-testiä voidaan käyttää kahden toisistaan riippumattoman ryhmän keskiarvojen testaamisessa. Testattavan muuttujan on oltava numeerinen, ja jakauman eri ryhmissä tulee olla normaalijakauman mukainen. Studentin t-testiä voidaan käyttää sekä yhtä suurten että eri suurten varianssien ollessa kyseessä. Nollahypoteesina t-testissä on, ettei ryhmien keskiarvojen välillä ole eroa. (Heikkilä 2001, 230; Tähtinen & Isoaho 2001, 81–82.)

Mikäli normaalijakautuneisuuden vaatimus ei täyty, voidaan keskiarvojen vertailuun käyttää epäparametrisiä testejä, jotka soveltuvat myös hieman vinoille jakaumille. Studentin t-testin sijasta tällöin voidaan käyttää Mann-Whitneyn U-testiä, ja varianssianalyysin sijasta Kruskal-Wallis testin.

4.3.3 Aineiston analysointi

Tutkimusaineisto käsitellään SPSS-tilasto-ohjelmalla. Hakeneiden ja hyväksytyjen sukupuolijakaumaa koskevat tilastot on saatu valtakunnallisesta Hakija- ja opinto-oikeusjärjestelmä HAREK:sta. Nämä tiedot ovat olleet valmiina tilastomuodossa. Muutoin tutkimuksessa käytetyn aineiston tiedot on tallennettu SPSS-tilasto-ohjelmaan, jolla myös tilastoajat on suoritettu.

Opiskelijaksi hyväksytyjen ikäjakaumaa koskevat tiedot on käsitelty siten, että ikäkauman kuvaamista varten opiskelijaksi hyväksytyjen ikä on luokiteltu. Vanhan kirjakokeen ja aineistokokeen perusteella hyväksytyjen ikää vertailtaessa kuitenkin käytetään ikää luokittelemattomana muuttujana. Tutkittaessa onko vanhan kirjakokeen ja aineistokokeen perusteella hyväksytyjen opiskelijoiden ikärakenteessa eroja menetelmänä käytetään Studentin t-testiä.

Opiskelumenestystä mitattaessa opiskelijat on jaettu kolmeen ryhmään valintaväylän perusteella (valintakoe, todistus+valintakoe, erillisvalinta). Kaikki opiskelumenestystä koskevat ryhmien väliset vertailut perustuvat tähän ryhmäjakoon. Määrällistä opiskelumenestystä tutkitaan opintojen etenemistä kuvaavilla mittareilla, joita ovat opintojen vaihe (valmistuneet, jatkavat, keskeyttäneet) ja valmistuneilla opiskelijoilla tutkinnon suorittamiseen kulunut aika lukukausina. Opintojen laajuutta tutkittaessa mittarina käytetään kahden ensimmäisen opiskeluvuoden aikana suoritettujen opintoviikkojen määrää. Opintojen vaiheen osalta ryhmien välisiä eroja tarkastellaan ristiintaulukoimalla, khiin neliö -testillä sekä kontingenssikertoimen avulla. Tutkinnon suorittamiseen kuluneen ajan, samoin kuin suoritettujen opintoviikkojen määrien osalta ryhmien välisiä eroja tutkitaan yksisuuntaisella varianssianalyysillä (ANOVA). Aineiston analyysissä muuttujan normaalijakautuneisuuden vaatimuksen oletetaan täyttyvän, kun ryhmäkoot ovat riittävän suuria ($n > 30$). Ryhmäkokojen ollessa pienempiä kuin 30, varmistetaan normaalijakautuneisuus Kolmogorov-Smirnovin testillä. Mikäli normaalijakautuneisuuden vaatimus ei täyty, käytetään varianssianalyysin sijasta epäparametristä Kruskal-Wallis testia.

Laadullista opiskelumenestystä mitataan pääaineen opintosuoritusten opintoviikkomäärillä painotetulla keskiarvolla opintotyypeittäin (perus-, aine- ja syventävät opinnot). Lisäksi laadullista opiskelumenestystä mitataan kandidaatin- ja pro gradu –tutkielmien arvosanoilla. Pro gradu –tutkielman arvosanat on muutettu ryhmien välisiä vertailuja varten numeeriselle asteikolle. Laadullista opiskelumenestystä koskevia ryhmien välisiä eroja tutkitaan yksisuuntaisella varianssianalyysillä (ANOVA).

Merkitsevyystasoina tässä tutkimuksessa käytetään seuraavia:

ero tai riippuvuus on tilastollisesti erittäin merkitsevä, jos $p \leq 0,001$,

tilastollisesti merkitsevä, jos $0,001 < p \leq 0,01$,

tilastollisesti melkein merkitsevä, jos $0,01 < p \leq 0,05$ ja

tilastollisesti suuntaa antava, jos $0,05 < p \leq 0,1$.

(Heikkilä 2001, 195.)

Merkitsevyystasoina yleisesti käytettyä 0,05:n rajaa pidetään myös tässä tutkimuksessa tilastollisen merkitsevyyden rajana. 0,1:n rajaa voidaan myös käyttää ilmaisemaan jonkin asteisen riippuvuuden tai eron olemassaoloa, mutta tuloksia tällä merkitsevyystasolla ei kuitenkaan tässä tutkimuksessa tulkita luotettaviksi.

5 TUTKIMUSTULOKSET

5.1 Valintakoetyypin vaikutus hakija- ja opiskelijajoukkoon

5.1.1 Aineistokokeella tasa-arvoa opiskelijavalintaan?

Opiskelijavalintamenettelyille on asetettu monenlaisia vaatimuksia: valinnalla pitää saada poimittua hakijajoukosta soveltuvimmat ja motivoituneimmat opiskelijat, sen täytyy olla tasapuolinen kaikkia hakijoita kohtaan ja sen pitäisi vielä pystyä myös valikoimaan ne opiskelijat, jotka myöhemmin menestyvät työelämässä kyseisellä alalla parhaiten. Tässä osiossa tarkastellaan opiskelijavalinnassa sovellettavan valintakoetyypin mahdollisia vaikutuksia hakijajoukkoon sekä opiskelijaksi valikoituihin.

Valintakoetyyppinä yleistä kirjaan tai kirjoihin perustuvaa valintakoetta pidetään usein tyttöjä suosivana koetyyppinä, koska tyttöjen katsotaan helpommin omaksuvan ns. ”ulkoa opeteltavaa” tietoa, kun taas poikien katsotaan pärjäävän paremmin soveltavan luonteisissa koetehtävissä. Sajavaara ym. (2002, 132–133) esittävät yliopistojen opiskelijavalintojen arviointiraportissaan suosituksena mm. uusien ylioppilaiden aseman parantamista vähentämällä valintakokeeseen etukäteen luettavan kirjallisuuden määrää, jotta myös saman kevään ylioppilaat ehtisivät valmistautua valintakokeisiin tasavertaisesti suhteessa muihin hakijoihin. Sajavaara ym. myös suosittavat valintakokeiden kehittämistä soveltavan luonteisiksi, jolloin kokeisiin ei voisi opiskella etukäteen eikä ulkoa opettelemalla voisi pärjätä kokeissa. Heidän mukaansa: ”Tämä lisää eri ikäisten ja eri koulutustaustan omaavien hakijoiden tasavertaisuutta” (Sajavaara ym. 2002, 133).

Lindblom-Ylänteen, Lonkan ja Mauryn (1992) mukaan aineistokoe laajentaa valintakokeen edellyttämää kykyprofiilia mittaamalla kokonaisuuksien hahmottamista, päätelmien tekemistä sekä tiedon soveltamista. Pelkkä valintakoekirjojen ulkoa opettelu ei tämän tyyppisessä kokeessa riitä. He esittävät myös oletuksen siitä, että aineistokokeen sovel-

taminen opiskelijavalinnoissa saattaisi viestiä lukiolaisille siitä, että heidän kannattaisi arvioida opiskelustrategioitaan uudelleen jo lukio-opintojen aikana. (Lindblom-Yläne 1992, 23.) Tämä mahdollisesti johtaisi siihen, että yliopistoon tulevilla opiskelijoilla olisi jo heti opintojen alkuvaiheessa paremmat valmiudet opiskeluun, kun opiskelutekniikkaa ei tarvitsisi alkaa muuttamaan aiemmin totutusta.

Hallintotieteen valintakokeessa on vuodesta 2002 lähtien ollut myös soveltamiskykyä vaativia aineistotehtäviä, joten edellä mainitun valossa onkin mielenkiintoista tarkastella onko käytännössä koetyypin muutoksella ollut näitä haluttuja vaikutuksia. Seuraavassa luvussa vertailen vanhanmallisen kirjakokeen (1999–2001) ja aineistokokeen (2002–2004) aikana hallintotieteeseen hakeneiden, valintakokeeseen osallistuneiden ja opiskelupaikan vastaanottaneiden sukupuolijakaumaa selvittääkseni, onko koetyypillä ollut vaikutusta opiskelijaksi hakevaan ja valikoituvaan ainekseen. Tämän jälkeen vertailen edellä mainittuina vuosina hallintotieteen oppiaineessa aloittaneiden uusien opiskelijoiden ikäjakaumaa selvittääkseni onko koetyypillä ollut vaikutusta koulutukseen hyväksyttävien ikään.

5.1.2 Hakijoiden sukupuolijakauma

Valintamenettelyn tulisi olla sellainen, että opiskelijaksi hyväksytyissä olisi samassa suhteessa eri ryhmien edustajia kuin hakeneissa. Näin olleen opiskelijaksi hyväksytyissä tulisi olla miehiä ja naisia samassa suhteessa kuin heitä on hakijoina. Taulukosta 2 käyvät ilmi hallintotieteen oppiaineeseen hakeneiden ja opiskelemaan hyväksytyjen määrät vuosina 1999–2004, sekä sukupuolijakaumat sekä hakeneiden että hyväksytyjen osalta. Luvuissa ovat mukana vain päävalinnassa hakeneet ja hyväksytyt, koska tarkoituksena on selvittää aineistokokeen mahdollista vaikutusta uusien opiskelijoiden sukupuolijakaumaan.

Aineistokokeen käyttöönottovuodesta 2002 lähtien hallintotieteen hakijamäärät nousivat jonkin verran – joskin vuonna 2004 hakijamäärä palasi jälleen samalle tasolle, jolla se oli ennen aineistokoetta. Merkittävin ero on opiskelupaikan vastaanottaneissa, joissa

miesten osuus on selvästi noussut aineistokokeen ollessa käytössä. Hakijamäärien noustessa valintasuhde pienenee jonkin verran. Tarkasteltavalla ajanjaksolla valintasuhde (valittujen määrä jaettuna kokeeseen osallistuneiden määrällä) sijoittuu välille 0,15 – 0,18. Mitä pienempi valintasuhde on, sitä todennäköisempää myös on, että valitut täytävät heille asetetut kriteerit.

TAULUKKO 2. Hallintotieteeseen päävalinnassa hakeneet ja hyväksytyt 1999–2004

Vuosi	1999		2000		2001		2002		2003		2004	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Hakeneet	177	100	195	100	199	100	212	100	210	100	194	100
naisia	110	62,1	140	71,8	130	65,3	131	61,8	130	61,9	121	62,4
miehiä	67	37,9	55	28,2	69	34,7	81	38,2	80	38,1	73	37,6
Valintakokeeseen osallistuneet	118	100	123	100	125	100	136	100	127	100	112	100
naisia	77	65,3	87	70,7	83	66,4	82	60,3	76	59,8	71	63,4
miehiä	41	34,7	36	29,3	42	33,6	54	39,7	51	40,2	41	36,6
Opiskelupaikan vastaanottaneet	20	100	20	100	21	100	21	100	20	100	20	100
naisia	12	60	19	95	17	81	11	52,4	12	60	12	60
miehiä	8	40	1	5	4	19	10	47,6	8	40	8	40

(Lähde: Valtakunnallinen hakija- ja opinto-oikeusjärjestelmä HAREK)

Tarkasteltavan ajanjakson aikana vuosina 1999–2001 hallintotieteeseen pyrki yhteensä 571 hakijaa, joista 66,5 % oli naisia. Valintakokeeseen osallistuneista hakijoista naisia oli 67,5 %, joten suhdeluku pysyi lähes samana. Opiskelupaikan vastaanottaneista kuitenkin naisia oli jo 78,6 %, eli naisten osuus hyväksytyistä ja opiskelupaikkansa vahvistaneista on selvästi suurempi. Aineistokokeen aikana tarkasteltavalla ajanjaksolla vuosina 2002–2004 hakeneista naisia oli 62 %. Lukumääräisesti naisia haki opiskelemaan hallintotiedettä saman verran kuin vertailujaksollakin (vuosina 1999–2001 yhteensä 380 naista, vuosina 2002–2004 yhteensä 382), mutta miesten osuus hakijoista nousi jonkin verran (vuosina 1999–2001 yhteensä 191 miestä, vuosina 2002–2004 yhteensä 234). Valintakokeeseen osallistuneista naisia oli jälleen lähes samassa suhteessa kuin heitä haki opiskelijoiksi, eli 61,1 %. Opiskelupaikan vastaanottaneita tarkasteltaessa kuitenkin naisten osuus pienenee jonkin verran, tästä joukosta 57,4 % oli naisia. Opiskelupaikan vastaanottaneissa vuosikohtaista vaihtelua on ollut kuitenkin melko paljon. Vuonna 2000 20 uudesta opiskelijasta jopa 19 oli naisia, kun taas vuonna 2002 21 uudesta opiskelijasta lähes puolet eli 10 oli miehiä. Aineistokokeen aikana miesten ja naisten osuudet ovat jonkin verran tasoittuneet, ja vaikka uusissa opiskelijoissa naisia on edelleen ollut enemmän kuin miehiä, erot ovat huomattavasti pienempiä.

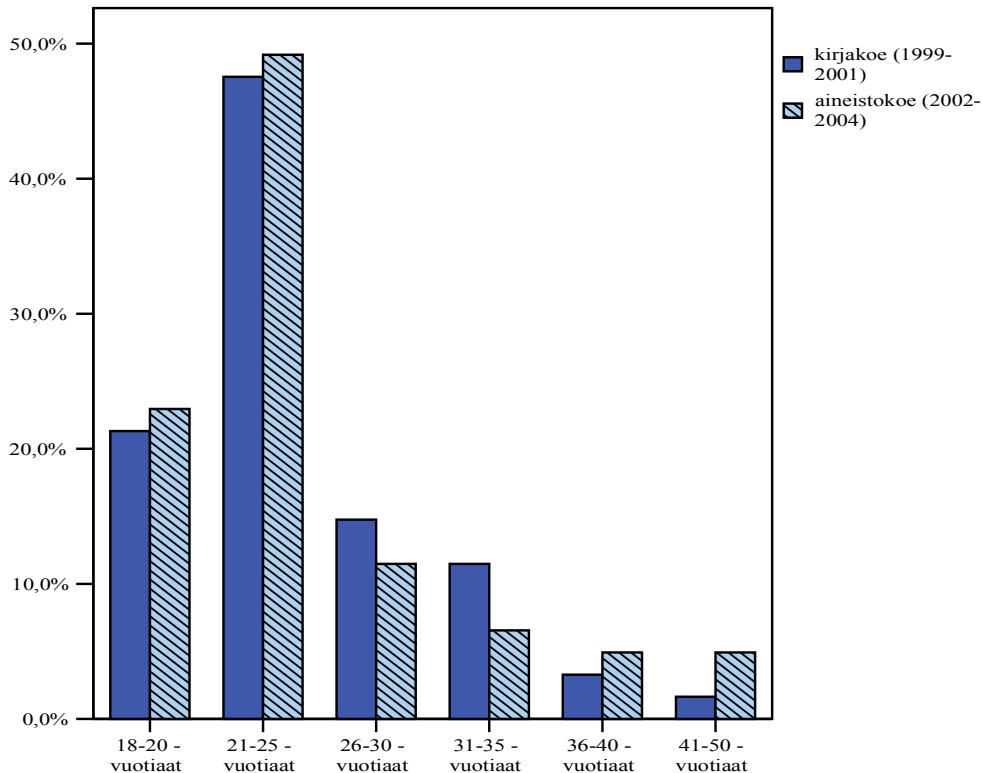
Aineistokoetyyppinen valintakoe näyttäisi houkuttelevan miehiä enemmän hakijoiksi, kun taas naisten opiskelijaksi hakemiseen valintakoetyypillä ei ollut vaikutusta. Aineistokokeen perusteella tapahtuvassa valinnassa miehet myös pärjäsivät paremmin kuin valintakoekirjaan perustuvassa kokeessa. Uusien opiskelijoiden sukupuolijakaumaa tarkasteltaessa sukupuolten väliset erot ovat tasoittuneet huomattavasti. Koska otos kuitenkin kattaa vain kolme ensimmäistä vuotta, jolloin aineistokoe on ollut käytössä, ei näillä perusteilla voi vielä tehdä varmuudella päätelmiä siitä, onko kyseessä jatkuva suuntaus.

5.1.3 Hakijoiden ikäjakauma

Aineistokoetyyppisen valintakokeen voidaan arvella suosivan vanhempia hakijoita, joilla on jo kokemuksen kautta mahdollisesti paremmat edellytykset soveltaa hankkimaansa tietoa. Toisaalta aineistokokeen voisi ajatella myös helpottavan uusien ylioppilaiden koulutukseen pääsyä, koska ennakkovalmistautumista ei tarvita yhtä paljon kuin yksinomaan kirjaan perustuvassa valintakokeessa.

Kuviosta 1 nähdään hallintotieteen oppiaineessa vuosina 1999–2004 aloittaneiden uusien opiskelijoiden ikäjakauma opintojen aloitushetkellä. Noin 70 % uusista opiskelijoista on alle 26-vuotiaita riippumatta koetyypistä, jonka perusteella heidät on valittu. Aineistokokeen soveltaminen hallintotieteen opiskelijavalinnassa ei ole merkittävästi vaikuttanut opiskelijaksi valittavien ikärakenteeseen, vaikkakin pieniä muutoksia on havaittavissa. Aineistokokeen perusteella valittujen uusien opiskelijoiden kohdalla sekä alle 26-vuotiaiden että myös yli 36-vuotiaiden osuus on kasvanut jonkin verran, kun taas 26–30-vuotiaiden hyväksytyjen osuus on hieman vähentynyt. Näin ollen odotusten mukaisesti sekä nuorimpien että vanhimpien hyväksytyjen osuudet ovat hieman kohonneet. Nousu ei kuitenkaan ole niin suurta, että sitä voitaisiin pitää merkittävänä.

KUVIO 1. Hallintotieteen päävalinnassa hyväksytyjen uusien opiskelijoiden ikäkauma vuosina 1999–2004, kirjakoe vs. aineistokoe

Koetyypin vaikutusta opiskelijaksi hyväksytyjen ikään tutkittiin Studentin t-testin avulla. Muuttujan arvojen voidaan olettaa olevan normaalisti jakautuneita, koska ryhmäkoot ovat riittävän suuria ($n > 30$ kaikissa ryhmissä).

TAULUKKO 3. Hallintotieteen päävalinnassa hyväksytyjen uusien opiskelijoiden ikä vuosina 1999–2004, kirjakoe vs. aineistokoe

Ikä opintojen aloitushetkellä					
koetyyppi	keski-arvo	keski-hajonta	t-arvo	vapausaste	p-arvo
kirjakoe 1999–2001	24,72	5,475			
aineistokoe 2002–2004	24,62	6,285	0,92	120	0,927

Aineistokokeen käyttöönotto ei selvästikään ole vaikuttanut opiskelijaksi valittujen ikäjakamaan vanhaan koetyyppiin verrattuna ($p=0,927$) (taulukko 3). Hallintotieteeseen

päävalinnassa valittujen uusien opiskelijoiden keskiarvon mukainen ikä on lähes sama sekä vuosina 1999-2001 (24,72) että vuosina 2002-2004 (24,62), joten koetyypin ei voida katsoa vaikuttaneen opiskelijaksi valittujen keskimääräiseen opintojen aloituskäynnin. Kummassakin ryhmässä myös ikähaarukka oli yhtä suuri: nuorimmat olivat 18-vuotiaita ja vanhimmat 45-vuotiaita. Keskihajonta on suurempi aineistokokeen perusteella valituilla, koska sekä nuorimpien että vanhimpien hyväksytyjen osuus on hieman noussut kirjakokeen perusteella valittuihin verrattuna sisäänottomäärän pysyessä samana.

Yliopisto-opinnot on aloitettu vuonna 2001 keskimäärin 20,5 vuoden ikäisenä (Sajavaara ym. 2002, 21). Näin ollen tarkasteltavalla aikavälillä hallintotieteen oppiaineessa aloittaneet opiskelijat ovat huomattavasti vanhempia kuin opiskelijat keskimääräisesti opintojen aloitushetkellä. Valintakoetyypin muutoksellakaan ei ole ollut vaikutusta opiskelijaksi valittavien ikäjakaumaan. Aineistokoe on kuitenkin vain yksi osa koko valintakokeen kokonaisuutta, joten muutos aiempaan ei siksi ole radikaali. Kokeeseen luetaan myös etukäteen valintakoekirja, eli koe edellyttää edelleen myös ennakkovalmistautumista. Hallintotieteen oppiaine ei välttämättä myöskään houkuttele uusia yliopilaita, koska aine ei ole esimerkiksi ennestään lukio-opinnoista tuttu. Lisäksi käytännössä hankittu työ- ja elämäkokemus antavat lisävalmiuksia hallintotieteellisen ajattelun kehittymiselle, jolloin kiinnostus aineen opiskeluunkin mahdollisesti herää vasta myöhemmässä vaiheessa. Pohtimisen arvoinen kysymys onkin, onko tarkoituksenmukaista, että opinnot aloitetaan nuorena, jolloin alan valinnasta ei välttämättä ole vielä varmuutta, eivätkä opintoja varten tarvittavat valmiudetkaan ole vielä kaikilla riittävät.

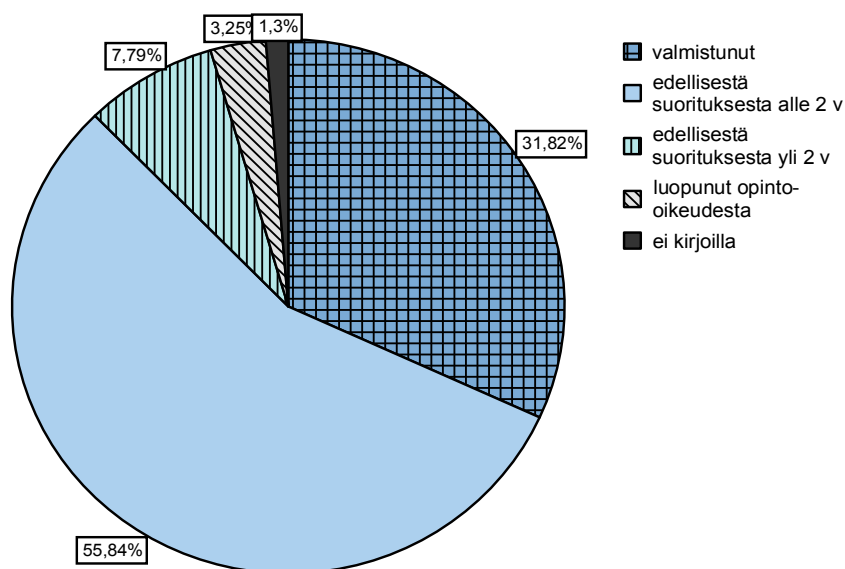
5.2 Opintojen eteneminen

5.2.1 Valmistuneet, jatkavat ja keskeyttäneet

Onnistuneen opiskelijavalinnan kriteereinä voidaan pitää yhtäältä sitä, kuinka suuri osa opiskelijaksi valituista suorittaa tutkinnon loppuun. Toisaalta valinnan onnistumista

kuvaa myös se, kuinka suuri osa opiskelijaksi valituista keskeyttää opintonsa. Mitä pienempi keskeyttäneiden osuus on, sitä paremmin opiskelijavalinnan voidaan katsoa valikoivan juuri kyseiselle alalle soveltuvia, motivoituneita opiskelijoita. Kuviossa 2 on havainnollistettu vuosina 1999–2004 hallintotieteen pääaineessa aloittaneiden opiskelijoiden opiskelutilanne 15.7.2006. Opiskelijat on jaettu viiteen ryhmään opiskelutilanteensa mukaan: valmistuneet, edellisestä opintosuorituksesta aikaa alle kaksi vuotta, edellisestä opintosuorituksesta aikaa yli kaksi vuotta, ei kirjoilla yliopistossa tai luopunut opinto-oikeudesta.

KUVIO 2. 1999–2004 aloittaneiden opiskelutilanne 15.7.2006

Kaikista tarkasteltavalla aikavälillä opintonsa aloittaneista valmistuneita on vasta noin kolmasosa (31,82 %), mikä on odotettavissakin, koska ylemmän korkeakoulututkinnon suorittamiseen yleensä kuluu aikaa noin viidestä kuuteen vuotta. Vuosina 2002–2004 aloittaneista ei siten voida vielä odottaakaan kovin monen opiskelijan valmistuneen.

Tässä tutkimuksessa opintojen katsotaan olevan ns. ”aktiivivaiheessa”, jos edellisestä opintosuorituksesta on kulunut aikaa vähemmän kuin kaksi vuotta. Esimerkiksi tutkielmavaiheessa olevalla opiskelijalla saattavat kaikki muut vaadittavat opinnot olla jo suoritettuna, jolloin tutkielman tekemiseen kuluvana aikana ei opintosuoritusmerkintöjä

tule. Kahta vuotta voidaan kuitenkin pitää sellaisena aikana, jonka kuluessa hitaammin etenevä opiskelija saa suorituksia tehtyä, mikäli opintoja on edelleen tarkoitus jatkaa. Yli puolella (55,84 %) tutkimuskohteena olevista opiskelijoista opinnot ovat aktiivivaiheessa.

Opintojen keskeyttämisen määrittely on jokseenkin ongelmallista. Selkeästi opintojen keskeytymisestä on kyse silloin, kun opiskelija on luopunut opinto-oikeudestaan. Opiskelija, joka on jättänyt ilmoittautumatta yliopistoon, ei ole yliopiston kirjoilla, mutta hän voi mahdollisesti tulla vielä joskus saattamaan opintonsa päätökseen. Tässä tutkimuksessa keskeyttäneiksi on tulkittu sekä opinto-oikeudestaan luopuneet että poissa yliopiston kirjoilta olevat opiskelijat. Kumpaankin ryhmään kuuluvien opintoja voidaan pitää keskeytyneinä, koska tarkasteluhetkellä opinto-oikeus ei ole voimassaoleva. Osuudet ovat hyvin pieniä; poissa yliopiston kirjoilta olevia opiskelijoita on 3,25 % ja opinto-oikeudestaan on lopullisesti luopunut 1,3 %.

Opintoja voidaan pitää keskeytyneinä myös silloin, kun edellisestä opintosuorituksesta on aikaa yli kaksi vuotta, vaikka opiskelija olisikin edelleen ilmoittautunut yliopistoon. Mahdollisuus suorittaa opintoja on edelleen olemassa, mutta koska opintosuorituksia ei ole yli kahteen vuoteen tehty, voidaan opintojen katsoa olevan ns. ”passiivivaiheessa”, joka tässä tutkimuksessa rinnastetaan opintojen keskeytymiseen. Passiivivaiheessa olevia opiskelijoita aineistossa on 7,79 %. Jatkotarkasteluissa passiivivaiheessa olevat opiskelijat on rinnastettu opinto-oikeudestaan luopuneisiin ja poissa yliopiston kirjoilta oleviin opiskelijoihin, ja näitä kaikkia tarkastellaan yhtenä ryhmänä. Passiivivaiheessa olevat opiskelijat on kuitenkin mielekästä esittää alkutarkastelussa omana ryhmänään, jotta ero selkeästi keskeyttäneiden ja passiivivaiheessa olevien opiskelijoiden välillä saadaan näkyviin. Jatkossa opintojen vaihe jaotellaan kolmeen luokkaan; valmistuneisiin, opintojaan jatkaviin (edellisestä opintosuorituksesta aikaa alle kaksi vuotta) ja opintonsa keskeyttäneisiin (edellisestä opintosuorituksesta aikaa yli kaksi vuotta, luopunut opinto-oikeudesta, ei kirjoilla).

Tarkastelu valintaryhmittäin antaa tarkempaa tietoa siitä, miten eri valintaväylien kautta valittujen opinnot ovat edenneet, ja onko eri valintaryhmien välillä eroja tämän suhteen.

Taulukosta 4 käyvät ilmi valintaryhmittäin valmistuneiden, opintojaan jatkavien ja opintonsa keskeyttäneiden osuudet.

TAULUKKO 4. 1999–2004 aloittaneiden opiskelutilanne 15.7.2006 valintaryhmittäin

			Valintaryhmä			Yhteensä
			valintakoe	todistus+ valintakoe	erillisvalinta	
opintojen vaihe	valmistunut	n	12	17	20	49
		%	18,5%	29,8%	62,5%	31,8%
	opinnot jatkuvat	n	43	32	11	86
		%	66,2%	56,1%	34,4%	55,8%
	opinnot keskeytyneet	n	10	8	1	19
		%	15,4%	14,0%	3,1%	12,3%
Yhteensä		n	65	57	32	154
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

11,1 % odotetuista frekvensseistä < 5, pienin odotettu frekvenssi = 3,95; khiin neliö –testin käytön edellytykset täyttyvät

Khiin neliö –testin perusteella voidaan todeta, että opintojen etenemisen (opintojen vaiheella mitattuna) ja valintaryhmän välillä on tilastollisesti erittäin merkitsevä riippuvuus ($p=0,001$). Riippuvuuden voimakkuutta tarkastellaan vielä kontingenssikertoimen avulla. Kontingenssikertoimen saama arvo 0,338 kertoo, että riippuvuus on kohtalaisen voimakas.

Valmistuneiden osuus vaihtelee melko paljon eri valintaryhmien välillä. Valintakokeen perusteella valituista on valmistunut vain 18,5 %, kun taas erillisvalinnan kautta valituista valmistuneita on 62,5 %. Tämä on toki odotettavissakin, koska erillisvalinnassa valituilta edellytetään jo runsaasti aiempia yliopisto-opintoja. Näin ollen erillisvalinnassa valittujen tulisikin valmistua nopeasti. Ylioppilastutkintotodistuksen ja valintakokeen yhteispistemäärällä valituista valmistuneita on 29,8 %, eli myös jonkin verran enemmän kuin pelkällä valintakokeella valituista.

Opintojaan jatkavien osuus on suurin valintakokeen perusteella valittujen ryhmässä. Tässä ryhmässä opinnot jatkuvat 66,2 %:lla opiskelijoista, mikä onkin odotettavissa valmistuneiden osuuden ollessa pienin muihin ryhmiin verrattuna. Todistuksen ja valintakokeen perusteella valituista opintojaan jatkaa 56,1 %. Erillisvalinnassa valituista

opinnot jatkuvat 34,4 %:lla, mutta tässä ryhmässä valmistuneiden osuus on niin suuri, että valmistuneiden ja jatkavien yhteenlaskettu osuus koko erillisvalinnan ryhmästä on jopa 96,9 %.

Keskeyttäneitä on eniten valintakokeen perusteella valittujen ryhmässä (15,4 %). Todistuksen ja valintakokeen perusteella valituista opintonsa on keskeyttänyt 14 %. Keskeyttäneiden osuuksissa ero näiden kahden ryhmän välillä ei ole huomattava. Huomionarvoista on kuitenkin se, että erillisvalinnassa keskeyttämisprosentti on hyvin alhainen (3,1 %), eli käytännössä erillisvalinnassa valituista opinnot ovat keskeytyneet vain yhdellä opiskelijalla.

Erillisvalinnan valintaväylänä voidaan katsoa valikoivan alalle soveltuvia, motivoituneita opiskelijoita, jotka myös suorittavat tutkinnon loppuun saakka ja jotka vain hyvin harvoin keskeyttävät opintonsa. Pelkän valintakokeen perusteella valituista opiskelijoista puolestaan valmistuneita on vähiten, ja tässä ryhmässä myös keskeyttämisprosentti on suurin. Todistuksen ja valintakokeen yhteispistemäärällä valitut sijoittuvat näiden kahden ryhmän välille.

5.2.2 Tutkinnon suorittamiseen kulunut aika

Tutkinnon suorittaminen on jo sinänsä menestyksekkään opiskelun mittari. Opintomenestystä voidaan kuitenkin myös mitata tutkinnon suorittamiseen kuluneella ajalla. Tutkinnon suorittamiseen kulunut aika on mitattu läsnäololukukausina opinto-oikeuden alkuajankohdasta lähtien valmistumiseen saakka (valmistumislukukausi mukaan lukien). Tutkinnon suorittamisajassa on näin ollen huomioitu vain netto-opiskeluaika, eikä mahdollisia poissaololukukausia ole laskettu mukaan.

TAULUKKO 5. Tutkinnon suorittamiseen kulunut aika lukukausina

Valmistumisaika lukukausina	n	minimi	maksimi	keski-arvo	keskihajonta
koko aineistossa	49	2	13	7,06	2,926

Taulukosta 5 käyvät ilmi kaikkien valmistuneiden osalta tutkinnon suorittamiseen kulu-
neen ajan minimi- ja maksimi- ja keskiarvo ja keskihajonta. Lyhimmillään tut-
kinto on suoritettu kahden läsnäololukukauden aikana, ja aineistossa pisin valmistumis-
aika on 13 läsnäololukukautta, eli kuusi ja puoli vuotta. Keskimääräinen valmistumisaika
on noin seitsemän lukukautta, eli kolme ja puoli vuotta.

TAULUKKO 6. Tutkinnon suorittamiseen kulunut aika (lukukausina) valintaryhmittäin

Tutkinnon suoritus aika valintaryhmittäin					
Valintaryhmä	n	minimi	maksimi	keski- arvo	keski- hajonta
valintakoe	12	4	13	8,75	2,734
todistus+valintakoe	17	4	13	7,65	2,370
erillisvalinta	20	2	12	5,55	2,837

Taulukossa 6 tutkinnon suorittamisajan tunnusluvut on esitetty valintaryhmittäin. Eril-
lisvalinnassa valittujen tutkinnon suoritus aika on keskimäärin 5,55 lukukautta. Valinta-
kokeen perusteella valittujen tutkinnon keskimääräinen suoritus aika on pisin, 8,75 luku-
kautta. Ylioppilastutkintotodistuksen ja valintakokeen yhteispistemäärän perusteella
valitut valmistuvat keskimääräisesti jonkin verran tätä nopeammin, keskiarvon ollessa
7,65 lukukautta.

Kaikkia valmistuneita tarkasteltaessa lyhyt keskimääräinen valmistumisaika selittyy
sillä, että valmistuneista 49 opiskelijasta 20, eli 40 % on valittu erillisvalinnan kautta.
Tällöin heillä on ollut runsaasti jo aiempia yliopistollisia opintoja, etenkin pääaineessa.
Valintakokeella sekä valintakokeen ja ylioppilastodistuksen perusteella valittujen ryh-
missä kummassakin lyhin valmistumisaika on neljä lukukautta ja pisin 13. Näistä jäl-
kimmäisessä ryhmässä valitut ovat kuitenkin keskimääräisesti valmistuneet hieman no-
peammin.

Koska keskiarvolla mitattuna valmistumisaikojen suhteen näyttäisi olevan ryhmien vä-
listä vaihtelua, tarkasteltiin valmistumisaikaa vielä varianssianalyysin avulla. Näin saa-
daan selville onko eri valintaryhmien välillä todella eroa valmistumisaikojen suhteen, ja

ovatko erot merkitseviä. Koska ryhmät ovat melko pieniä ($n < 30$), muuttujan normaali-jakautuneisuus varmistettiin Kolmogorov-Smirnovin testillä.

TAULUKKO 7. Valmistumisaika lukukausina valintaryhmittäin, varianssianalyysi

Valmistumisaika lukukausina					
	neliö-summat	df	keskineliö-summat	F-arvo	p-arvo
ryhmien välillä	85,734	2	42,867	6,066	,005
ryhmien sisällä	325,082	46	7,067		
Yhteensä	410,816	48			

Levenen testi $p=0,700$, muuttujan arvot ovat normaalisti jakautuneet; varianssianalyysin käytön edellytykset täyttyvät

Varianssianalyysin tuloksena on, että ryhmien välillä on vaihtelua valmistumisaikojen suhteen ($p=0,005$) (taulukko 7). Vertailu valintaryhmittäin osoittaa, että valintakokeella ja erillisvalinnassa valittujen välillä ero on tilastollisesti merkitsevä ($p=0,005$). Ylioppilastutkinnon ja valintakokeen yhteispistemäärällä valittujen ja erillisvalinnassa valittujen välillä ero on tilastollisesti suuntaa antava ($p=0,054$). Valintakokeella ja ylioppilastodistuksen sekä valintakokeen perusteella valittavien välillä valmistumisajoissa ei ole eroa ($p=0,519$). Koko aineiston tasolla valmistuneita on kuitenkin vasta 31,8 % (kuviokuva 2), joten pidemmällä aikavälillä valmistumisaikoja tarkasteltaessa painotukset ryhmien välillä voivat muuttua ja näin ollen eroja voisi vieläkin selkeämmin muodostua vertailtavien ryhmäkokojen kasvaessa.

5.2.3 Opintojen laajuus–kaksi ensimmäistä opintovuotta

Opiskelumenestyksen yhtenä mittarina voidaan pitää opintojen laajuutta. Tätä voidaan selkeimmin mitata opiskelijan vuosittain suorittamalla opintoviikkomäärällä. Tarkastelussa on otettu huomioon kaikkien opiskelijan suorittamien opintoviikkojen summa ensimmäisenä ja toisena opiskeluvuotena. Opiskelijat suorittavat omaa tahtiaan pää- ja sivuaineiden opintoja, joten tarkastelua ei tässä yhteydessä ole mielekäästä rajata vain pääaineen opintoihin, koska kaikkien suoritettujen opintoviikkojen summa kertoo enemmän opiskelijan todellisesta opintojen etenemisvauhdista. Opintoviikkomääriä

tarkasteltaessa huomioon otetaan sekä ensimmäisen että toisen opiskeluvuoden aikana suoritettut opintoviikot erikseen siksi, että näin saadaan esille myös opintojen edetessä muodostuvat erot, kun opiskelijat ovat päässeet kiinni varsinaiseen opiskelurytmiinsä.

Taulukosta 8 käyvät ilmi valintaryhmäkohtaisesti kaikkien suoritettujen opintoviikkojen tunnusluvut ensimmäisen ja toisen opiskeluvuoden osalta tarkasteltuna. Korvaavat opintosuoritukset eivät sisälly tarkasteltaviin opintoviikkomääriin. Etenkin erillisvalinnassa hyväksytyillä on jo runsaastikin aiempia opintosuorituksia esimerkiksi avoimesta yliopistosta tai toisesta korkeakoulusta. Mikäli nämä muualla suoritettut, korvaavat opinnot huomioitaisiin lukuvuosittaisessa opintoviikkomäärien tarkastelussa, ei saatava opintoviikkosumma kertoisi opiskelijan todellista opintojen suoritusnopeutta. Tästä syystä opintoviikkomäärissä on huomioitu vain opiskelijan todelliset, kyseiselle opiskelulukuvuodelle ajoittuvat opintosuoritukset.

TAULUKKO 8. Opintoviikot (kaksi ensimmäistä opiskeluvuotta) valintaryhmittäin

Suoritettut opintoviikot valintaryhmittäin

Valintaryhmä	n	minimi	maksimi	keskiarvo	keskihajonta
Ensimmäinen opiskeluvuosi:					
valintakoe	65	0	69	27,8	16,21
todistus+valintakoe	57	0	85	33,8	17,21
erillisvalinta	32	0	76,5	23,5	17,54
Toinen opiskeluvuosi:					
valintakoe	65	0	73	26,1	17,67
todistus+valintakoe	57	0	78	34,3	19,67
erillisvalinta	32	0	73	23,8	17,55

Keskimääräisesti eniten opintoviikkoja ovat suorittaneet sekä ensimmäisenä että toisena opiskeluvuotena ylioppilastutkintotodistuksen ja valintakokeen yhteispistemäärän perusteella valitut opiskelijat (taulukko 8). Tässä kiintiössä valitut ovat suorittaneet ensimmäisenä opiskeluvuotenaan keskiarvoltaan 33,8 opintoviikkoa, ja toisena opiskeluvuotenaan 34,3 opintoviikkoa. Seuraavaksi eniten opintoviikkoja ovat suorittaneet valintakokeen perusteella valitut opiskelijat (ensimmäisenä opiskeluvuotena keskiarvo 27,8 opintoviikkoa, toisena 26,1 opintoviikkoa).

Vähiten opintoja ovat suorittaneet erillisvalinnassa valitut opiskelijat (ensimmäisenä opiskeluvuotena keskiarvo 23,5 opintoviikkoa, toisena 23,8 opintoviikkoa). Erillisvalinnassa valituilla kuitenkin on jo ennestään suoritettuna yliopistollisia opintoja melko paljon, joten tämä osaltaan selittää tässä kiintiössä valittujen opiskelijoiden hitaampaa opiskelutahtia opintoviikkomäärillä mitattuna.

Erot keskimääräisissä suoritettujen opintoviikkojen määrissä keskiarvoilla mitattuina näyttävät olevan selkeitä. Ryhmien välisiä eroja tarkasteltiin lisäksi varianssianalyysin avulla. Muuttujan arvojen voidaan olettaa olevan normaalisti jakautuneita, koska ryhmäkoot ovat riittävän suuria ($n > 30$ kaikissa ryhmissä).

TAULUKKO 9. Ensimmäisenä opiskeluvuotena suoritettut opintoviikot, varianssianalyysi

Suoritettujen opintoviikkojen määrä/ensimmäinen opiskeluvuosi					
	neliösummat	df	keskineliösummat	F-arvo	p-arvo
ryhmien välillä	2390,631	2	1195,316	4,203	,017
ryhmien sisällä	42939,300	151	284,366		
Yhteensä	45329,931	153			

Levenen testi $p=0,815$; varianssianalyysin käytön edellytykset täyttyvät

Ryhmien välillä on eroa suoritettujen opintoviikkomäärien suhteen ($p=0,017$) (taulukko 9). Tarkempi ryhmien välinen vertailu osoittaa, että ensimmäisenä opiskeluvuotena suoritettujen opintoviikkojen määrien suhteen todistuksen ja valintakokeen perusteella valittujen opiskelijoiden sekä erillisvalinnassa valittujen opiskelijoiden suoritusmäärissä on tilastollisesti melkein merkitsevä ero ($p=0,017$). Eroa ei ole valintakokeella ja erillisvalinnassa valittujen opiskelijoiden välillä ($p=0,454$) eikä ylioppilastodistuksen ja valintakokeen sekä pelkän valintakokeen perusteella valittujen opiskelijoiden välillä ($p=0,127$).

Toisena opiskeluvuotena suoritettujen opintoviikkojen määrissä on ryhmien välillä eroja ($p=0,014$) (taulukko 10). Valintakokeen ja ylioppilastutkintotodistuksen sekä valintakokeen perusteella valittujen opiskelijoiden välillä ero on tilastollisesti melkein merkitsevä ($p=0,040$).

TAULUKKO 10. Toisena opiskeluvuotena suoritettut opintoviikot, varianssianalyysi

Suoritettujen opintoviikkojen määrä/toinen opiskeluvuosi					
	neliö- summat	df	keskineliö- summat	F-arvo	p-arvo
ryhmien välillä	2982,792	2	1491,396	4,397	,014
ryhmien sisällä	51211,489	151	339,149		
Yhteensä	54194,281	153			

Levenen testi $p=0,566$; varianssianalyysin käytön edellytykset täyttyvät.

Samoin ero todistuksella ja valintakokeella sekä erillisvalinnassa valittujen opiskelijoiden välillä on tilastollisesti melkein merkitsevä ($p=0,030$). Erillisvalinnassa ja valintakokeella valittujen opiskelijoiden välillä eroa ei ole ($p=0,840$).

Valintakokeen ja ylioppilastutkintotodistuksen perusteella valitut opiskelijat ovat suorittaneet eniten opintoja sekä ensimmäisenä että toisena opiskeluvuotena. Opintojen laajuudella mitattuna tämän väylän kautta valittujen voidaan katsoa menestyneen parhaiten opinnoissaan. Valintakokeen perusteella valitut ovat suorittaneet keskimäärin jonkin verran enemmän opintoja kumpanakin lukuvuotena erillisvalinnassa valittuihin verrattuna, mutta erot eivät kuitenkaan ole tilastollisesti merkitseviä.

5.3 Opintosuoritusten laatu

5.3.1 Pääaineen opintosuoritusten arvosanat

Opiskelumenestystä voidaan laadullisesti mitata suoritettujen opintojen arvosanoilla. Tarkastelu on tässä tutkimuksessa rajattu vain pääaineessa suoritettuihin opintoihin, koska sisällöllisesti vain pääaineessa suoritettavat opinnot ovat vertailukelpoisia. Valinnaisuutta ei hallintotieteen pääaineopinnoissa ole eivätkä tutkintovaatimukset ole radikaalisti muuttuneet tarkasteltavalla ajanjaksolla (ks. liite 1), joten näistä syistä opiskelijat suorittavat pääsääntöisesti samat opinnot aloitusvuodesta ja suoritusajankohdasta riippumatta. Vapaan sivuaineoikeuden vuoksi suurin osa sivuaineopinnoista on opiskelijan vapaasti valittavissa, joten näitä ei ole mielekästä vertailla keskenään.

Opintosuoritusten laatua tarkastellaan vertailemalla valintaryhmittäin opintosuoritusten opintoviikkomäärällä painotettua keskiarvoa opintotyypeittäin. Keskiarvo on laskettu yhden desimaalin tarkkuudella. Keskiarvo antaa näin ollen mahdollisimman tarkan tiedon opintosuoritusten arvosanoilla mitatusta laadusta, koska arvoa ei ole pyöristetty lähimmäksi kokonaisluvuksi. Keskiarvon laskennassa on otettu huomioon vain ne opintojaksot, jotka on arvosteltu numeerisesti asteikolla 1–5. Hyväksytyy-merkinnällä läpäisyt kursseja ei ole otettu huomioon, koska ne eivät anna suorituksen laadusta muuta tietoa kuin sen, että opintojakson suorittamiselle asetetut minimivaatimukset täyttyvät.

TAULUKKO 11. Opintosuoritusten arvosanat opintotyypeittäin

Arvosanat					
Opintotyytit	n	minimi	maksimi	keskiarvo	keskihajonta
perusopinnot	146	2,1	5	3,5	0,63
aineopinnot	148	2,4	5	3,6	0,47
syventävät opinnot	123	1,6	5	3,3	0,63

Opintotyypeittäin laskettu opintoviikkomäärällä painotettu keskiarvo ei kovinkaan suuresti eroa opintotyypeistä riippuen (taulukko 11) kaikkia opiskelijoita tarkasteltaessa. Syventävien opintojen kaikkien opiskelijoiden arvosanojen keskiarvo on pienin (3,3), ja parhaiten opiskelijat ovat menestyneet aineopintojen suorituksissaan (keskiarvo 3,6). Perusopintojen arvosanojen keskiarvo asettuu näiden kahden välille ollen 3,5. Sekä perus-, aine- että syventävien opintojen suorittajissa kaikissa on opiskelijoita, joiden suoritusten keskiarvo on korkein mahdollinen, eli 5. Alinta arvosanaa (1) ei keskiarvoksi tullut yhdellekään opiskelijalle. Alimmat keskiarvoluvut vaihtelevat opintotyypeittäin; alin minimikeskiarvo 1,6 on saatu syventävien opintojen suorituksista ja korkein minimikeskiarvo 2,4 on saatu aineopintojen suorituksista.

Taulukosta 12 käyvät ilmi opintotyypeittäin ja valintaryhmittäin opintosuoritusten arvosanojen tunnusluvut. Valintaryhmittäiset keskiarvot opintotyypeittäin opintosuoritusten arvosanoissa asettuvat välille 3,2 - 3,7. Arvosanoilla mitattuna keskimääräisesti kaikissa kolmessa valintaryhmässä valitut opiskelijat ovat menestyneet parhaiten aineopintojen suorituksissa (keskiarvot 3,5 - 3,7). Myös keskihajonta on pienin aineopintojen opinto-

suoritusten keskiarvoilla, eli aineopinnoista saadut arvosanat ovat suhteessa muihin opintotyypeihin keskittyneet melko suppealle asteikolle.

TAULUKKO 12. Opintosuoritusten arvosanat opintotyypeittäin ja valintaryhmittäin

Arvosanat valintaryhmittäin					
Opintotyytit/ valintaryhmät	n	minimi	maksimi	keski- arvo	keski- hajonta
Perusopinnot					
- valintakoe	63	2,1	4,7	3,4	0,65
- todistus+valintakoe	56	2,6	5,0	3,6	0,57
- erillisvalinta	27	2,1	5,0	3,3	0,64
Aineopinnot					
- valintakoe	60	2,4	4,4	3,5	0,52
- todistus+valintakoe	56	3,0	4,5	3,7	0,40
- erillisvalinta	32	2,8	5,0	3,7	0,48
Syventävät opinnot					
- valintakoe	47	2,2	5,0	3,2	0,57
- todistus+valintakoe	45	1,7	5,0	3,4	0,67
- erillisvalinta	31	1,6	4,8	3,3	0,67

Vaativimpia arvosanojen keskiarvojen valossa näyttävät olevat syventävät opinnot, joissa saadut keskiarvot ovat kaikissa valintaryhmissä pienimpiä. Todistuksella ja valintakokeella valituilla keskiarvo on korkein jokaisen opintotyypin arvosanoilla mitattuna, mutta erot muihin valintaryhmiin ovat hyvin pieniä.

TAULUKKO 13. Perusopintojen arvosanat, varianssianalyysi

Perusopintojen arvosana					
	neliö- summat	df	keskineliö- summat	F-arvo	p-arvo
ryhmien välillä	2,720	2	1,360	3,550	,031
ryhmien sisällä	54,800	143	,383		
Yhteensä	57,520	145			

Levenen testi $p=0,470$, muuttujan arvot ovat normaalisti jakautuneet; varianssianalyysin käytön edellytykset täyttyvät

Koska erillisvalinnassa valittujen ryhmän koko perusopintojen suorituksia tarkasteltaessa oli pienempi kuin 30, varmistettiin vielä muuttujan normaalijakautuneisuus Kolmogorov-Smirnovin testillä. Perusopintojen arvosanoissa ero eri valintaryhmien välillä on

tilastollisesti melkein merkitsevä ($p=0,031$) (taulukko 13). Ryhmien välisiä eroja tarkasteltaessa nähdään, että ero valintakokeella ja todistuksella sekä valintakokeella valittujen ryhmien välillä on vain tilastollisesti suuntaa antava ($p=0,057$). Myös erillisvalinnassa ja todistuksen sekä valintakokeen perusteella valittujen välillä ero on tilastollisesti suuntaa antava ($p=0,082$). Valintakokeella ja erillisvalinnassa valittujen välillä eroa ei opintojen laadussa perusopintojen arvosanoilla mitattuna ole ($p=0,935$).

TAULUKKO 14. Aineopintojen arvosanat, varianssianalyysi

Aineopintojen arvosana

	neliösummat	df	keskineliösummat	F-arvo	p-arvo
ryhmien välillä	,891	2	,446	2,038	,134
ryhmien sisällä	31,711	145	,219		
Yhteensä	32,602	147			

Levenen testi $p=0,091$; varianssianalyysin käytön edellytykset täyttyvät

Sekä aine- että syventävien opintojen arvosanojen tarkastelussa muuttujan arvojen voidaan olettaa olevan normaalisti jakautuneita, koska ryhmäkoot ovat riittävän suuria ($n>30$ kaikissa ryhmissä). Aineopintojen arvosanoissa ryhmien välillä ei ole tilastollisesti merkitsevää eroa ($p=0,134$) (taulukko 14). Näin ollen voidaan suoraan todeta, ettei eri valintaryhmien välillä ole eroa opiskelumenestyksessä opintosuoritusten laadulla mitattuna ainakaan aineopintojen osalta. Myöskään syventävien opintojen kohdalla erojen opintosuoritusten keskiarvoissa ei voida katsoa riippuvan valintaryhmästä. Arvosanoilla mitattuna ryhmien välillä ei ole tilastollisesti merkitsevää eroa ($p=0,361$) (taulukko 15).

TAULUKKO 15. Syventävien opintojen arvosanat, varianssianalyysi

Syventävien opintojen arvosana

	neliösummat	df	keskineliösummat	F-arvo	p-arvo
ryhmien välillä	,821	2	,410	1,027	,361
ryhmien sisällä	47,943	120	,400		
Yhteensä	48,764	122			

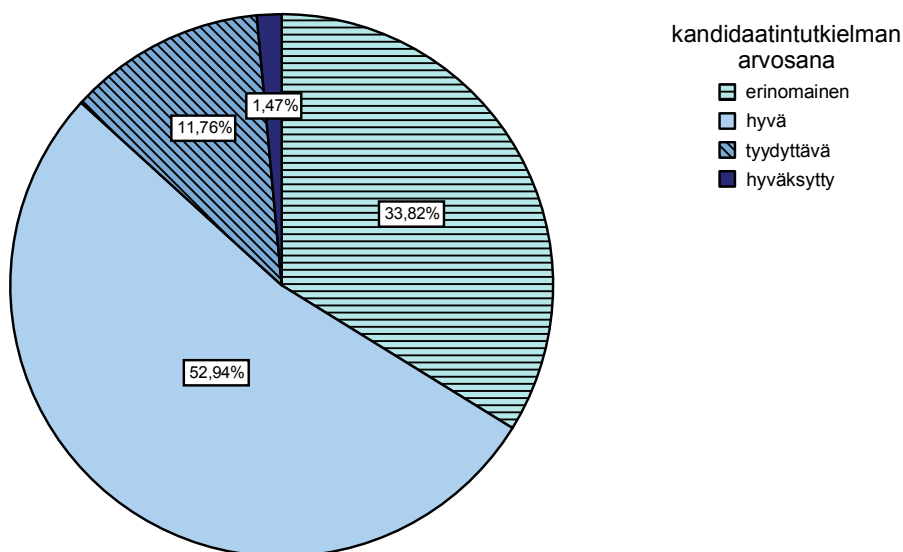
Levenen testi $p=0,830$; varianssianalyysin käytön edellytykset täyttyvät

Valintaväylän, jonka kautta opiskelija on hallintotieteen pääaineopintoihin valittu, ei siis voida katsoa ennustavan merkittävästi opiskelijan laadullista opiskelumennystä. Erot arvosanoissa eivät systemaattisesti riipu valintaryhmästä. Ainoastaan perusopinnot arvosanoilla mitattuna valintaryhmien välillä on eroja. Valintakokeen ja ylioppilastutkintotodistuksen perusteella valitut ovat suorittaneet perusopinnot paremmin arvosanoin kuin muiden väylien kautta valitut, ja tässäkin ryhmien välinen ero on vain suuntaantava. Valintaväylän voidaan siis katsoa ennakoivan korkeintaan opiskelijan opintojen alkuvaiheen laadullista opintomenestystä, eikä sitäkään vahvasti kaikkien valintaryhmien osalta.

5.3.2 Kandidaatintutkielman arvosanat

Opintosuoritusten arvosanojen lisäksi opinnäytetöiden (kandidaatintutkielma ja pro gradu -tutkielma) arvosanoilla voidaan myös mitata opintojen laatua. Tutkielmat ovat olennainen osa tutkinnon kokonaisuutta, koska opinnäytetyössään opiskelija itsenäisesti pääsee osoittamaan tieteenalan hallintaa ja tutkimuksellisten taitojen omaksumista. Aineopinnot kandidaatin tutkielma arvioidaan asteikolla 1 = välttävä, 2 = tyydyttävä, 3 = hyvä, 4 = kiitettävä ja 5 = erinomainen.

KUVIO 3. Kandidaatintutkielman arvosanat (n=68)

15.7.2006 mennessä kandidaatintutkielman on tehnyt vuosina 1999–2004 aloittaneista 154 opiskelijasta 68. Yli puolet, eli 52,94 % kandidaatintutkielman tehneistä opiskelijoista on saanut arvosanakseen 3 eli hyvä (kuvio 3). Jopa yli kolmasosalla (33,82 %) tutkielman arvosana on erinomainen (5), ja 11,76 %:lla tutkielma on arvosteltu tyydyttäväksi (2). Hyväksytyt arvosanalla on tutkielman suorittanut 1,47 % opiskelijoista (n=1). Jatkotarkasteluissa nämä jätetään tarkastelun ulkopuolelle, ja huomioon otetaan vain varsinaisella arvosanalla arvioitut tutkielmat (n=67). Hyväksytyt arvosana ei tutkielman arvostelussakaan anna mitään olennaista tietoa tutkielman laadusta, ainoastaan sen, että tutkielmalle asetetut minimivaatimukset täyttyvät. Kuviosta 3 nähdään myös, ettei arvosanoja välttävä tai kiitettävä ole saanut aineiston opiskelijoista yksikään. Viisiportainen arvosteluasteikko on otettu käyttöön vasta 1.8.2005, jota ennen tutkielmat arvioitiin kolmiportaisella asteikolla (tyydyttävä, hyvä, erinomainen). Tämä selittää arvosanojen painottumisen vanhan asteikon kolmelle portaalalle.

TAULUKKO 16. Kandidaatintutkielman arvosanat valintaryhmittäin

Arvosanat valintaryhmittäin					
Valintaryhmä	n	minimi	maksimi	keskiarvo	keskihajonta
valintakoe	21	2	5	3,3	1,02
todistus+valintakoe	21	2	5	3,9	1,15
erillisvalinta	25	2	5	3,5	1,09

Kandidaatintutkielman arvosanan keskiarvolla mitattuna keskimääräisesti parhaiten ovat menestyneet todistuksen ja valintakokeen perusteella valitut opiskelijat (keskiarvo 3,9) (taulukko 16). Alhaisimmat arvosanat ovat keskiarvolla mitattuna saaneet valintakokeella valitut opiskelijat (keskiarvo 3,3). Erillisvalinnassa valitut sijoittuvat näiden välille (keskiarvo 3,5). Jokaisessa ryhmässä vaihteluväli on sama, eli alin saatu arvosana on 2 (= tyydyttävä) ja paras 5 (= erinomainen). Arvosanojen keskiarvot sijoittuvat arvosanojen 3 (=hyvä) ja 4 (=kiitettävä) välille. Kandidaatintutkielmista saadut arvosanat sijoittuvat asteikolla melko korkealle, keskivaiheen yläpuolelle.

Kandidaatintutkielmien arvosanojen varianssit ovat kylläkin yhtä suuret kaikissa ryhmissä (Levenen testi $p=0,150$), mutta muuttujan arvot eri ryhmillä eivät ole normaalisti jakautuneet. Näin ollen varianssianalyysiä ei voida käyttää ryhmien keskiarvojen vertai-

luun. Jakauman vinouden vuoksi tulokset eivät olisi luotettavia. Tästä syystä ryhmien välisiä eroja tarkasteltiin Kruskal-Wallis testillä.

TAULUKKO 17. Kandidaatintutkielman arvosanat, Kruskal-Wallis testi

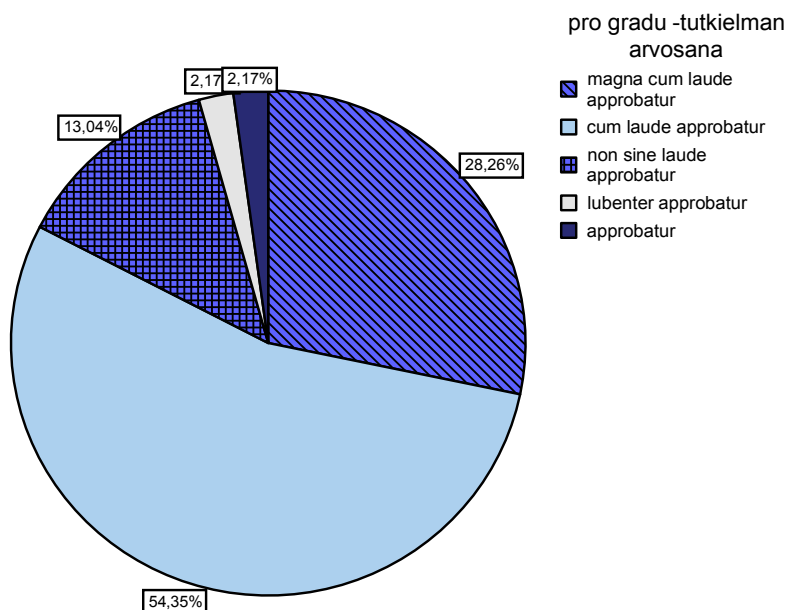
Kandidaatintutkielman arvosanat			
valintaryhmä	n	Järjestyslukujen keskiarvo	p-arvo
valintakoe	21	30,38	
todistus+valintakoe	21	38,45	
erillisvalinta	25	33,30	
Yhteensä	67		0,315

Erot opiskelumenestyksen suhteen kandidaatintutkielman arvosanalla mitattuna eri valintaryhmien välillä eivät ole tilastollisesti merkitseviä ($p=0,315$) (taulukko 17). Näin ollen kandidaatintutkielman arvosanoilla mitattuna laadullinen opiskelumenestys ei näyttäisi riippuvan valintaväylästä.

5.3.3 Pro gradu –tutkielman arvosanat

Pro gradu –tutkielma arvostellaan seitsemänportaisella arvosteluasteikolla: laudatur, eximia cum laude approbatur, magna cum laude approbatur, cum laude approbatur, non sine laude approbatur, lubenter approbatur ja approbatur. Aineiston opiskelijoista pro gradu –tutkielmansa on 15.7.2006 mennessä tehnyt 46 opiskelijaa. Kuviosta 4 käy ilmi arvosanojen jakautuminen. Kahta parasta arvosanaa (laudatur ja eximia cum laude approbatur) ei ole saanut yksikään opiskelija. Yli puolet (54,35 %) opiskelijoista on saanut arvosanaksi cum laude approbaturin. Lähes kolmannes, eli 28,26 % opiskelijoista on saanut kolmanneksi korkeimman arvosanan magna cum laude approbatur, ja kolmanneksi alimman arvosanan non sine laude approbatur on saanut 13,04 %. Kahta alinta arvosanaa (approbatur ja lubenter approbatur) on saanut kumpaakin 2,17 % opiskelijoista. Ylimmät ja alimmat arvosanat ovat siis harvinaisempia, ja opiskelijoiden saamat arvosanat painottuvat arvosteluasteikon keskivaiheille.

KUVIO 4. Pro gradu –tutkielman arvosanat (n=46)

Jatkotarkasteluissa sanallisen asteikon tutkielma-arvosanat on muutettu vastaavasti numeeriselle asteikolle siten, että parasta arvosanaa (laudatur) vastaa numero 7 ja alinta (approbatur) vastaa numero 1.

TAULUKKO 18. Pro gradu –tutkielman arvosanat valintaryhmittäin

Arvosanat valintaryhmittäin					
Valintaryhmä	n	minimi	maksimi	keskiarvo	keskihajonta
valintakoe	14	3	5	4,2	0,58
todistus+valintakoe	17	3	5	4,4	0,61
erillisvalinta	15	1	5	3,5	1,06

Pro gradu –tutkielman arvosanojen keskiarvo sijoittuu kaikilla ryhmillä lähimmäksi arvosanaa cum laude approbatur (4). Korkein keskiarvo (4,4) on todistuksen ja valintakokeen perusteella valittavien ryhmässä (taulukko 18). Erillisvalinnassa valittujen arvosanojen keskiarvo on alin (3,5), ja valintakokeen perusteella valituilla keskiarvo asettuu näiden kahden välille ollen 4,2. Suurin hajonta on erillisvalinnassa valittujen arvosanoissa, joissa vaihteluväli on 1 – 5 (approbatur – magna cum laude approbatur). Muissa

valintaryhmissä väli on 3 – 5 (non sine laude approbatur – magna cum laude approbatur).

TAULUKKO 19. Pro gradu –tutkielman arvosanat, varianssianalyysi

Pro gradu -tutkielman arvosana

	neliö- summat	df	keskineliö- summat	F-arvo	p-arvo
ryhmien välillä	5,940	2	2,970	4,917	,012
ryhmien sisällä	25,973	43	,604		
Yhteensä	31,913	45			

Levenen testi $p=0,055$, muuttujan arvot ovat normaalisti jakautuneet; varianssianalyysin käytön edellytykset täyttyvät

Koska ryhmät ovat melko pieniä ($n < 30$), muuttujan normaalijakautuneisuus varmistettiin Kolmogorov-Smirnovin testillä. Pro gradu –tutkielman arvosanoissa eri valintaryhmien välillä on tilastollisesti melkein merkitsevä ero ($p=0,012$) (taulukko 19). Tarkempi tarkastelu valintaryhmien välillä osoittaa, että ero todistuksen ja valintakokeen sekä erillisvalinnassa valittujen välillä on tilastollisesti melkein merkitsevä ($p=0,013$). Valintakokeella ja erillisvalinnassa valittujen välillä ero on tilastollisesti suuntaa antava ($p=0,059$). Valintakokeella ja todistuksen sekä valintakokeen perusteella valittujen välillä eroa ei ole ($p=0,874$).

Analyysin perusteella todistuksen ja valintakokeen yhteispistemäärällä opiskelemaan valitut menestyvät pro gradu –tutkielman arvosanalla mitattuna opinnoissaan paremmin kuin erillisvalinnassa valitut. Valintakokeella valittujen voidaan myös jossain määrin todeta menestyvän tässä suhteessa erillisvalinnassa valittuja paremmin, mutta riskitason ollessa jo melko korkea ($p=0,059$) ei tätä eroa voida pitää kovin luotettavana. Aineiston keruun ajankohtaan mennessä pro gradu –tutkielman tehneiden vielä vähäisestä määrästä ($n=46$) johtuen vertailtavat ryhmät ovat melko pieniä, joten myös tästä syystä tuloksiin on syytä suhtautua varauksella.

6 YHTEENVETO

Aineistokoetta pidetään hakijoiden kykyprofiilia laajentavana, monipuolisena ja valintaprosessia hakijoiden kannalta tasa-arvoistavana valintakoetyyppinä. Aineistokoe ei edellytä ennakkovalmistautumista, joten sen soveltamisen opiskelijavalinnoissa pitäisi parantaa hakuvuonna ylioppilastutkinnon suorittaneiden asemaa. Sijoittumista opintoihin nykyistä varhaisemmassa vaiheessa on painotettu koulutuspolitiikassa toivottavana suuntauksena. Hallintotieteen opiskelijavalinnassa aineistokoe on tosin vain valinnan yksi osa-alue. Koko valintakoe ei perustu aineistoon, vaan koetta varten on edelleen luettava etukäteen myös valintakoekirja.

Tampereen yliopiston hallintotieteen pääaineen opiskelijavalinnassa aineistokoetta sovellettiin ensimmäisen kerran kesän 2002 opiskelijavalinnoissa. Aineistokokeen tasa-arvoistavaa vaikutusta tarkastellen koetyypin käyttöönotto on tasoittanut hakijoiden sukupuolijakaumaa. Aineistokokeen käyttöönoton jälkeen miesten osuus hakijoista on noussut, kun taas lukumääräisesti naisten osuus on pysynyt entiseen nähden ennallaan. Vanhamuotoisen kirjakokeen aikana naisia oli hakijoina samassa suhteessa kuin heitä osallistui valintakokeeseenkin (66,5 – 67,5 %), mutta opiskelupaikan vastaanottaneissa naisten osuus nousi jo lähes 79 %:iin. Aineistokokeen aikana miesten ja naisten väliset osuudet opiskelupaikan vastaanottaneissa tasoittuivat. Naisia opiskelupaikan vastaanottaneista oli enää 57,4 %, eli vaikka vieläkin naiset olivat enemmistönä, olivat sukupuolten väliset erot kaventuneet huomattavasti. Tältä pohjalta voidaan todeta, että aineistokoe näyttäisi tasa-arvoistavan hallintotieteen valintaprosessia; naisia ja miehiä hyväksytään opiskelijoiksi samassa suhteessa, kun heitä oppiaineeseen myös hakee. Pidemmän aikavälin seuranta on kuitenkin tarpeen, jotta voidaan olla varmoja siitä, että kyseessä on kestävä suuntaus.

Aineistokokeen arveltiin myös tasaavan eri ikäisten hakijoiden mahdollisuuksia tulla hyväksytyksi koulutukseen. Vanhemmilla hakijoilla etuna tämäntyyppisessä valintakokeessa voidaan pitää kokemuksen mukanaan tuomaa soveltamiskykyä. Nuorimpia hakijoita aineistokokeen taas voidaan arvella auttavan siinä mielessä, että heti ylioppilaskir-

joitusten jälkeen yliopistoon pyrkivillä on valmistautumisaikaa vähemmän, kuin sellaisilla pyrkijöillä, jotka ovat suorittaneet ylioppilastutkinnon jo aiemmin. Hallintotieteen oppiaineeseen hyväksytyjen ikää tarkasteltaessa kuitenkin nähtiin, ettei aineistokokeen käytöllä opiskelijavalinnassa ole ollut mitään vaikutusta koulutukseen hyväksyttävien ikään. Keskimääräisesti opinnot on aloitettu vanhamuotoisen kirjakokeen aikana 24,72 vuoden iässä, ja aineistokokeen aikana 24,62 vuoden iässä. Aineistokokeen perusteella hyväksytyissä nuorimpien ja vanhimpien hyväksytyjen osuudet kasvoivat hieman, mutta merkittävää eroa koetyypillä ei voida katsoa olleen koulutukseen valittavien ikään.

Hallintotieteen pääaineopiskelijoiden opiskelumenestystä tutkittiin sekä määrällisillä että laadullisilla mittareilla. Opiskelumenestystä tarkasteltiin vain objektiivisesta näkökulmasta. Määrällistä opiskelumenestystä tarkasteltiin opintojen etenemistä kuvaavilla mittareilla, joina käytettiin opintojen vaihetta (valmistuneet, jatkavat, keskeyttäneet), tutkinnon suorittamiseen kulunutta aikaa, sekä opintojen laajuutta kahden ensimmäisen opiskeluvuoden aikana suoritettujen opintoviikkojen määrällä mitattuna.

Onnistuneen opiskelijavalinnan kriteerinä voidaan yhtäältä pitää tutkinnon suorittamista, ja toisaalta opintonsa keskeyttäneiden vähäistä määrää. Tämän mittarin perusteella erillisvalinta valintaväylänä valikoi sellaisia opiskelijoita, jotka valmistuvat tehokkaasti, ja joiden joukossa keskeyttämisprosentti on hyvin alhainen. Ylioppilastutkintotodistuksen ja valintakokeen yhdistelmän perusteella valitut myös valmistuvat pelkän valintakokeen perusteella valittuja paremmin, ja keskeyttävät opintonsa harvemmin. Tosin keskeyttäneiden osuudessa ero on hyvin pieni. Tutkinnon suorittamiseen kuluneella ajalla mitattuna myös erillisvalinnassa valittujen voidaan katsoa menestyvän opinnoissaan muita paremmin. Seuraavaksi nopeimmin valmistuvat ylioppilastutkintotodistuksen ja valintakokeen perusteella valitut, vaikkakaan tilastollisesti merkitsevää eroa ei ole tämän ryhmän ja pelkän valintakokeen perusteella valittujen välillä.

Käytettäessä opintojen laajuutta opiskelumenestyksen mittarina parhaiten opinnoissaan menestyvät ylioppilastutkintotodistuksen ja valintakokeen perusteella valitut opiskelijat. He ovat suorittaneet opintoja eniten sekä ensimmäisenä että toisena opiskeluvuotenaan. Ensimmäisenä opiskeluvuotena erot ovat pienempiä, mutta toisena opiskeluvuotena todistuksen ja valintakokeen yhdistelmällä valitut erottuvat muista ryhmistä. Erillisva-

linnassa valittujen suorittamien opintoviikkojen pienempää määrää selittää toki se, että voidakseen tulla valituksi erillisvalinnassa, on hakijan täytynyt jo ennestään suorittaa runsaasti yliopistollisia opintoja. Tästä syystä suoritettujen opintoviikkojen määrät eivät välttämättä erillisvalinnassa valittujen ja muiden ryhmien välillä ole täysin vertailukelpoisia.

Laadullisen opiskelumenestyksen mittareina käytettiin opiskelijan pääaineessa suoritettujen opintojen opintoviikkomäärällä painotettua keskiarvoa opintotyypeittäin, sekä kandidaatin- ja pro gradu –tutkielmien arvosanoja. Opintosuoritusten arvosanoilla mitattuna eri valintaryhmien välille muodostui eroja ainoastaan perusopintojen suorituksissa. Aine- ja syventävien opintojen suorituksissa valintaryhmien välillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa, ja perusopintojenkin osalta erot olivat ainoastaan suuntaa antavia. Ylioppilastutkintotodistuksen ja valintakokeen perusteella valitut menestyivät perusopintojen suoritusten arvosanoilla mitattuna paremmin kuin muiden väylien kautta valitut. Opintosuoritusten arvosanoilla mitaten valintaväylän voi todeta ennustavan jossain määrin opintojen alkuvaiheen menestystä, mutta myöhemmin erot tasoittuvat.

Kandidaatintutkielman arvosanalla mitattuna valintaväylä ei ennustanut laadullista opiskelumenestystä. Pro gradu –tutkielman osalta ryhmien välille kuitenkin muodostui eroja. Erillisvalinnassa valitut saivat keskimäärin pro gradu –tutkielmistaan alempia arvosanoja kuin muiden väylien kautta valitut. Parhaat keskimääräiset arvosanat saivat ylioppilastutkintotodistuksen ja valintakokeen perusteella valitut. Valintakokeen perusteella valittuihin verrattuna ero ei kuitenkaan ollut tilastollisesti merkitsevää.

Laadullista opiskelumenestystä valintaväylä ennustaa vain heikosti. Tässä suhteessa ylioppilastutkintotodistuksen ja valintakokeen yhdistelmän perusteella valittujen voidaan katsoa menestyvän hieman paremmin opinnoissaan kuin muiden väylien kautta valittujen. Erityisesti tämä korostuu pro gradu –tutkielman arvosanoilla mitattuna. Erillisvalinnassa valitut eivät laadullisten mittareiden perusteella menesty opinnoissaan yhtä hyvin, kuin määrällisten mittareiden mukaan.

Valintaväylä tämän tutkimuksen perusteella vaikuttaisi ennustavan paremmin määrällistä, kuin laadullista opiskelumenestystä. Erillisvalinta valintaväylänä valikoi opiskelijoita,

ta, jotka valmistuvat varmasti ja suhteellisen nopeasti, ja jotka keskeyttävät opintonsa hyvin harvoin. Ylioppilastutkintotodistuksen ja valintakokeen yhdistelmällä valittujen kohdalla menestys on myös parempaa kuin pelkän valintakokeen perusteella valituilla. Tämän perusteella voidaan todeta, että mitä pitempi valintaprosessi on, ja mitä useampien tekijöiden perusteella valinta tehdään, sitä varmempi valinnan tulos näyttäisi olevan. Erillisvalinnassa valittujen aiemmin suorittamat yliopistolliset opinnot antavat hyvän pohjan suoriutua opinnoista menestyksekkäästi, koska yliopisto-opiskelu on jo ennestään tuttua. Ylioppilastutkintotodistuksen ja valintakokeen perusteella valituilla valinnassa huomioidaan sekä aiempi koulumenestys että menestyminen valintakokeessa. Näiden yhdistelmän käyttäminen lisää valinnan reliabiliteettia, kun valinta pohjautuu useampaan erilliseen kriteeriin. Vaikka valintakoetta pidetään tärkeänä motivaation mittarina, ja esimerkiksi ylioppilastutkintoa suorittamattomalla hakijalla se on ainoa mahdollisuus päästä opiskelemaan, tämän tutkimuksen perusteella hallintotieteen oppiaineessa pelkän valintakokeen perusteella valitut opiskelijat eivät menesty opinnoissaan yhtä hyvin kuin muiden väylien kautta valitut.

Tuloksia tulkitessa täytyy kuitenkin pitää mielessä se, että tutkimuksen otos kattaa vain vuosina 1999–2004 opintonsa aloittaneet opiskelijat. Esimerkiksi valmistumisaikojen ja pro gradu –tutkielmien arvosanojen suhteen tulokset eivät vielä välttämättä ole täysin luotettavia, koska harva esimerkiksi vuonna 2004 opintonsa aloittanut on voinut vielä edes ehtiä graduvaiheeseen tai valmistua. Tästä syystä pitkän aikavälin seurannalla olisi mielenkiintoista seurata pysyvätkö erot ennallaan, vai muuttuvatko valintaväylien roolit opiskelumenestyksen ennustajina myöhemmin. Myös aineistokokeen vaikutusta hakijoiden ja opiskelemaan hyväksytyjen sukupuoli- ja ikärakenteeseen voitaisiin arvioida paremmin vasta myöhemmin, kun aineistoa olisi saatavilla useammalta vuodelta. Tällöin olisi myös kiinnostavaa tutkia sitä, onko aineistokokeella erityisesti ollut vaikutusta opiskelijoiden opiskelumenestykseen.

LÄHTEET

- Ahola, Sakari. 1995. Eliitin yliopistosta massojen korkeakoulutukseen. Korkeakoulu-
laitoksen muuttuva asema yhteiskunnallisen valikoinnin välineenä. Koulus-
tussosiologian tutkimuskeskus raportti 30. Turku: Turun yliopisto.
- Ahola, Sakari. 2004. Yhteishausta yhteisvalintaan. Yliopistojen opiskelijavalintojen
kehittäminen. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004:9.
Helsinki: Opetusministeriö.
- Ahola, Sakari & Nurmi, Jouni. 1995. Kilpahaku korkeakoulutukseen. Koulutussosio-
logian tutkimuskeskus raportti 31. Turku: Turun yliopisto.
- Ahola, Sakari & Nurmi, Jouni. 1998. Koulutusväylät, työmarkkinat ja valikoituminen.
Koulutus- ja tiedepolitiikan osaston julkaisusarja 54. Helsinki: Opetusmi-
nisteriö.
- Ahvenainen, Ossi, Vehkakoski, Tanja & Meriläinen, Leena. 2000. Mistä on hyvä opis-
kelijavalinta tehty? Jyväskylän erityispedagogiikan laitoksen opiskelijava-
lintamenettelyn rakenne, toimivuus ja ennustearvo. Jyväskylä: Jyväskylän
yliopisto, erityispedagogiikan laitos.
- Bourdieu, Pierre & Passeron, Jean-Claude. 1977. *Reproduction in Education, Society
and Culture*. London: SAGE Publications.
- Cronbach, Lee J. 1984. *Essentials of Psychological Testing*. Fourth edition. New
York: Harper & Row.
- Cronbach, Lee J. & Gleser, Goldine C. 1965. *Psychological Tests and Personnel Deci-
sions*. Second edition. Urbana: University of Illinois Press.
- Hakoniemi, Janne. 1995. Valmistuuko kuuden laudaturin ylioppilas myös yliopistosta
erinomaisin arvosanoin? Turun yliopiston historian koulutusohjelmaan vuo-
den 1980 jälkeen valittujen pääsykoe- ja opintomenestys. Turku, Turun yli-
opiston historian laitoksen julkaisuja 33.
- Heikkilä, Tarja. 2001. *Tilastollinen tutkimus*. Helsinki: Edita.
- Hypén, Kimmo. 1994. Turun yliopiston psykologian laitoksen opiskelijavalinnat 1981-
1991. Seurantatutkimus. Turku: Turun yliopiston psykologian laitos.
- Jussila, Matti. 1996. Korkeakoulujen opiskelijavalinnat. Kehittämisen haasteita ja
mahdollisuuksia. Koulutus- ja tiedepolitiikan linjan julkaisusarja 34. Hel-
sinki: Opetusministeriö.

- Kosonen, Pekka A. 2002. Henkilöarviointi valintakokeessa. Aineenopettajaksi hakeutuvien käsityksiä ja kokemuksia haastattelusta ja ryhmäkeskustelusta. Jyväskylä, Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 75.
- Kunelius, Risto, Similä, Maarit & Hartman, Eeva. 2007. Valintayhteistyö yhteiskuntatieteellisellä koulutusalailla. Tampere: Tampereen yliopiston opintotoimisto, Tutkimuksia ja selvityksiä 47.
- Lapin yliopisto. 2006. Valintaopas 2006. Kajaani: Kajaanin kirjapaino.
- Lindblom-Yläne, Sari, Lonka, Kirsi & Maury, Sini. 1992. Miten aineistokokeessa menestyminen ennustaa alkuvaiheen opintomenestystä? Vuonna 1988 lääketieteen koulutusohjelmaan hyväksytyjen opiskelijoiden opintomenestys ja tyytyväisyys opiskeluun. Helsinki, Helsingin yliopisto, Opintoasiain julkaisuja 4/1992.
- Lotti, Tuula. 1996. Opiskelumenesitys Sibelius-akatemiaan solistisessa koulutusohjelmassa. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 147. Helsinki: Hakapaino.
- Mielityinen, Ida & Moitus, Sirpa (toim.) 2002. Yliopistojen opiskelijavalintojen kartoitus. Koulutus- ja tiedepolitiikan osaston julkaisusarja 100. Helsinki: Opetusministeriö.
- Mikkonen, Johanna. 1993. Näkökulmia opiskelijavalintoihin: miten ja mitä tulisi mitata? Teoksessa Jorma Tommola (toim.): Kääntäjänkoulutuksen opiskelijavalintaseminaari 1992. Turku: Turun yliopisto, Kääntämisen ja tulkkauksen keskus 1993.
- Mustajoki, Arto. 2002. Tuloksena yliopisto. Kokemuksia ja näkemyksiä yliopistohallinnosta. Helsinki: Yliopistopaino.
- Nevgi, Anne-Marja. 1998. Valinnasta valmistumiseen. Opiskelumotivaation muutokset Helsingin kauppakorkeakoulun opiskelijoilla valintakokeesta opintojen loppuvaiheeseen. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 161. Helsinki: Yliopistopaino.
- Nevgi, Anne-Marja & Komulainen, Erkki. 1993. Helsingin kauppakorkeakoulun opiskelijoiden minäkuvan, ammatillisten mielikuvien ja motivaation yhteydet opintomenestykseen. Helsinki, Helsingin kauppakorkeakoulun selvityksiä E-82.
- Pajala, Sasu & Lempinen, Petri. 2001. Pitkä tie maisteriksi. Selvitys 1985, 1988 ja 1991 yliopistoissa aloittaneiden opintojen kulusta. Helsinki: Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiö Otus rs 22/2001.
- Parjanen, Matti. 1979. Learning, Earning and Withdrawing. On Social Factors Affecting Higher Educational and Professional Career. Tampere: Tampereen yliopisto.

- Peltonen, Matti & Ruohotie, Pekka. 1992. Oppimismotivaatio. Teoriaa, tutkimuksia ja esimerkkejä oppimishalukkuudesta. Helsinki: Otava.
- Ruohotie, Pekka. 1996. Oppimalla osaamiseen ja menestykseen. Helsinki: Edita.
- Sajavaara, Kari; Hakkarainen, Kati; Henttonen, Aleks; Niinistö, Kari; Pakkanen, Tapani; Piilonen, Anna-Riitta & Moitus, Sirpa. 2002. Yliopistojen opiskelijavalintojen arviointi. Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja 17:2002. Helsinki: Edita.
- Salo, Mikko A. & Pulliainen, Kyösti. 1992. Pääsykoekirja vai aineistokoe? Raportti yhteiskuntapolitiikan koulutusohjelman pääsykokeesta Joensuussa kesällä 1992. Teoksessa Mikko A. Salo & Kyösti Pulliainen (toim.): Aineistokoe yhteiskuntatieteellisissä opiskelijavalinnoissa. Joensuun yliopisto, Hallintoviraston raportteja ja selvityksiä 11.
- Tampereen yliopisto. 2005. Valintaopas 2006. Riihimäki: Lehtipaino Keski-Uusimaa.
- Tampereen yliopisto. Kauppa- ja hallintotieteiden tiedekunnan opinto-opas 2004–2005.
- Tampereen yliopisto. Taloudellis-hallinnollisen tiedekunnan opinto-opas 1999–2001 ja 2001–2003 (jatkettu lukuvuodeksi 2003–2004).
- Tähtinen, Juhani & Isoaho, Hannu. 2001. Tilastollisen analyysin lähtökohtia. Ensiaskeleet kvanttiaineiston käsittelyyn, analyysiin ja tulkintaan SPSS-ohjelmaympäristössä. Turku: Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisusarja C, Oppimateriaalit: 13.
- Vaasan yliopisto. 2006. Hakuopas / Ansökningsguide 2006. Vaasa: Vaasan yliopistopaino, Fram.
- Yliopistolaki 645/1997.

Www-lähteet

- Jussila, Matti. Miten opiskelijavalinnan onnistumista voidaan arvioida? Alustus opiskelijavalintaseminaarissa 9.5.2007 Tampereen yliopistossa. Viitattu 22.6.2007.
http://www.uta.fi/opiskelu/opetuksen_tuki/opiskelijavalinnat/jussilan_esitys_090507.pdf
- Tampereen yliopiston tilastoja. Opiskelijavalinnan tilastot. Lukuvuosi 2005–2006. Ikäjakautuma. Viitattu 12.5.2006
https://intra.uta.fi/yksikot/hallinto/opinto/valinta/tilastot/ika_hakukoht_05.pdf

Tampereen yliopisto. Opiskelijavalintojen kehittämisstrategia. Viitattu 24.6.2007
http://www.uta.fi/opiskelu/opetuksen_tuki/opiskelijavalinnat/strategia.doc

Vaasan yliopisto. Erillisvalinnan hakuopas 2006. Viitattu 25.5.2006.
<http://lipas.uwasa.fi/valinta/Erillisvalinta06.pdf>

LIITTEET

LIITE 1: KOOSTE HALLINTOTIETEEN PÄÄAINEESSA SUORITETTAVISTA OPINTOJAKSOISTA 1999–2004

Lukuvuodet 1999-2001	Lukuvuodet 2001-2004	Lukuvuosi 2004-2005
Perusopinnot 15 ov: HALLP1 Hallintotieteen perusteet 3 ov HALLP2 Johdatus organisaatioteoriaan ja johtamiseen 3 ov HALLP3 Hallintotieteen metodologian johdantokurssi 2 ov HALLP4 Suomen hallintojärjestelmä 4 ov HALLP5 Euroopan unionin hallintojärjestelmä 3 ov	Perusopinnot 15 ov: HALLP1 Hallintotieteen perusteet 3 ov HALLP2 Johdatus organisaatioteoriaan ja johtamiseen 3 ov HALLP3 Hallintotieteen metodologian johdantokurssi 2 ov HALLP4 Suomen hallintojärjestelmä 4 ov HALLP5 Euroopan unionin hallintojärjestelmä 3 ov	Perusopinnot 15 ov: HALLP1 Hallintotieteen perusteet 3 ov HALLP2 Johdatus organisaatioteoriaan ja johtamiseen 3 ov HALLP3 Suomen julkisen hallintojärjestelmä ja EU:n hallinto 6 ov HALLP4 Tutkimusprosessin hallinta 3 ov
Aineopinnot 32 ov: HALLA6 Strateginen ajattelu, päätöksenteko ja johtaminen 3 ov HALLA7 Hallinto tietoyhteiskunnassa 2 ov HALLA8 Proseminaari 3 ov HALLA9 Organisaatioanalyysi ja -suunnittelu 3 ov HALLA10 Henkilöstövoimavarojen johtaminen 3 ov HALLA11 Työyhteisöt, yhteisöllisyys ja kehittäminen 3 ov HALLA12 Survey-tutkimus hallintotieteissä 3 ov HALLA13 Organisaatioiden ja hallinnon arviointi 4 ov HALLA14 Kandidaattitutkimusprosessin arviointi 3 ov HALLA15 Kandidaattitutkimusprosessin arviointi 3 ov	Aineopinnot 32 ov: HALLA6 Strateginen ajattelu, päätöksenteko ja johtaminen 3 ov HALLA7 Hallinto tietoyhteiskunnassa 2 ov HALLA8 Organisaatioanalyysi ja -suunnittelu 3 ov HALLA9 Henkilöstövoimavarojen johtaminen 3 ov HALLA10 Työyhteisöt, yhteisöllisyys ja kehittäminen 3 ov HALLA11 Proseminaari 3 ov HALLA12 Organisaatioiden ja hallinnon arviointi 4 ov HALLA13 Hallinnon tutkimusmenetelmät 3 ov HALLA14 Kandidaattitutkimusprosessin arviointi 3 ov HALLA15 Kandidaattitutkimusprosessin arviointi 3 ov	Aineopinnot 23 ov: HALLA6 Strateginen ajattelu ja johtaminen 3 ov HALLA6 Hallinto tietoyhteiskunnassa 3 ov HALLA7 Organisaatioanalyysi ja organisaation kehittäminen 3 ov HALLA8 Henkilöstön johtaminen 3 ov HALLA9 Tutkimusmenetelmät 3 ov HALLA10 Kandidaattitutkimusprosessin arviointi 3 ov HALLA11 Kandidaattitutkimusprosessin arviointi 5 ov
Syventävät opinnot 40 ov: HALLS1 Julkiset palvelut ja niiden organisointi 4 ov HALLS2 Yksilö, organisaatio ja yhteiskunta 4 ov HALLS3 Julkisen hallinnon muutoksen johtaminen ja arviointi Suomessa 3 ov HALLS4 Eurooppa ja globalisoituminen 3 ov HALLS5 Hallinnon, organisaatioiden ja johtamisen tutkimus 6 ov HALLS6 Tutkimusprosessin arviointi 5 ov HALLS7 Pro gradu -tutkielma 15 ov	Syventävät opinnot 40 ov: HALLS1 Julkiset palvelut ja niiden organisointi 4 ov HALLS2 Yksilö, organisaatio ja yhteiskunta 4 ov HALLS3 Julkisen hallinnon muutoksen johtaminen ja arviointi Suomessa 3 ov HALLS4 Eurooppa ja globalisoituminen 3 ov HALLS5 Syventävä kurssi hallinnon tutkimusmenetelmistä 6 ov HALLS6 Tutkimusprosessin arviointi 5 ov HALLS7 Pro gradu -tutkielma 15 ov	Syventävät opinnot 40 ov: HALLS1 Julkisten palveluiden tuotanto ja organisointi 3 ov HALLS2 Yksilö, organisaatio ja yhteiskunta 2 ov HALLS3 Organisaatioiden ja hallinnon arviointi 3 ov HALLS4 Julkisen hallinnon muutos ja arviointi 2 ov HALLS5 Maailman hallintojärjestelmät 3 ov HALLS6 Tutkimusprosessin loppuunsaattaminen 3 ov HALLS7 Tutkimusprosessin arviointi 5 ov HALLS8 Pro gradu -tutkielma 20 ov
Lähde: taloudellishallinnollisen tiedekunnan opinto-opas 1999–2001, s. 136.	Lähde: taloudellishallinnollisen tiedekunnan opinto-opas 2001–2003 (jatkettu lukuvedolle 2003–2004), s. 40–41.	Lähde: kauppa- ja hallintotieteiden tiedekunnan opinto-opas 2004–2005, s. 50.

LIITE 2: HALLINTOKESKUKSEN PÄÄTÖKSET TIETOJEN LUOVUTTAMISES- TA

TAMPEREEN YLIOPISTO

HALLINTOKESKUKSEN PÄÄTÖS

D 8/2005

24.1.2005

D 1/301.80/21.1.2005

Hallintokeskus päätti myöntää Pia Paulamäelle luvan saada Tampereen yliopiston opiskelijavalintajärjestelmästä nimi- ja osoitetietoja tutkimuksen tekemistä varten. Nimi- ja osoitetietoja luovutetaan hakijan suostumuksella.

Asianomainen on antanut sitoumuksensa siitä, ettei tietoja käytetä muutoin kuin tässä anomuksessa esitettyyn tarkoitukseen, ja että käytön jälkeen tiedostot hävietään asianmukaisesti.

Postituksessa tulee ilmoittaa tiedonhankinnassa käytetyn rekisterin nimi, rekisterinpitäjä ja osoite.

Tiedot luovutetaan julkisuuslain (JulkL 16,3 §) perusteella.

Osastopäällikkö Matti Jussila
Matti Jussila

Rekisterisihteeri Anita Äijälä
Anita Äijälä

TIEDOKSI Pia Paulamäki

Otteen oikeaksi todistaa:

Rekisterisihteeri

Anita Äijälä

24.1.2005

D 2/301.80/21.1.2005

Hallintokeskus päätti myöntää Pia Paulamäelle luvan saada Tampereen yliopiston opiskelijatietojärjestelmästä nimi- ja osoitetietoja tutkimuksen tekemistä varten.

Asianomainen on antanut sitoumuksensa siitä, ettei tietoja käytetä muutoin kuin tässä anomuksessa esitettyyn tarkoitukseen, ja että käytön jälkeen tiedostot hävitetään asianmukaisesti.

Postituksessa tulee ilmoittaa tiedonhankinnassa käytetyn rekisterin nimi, rekisterinpitäjä ja osoite.

Tiedot luovutetaan julkisuuslain (JulkL 16,3 §) perusteella.

Osastopäällikkö Matti Jussila
Matti Jussila

Rekisterisihteeri Anita Äijälä
Anita Äijälä

TIEDOKSI Pia Paulamäki

Otteen oikeaksi todistaa:

Rekisterisihteeri

Anita Äijälä

LIITE 3: AINEISTOA KUVAILEVIA TIETOJA

Aineiston opiskelijoiden sukupuolijakauma:

sukupuoli

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	mies	46	29,9	29,9	29,9
	nainen	108	70,1	70,1	100,0
	Total	154	100,0	100,0	

Pää- ja erillisvalinnassa valittujen opiskelijoiden määrät:

Pää- ja erillisvalinnassa valitut

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	päävalinta	122	79,2	79,2	79,2
	erillisvalinta	32	20,8	20,8	100,0
	Total	154	100,0	100,0	

Opiskelijoiden jakautuminen valintaryhmittäin:

valintaryhmä

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	valintakoe	65	42,2	42,2	42,2
	todistus+valintakoe	57	37,0	37,0	79,2
	erillisvalinta	32	20,8	20,8	100,0
	Total	154	100,0	100,0	

Aineiston hallintotieteen pääaineopiskelijoiden muut perustutkintoon johtavat opinto-oikeudet Tampereen yliopistossa, tilanne 15.7.2006.

Muu opinto-oikeus TaY:ssa

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	FM	11	7,1	47,8	47,8
	KM	1	,6	4,3	52,2
	KTM	3	1,9	13,0	65,2
	TtM	3	1,9	13,0	78,3
	YTM	5	3,2	21,7	100,0
	Total	23	14,9	100,0	
Missing	System	131	85,1		
Total		154	100,0		

Aineiston hallintotieteen pääaineopiskelijoiden suorittamat muut ylemmät korkeakoulu-
tutkinnot Tampereen yliopistossa, tilanne 15.7.2006.

muu ylempi korkeakoulututkinto

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	HM (muu pääaine)	1	,6	11,1	11,1
	KM	1	,6	11,1	22,2
	TtM	2	1,3	22,2	44,4
	YTM	4	2,6	44,4	88,9
	muu	1	,6	11,1	100,0
	Total	9	5,8	100,0	
Missing	System	145	94,2		
Total		154	100,0		